XXII.

Egy kínai erőd.

Bobrov az orosz kovácsműhelyben szerzett számomra éjjeli szállást, mert Silov nem akart befogadni a házába. Elmondta, hogy másnap el kell mennem az orosz konzulhoz, — Szergej Petrovicshoz, — mert Urgába csak kínai útlevéllel lehetett akkoriban menni, ezt pedig a kínaiak csak az orosz konzul ajánlatára adták ki.

Másnap reggel meg is látogattam Szergej Petrovicsot, a volt orosz kozák tisztet, aki az oroszok uljaszutáji megbizottjaként szerepelt. Szergej Petrovics nagyon barátságosan fogadott, adott egy írást, mondván, hogy menjek el azzal a Jamönbe («hivatal» kínaiul), a kínai politikai biztoshoz. A Jamön — egy régi kínai erődítmény — a város szélén volt elhelyezve. Néhány szürke vászonba öltözött kínai katona teljesített őrszolgálatot előtte. Az írás felmutatása alapján azonnal beeresztettek a politikai biztos irodájába. Az átolvasta az orosz konzul ajánlólevelét és azonnal kiállíttatta a kínai útlevelet.

Amikor ez is a kezemben volt, az örömtől szinte ugrálni kezdett a szívem — hiszen most már szabad az út Urgába. A kínaiak szerencsés utazást kívántak és nagyon barátságosan búcsúztak el tőlem. Akkoriban sehogy sem értettem ezt a kedvességet, csak később magyarázta el nekem a hátterét egy kínai hadbíró Urgában. A kínaiakat ugyanis az ántánt csúnyán becsapta, ezért a központi hatalmakkal szimpatizáltak, innen az uljaszutáji kínaiak rokonszenve. Amikor a hivatalos helyiséget elhagytam, már boldogan nézegettem körül.

Az erődítményt nagyon régen építették a kínaiak a város közvetlen közelében lévő síkságon. Kintről az ember a szürke, komor és rideg agyagfalakon kívül semmit se lát. A vár négy sarkán magasra emelkedő őrtoronyból lőrések fekete torka meredezik kifelé, a falakon itt-ott ugyancsak fenyegető lőrések, mögöttük a sötétben ágyúk. Félelmetes

és nyomasztó látvány ez a hatalmas agyagtömeg. Belülről már egészen más kép tárul az ember szeme elé. Egész kis város szorong a falakon belül, cifra házakkal, templomokkal, virágos kertekkel, sőt színházzal is. Igaz, — amikor én ott jártam — néhány épület kivételével, majdnem mindegyik házat megrongálták már a körülötte dúló harcok. Beomlott tetők, kidőlt falak mindenfelé, néhány háznak a szobái is látszanak a leomlott falréseken keresztül, az utcára merednek a falakra festett retteneteskép̈ű harcosok hatalmas pengéjű kardjukkal, arannyal és ezüsttel gazdagon hímzett ruhájukban. Másutt hosszú, fehérszakállú isteneket ábrázoló képek, fogaikat villogtató kínai sárkányok: jelenetek a kínai történelemből és egyházi életből. Fantasztikus és bizarr látvány az európai szem számára.

Kitörő örömmel mentem vissza Szergej Petrovicshoz, zsebemben a kínai útlevéllel. Megköszöntem közbenjárását.

Visszatérve Szilov házába, elmeséltem a jó öreg Bobrovnak a történteket. Adott egy kevés pénzt és örömmel újságolta, hogy beszélt egy orosszal, aki Urgából jött és nemsokára visszamegy egy ökörkaravánnal. Annak éppen szüksége van valakire, hozzá beállhatok.

Uljaszutáji tartózkodásom idejére esett a kínai őszi ünnep s ezen a napon igazán tejben és vajban fürödhettem. Jókedv, ujjongás töltötte be Uljaszutáj kínai negyedét, hatalmas processziójárás folyt reggeltől estig. A körmenet délután betért a színes, nehéz selyemzászlókkal földíszített templomudvarra. A templomnak az udvar felé néző oldalán erkélyszerűen kiszélesedő rész színpadul szolgált: az aranycirádás erkélyre kivonultak a kínai színészek és fantasztikus vallási és történelmi jeleneteket adtak elő a nép mulattatására.

Azután újra megindult a körmenet, élén a templomi edényeket vivő papok a megszentelt fekete lóval, amely vörös, sárga és kék ruhába öltözött lovászok között, aranyozott baldachin alatt lépkedett. A baldachint tíz erős kínai cipelte ezeket újabb baldachin követte, alatta méltóságos képű bálvány-istennel.

Este még nagyszerűbb, még elragadóbb volt a körme-

net. A papok és a nép lampionjai kísérteties fénybe borították a zászlók erdejét, fényük tompán villant meg a szent edények és bálványok aranyán. A lampionokat — káposztából készítették a kínaiak úgy, hogy a belsejét kiszedték és rendkívül ügyességgel a külső leveleket együtt meghagyták. Ebbe dugták a gyertyákat.

Kísértetics zöld fényt árasztottak ezek a lampionok, tompán és sírón kísérte a menet lépéseit a monoton zene és a körmenet résztvevőinek mormoló imája.

Fáradtan és kábultan a sok látványosságtól tértem aznap pihenőre, de már alig vártam a reggelt, mert másnapra volt kitűzve a karaván gazdájával, az újabb útitársammal való megbeszélés ideje.

XXIII.

A hegyek szelleme.

Másnap már teljes gőzzel folyt a készülődés az útra. Bobrov reggel bemutatott a karaván gazdájának, egy volt orosz kozák tisztnek, aki a cárizmus alatt Urgában az orosz konzulátus testőrtisztje volt, azután pedig — fuvaros lett. Egy kézfogás hamarosan megpecsételte az alkut, majd a városba siettem, hogy a Bobrovtól kapott pénzen különböző elemózsiát vásároljak. Érzékenyen elbúcsúzkodtam Bobrovtól, hisz az ő jóindulata, emberszeretete simította el az utolsó hetek nehézségeit. A karavántábor a város határában már gyapjuval megrakva indulásra készen állott. A kocsikat letakartuk lóbőrökkel és befogtuk eléjük az ökröket.

Most láttam életemben először közelről mongol ökörkaravánt. Hetvennégy állat «liba»-sorban, mindegyiknek a nyakába akasztva egy kétkerekű kis mongol kocsi — a terge — járomfája. Nagyszerű találmány ez a terge. Két hosszú husáng fa, néhány vékonyabb harántléccel összefogva az egyik végén — ennyi az egész. A rudszerkezet hátsó felén a husángokra egy-egy kölönc van

erősítve, amelyet alul félköralakúan kivágtak és ezt a kivágást egy-egy darab félkör alakúra öntött vasdarabbal bélelték ki. Ezekbe a félköralakú bevágásokba kerül a kocsi tengelye, oly módon, hogy a rudszerkezetet egyszerűen csak ráemelik a kerekeket szilárdan összefogó tengelyre.

A két husáng fa maga a kocsi, elől viszont egyúttal a rúdja is, közéjük kerül az ökör. A rudak elejét félköralakúra kivágott fa köti össze, ez kerül az ökör nyakára, és a jármot az ökör nyakán alul zsineggel kötik össze.

Még egy deszka az ökör mögött, és kész a vezető helye is, a kantár madzagjai pedig biztos helyet találnak az ökör szarvai között. Innen igazán nem csúszhatnak le. És ezzel a kocsival — a tengelyre csak éppen hogy ráhelyezett, az ökör nyakára madzaggal kötött tergével — ezer és ezer kilométereket tesznek meg Mongoliában.

Amikor az állatok be vannak fogva, az egyes ökröket az előttük lévő kocsik farához kötik, ezeket is befogják a saját kocsijukba és így megy ez egészen addig, amíg az utolsó kocsi is megkapta a vontatóját. Tíz-húsz kocsi van így egy-egy «trénbe» összekötve, mindegyik trén egy vezetővel. A vezér-terge ökre tudatában van hivatala fontosságának. Hiszen ő keresi a jó utat hegyeken, völgyeken, vízmosásokon át, megvárja, amíg az egész trén fölzárkózik, vagy gyorsabb baktatásra ösztökéli hozzákötött társait. Ritkán kerül a sor a gyeplő vékony madzagára, a vezető sokszor el is alszik az első kocsin — sebaj, a jó ökörnek nem kell vezetés. Csak be kell fogni, az utat már tudja maga is. És ha meg kell állítani a karaván, csak a vezető ökröt fogják ki a tergéjéből és hozzákötik oldalt a rúdhoz — ezzel az egész trén mintegy «le van horgonyozva».

*

— Hó... hokk! — Hó... hokk! — és megindul a karaván.

Vladimirov — a karaván gazdája — az előttünk meredő hatalmas Hangáj-hegylánc Tarbagatáj nevű csoportjára mutat.

— Ezen kell átmennünk, csinos dolog lesz, ugy-e?

Csekélység az egész : ötezerhétszáz láb (kb. 2700 m) a hegy lábától (a tenger színe felett kb. 3200 m).

Igaza volt, a síkságon még csak haladtunk valahogy, amint azonban az emelkedőhöz értünk, a trén megfeneklett.

— Dér volt az éjjel — morogta Agfan, az egyik hajcsár — és reggelre nagyon sikos lett az út a nedvességtől.

Hiába erőlködtek az állatok, ha egy lépést előbbre jutottak, kettőt csúsztak vissza. Mit tehettünk, szét kellett oldanunk egymástól a kocsikat és mindegyik tergét külön felvezetnünk a hegyre. Előlről húzták az ökrök, hátulról toltuk mi. Néha el-elcsúszott egy ökör, vagy egy ember, és belehempergett a híg sárba. Öreg este lett már, mikor az utolsó kocsi is fölkerült a hegy gerincére.

Egy nap alatt mindössze öt és fél kilométert tettünk meg.

Sátort ütöttünk, nekifogtam vacsorafőzésnek. A három mongol, Taicsi, Puncuch és Agfan nagyokat lélegezve járkáltak az üst körül.

Agfan volt a mongolok közül a legtipikusabb jelenség, hatalmas szál legény, kiálló pofacsontokkal és villogó, fehér fogakkal. Vele is csak útközben ismerkedtem meg és most volt tulajdonképpen először alkalom, hogy a többieknek is bemutasson, eddig csak úgy hevenyében ejtettem néhány szót a karaván embereivel.

— Szine szachal — «Új szakáll» — mutatott be a többieknek.

Ez lett az én mongol nevem. Szakállam tényleg új volt, alig pelyhedzett még. A mongolok nem igen törik a nyelvüket, hogy a különböző európai neveket megtanulják, egyszerűen saját ízlésük szerint átkeresztelik az embert. Ránéznek és egy testi hiba, vagy egy jellegzetes vonás már meg is adja az új mongol név alapját.

Így lett «Iche Chamar» (Nagy Orr) a litvánnak a neve.

Taicsi és Puncuch örömmel vették tudomásul, hogy engem Szine szachal-nak hívnak és ez is maradtam az egész úton.

Taicsi volt közöttük a legbüszkébb, hiszen mongol nemes családból származott, Dunche dun-nak (Dunche

hercegnek) az embere, saját tizenöt ökre volt a karaván-ban, csak a gyapjut vásárolta Vladimirovtól. Puncuch a földije volt, mind a kettő Tamir-Gol vidékéről. Taicsi alacsony, kimondott alföldi magyar paprikás paraszt, hosszú, fekete hajfonattal, Puncuch nyulánk, hosszúkezű, gólyalábú mongol. Annyira mongol, hogy alig tudott gyalog járni és ha a földön állt, olyan volt, mintha mindig keresné a biztos talajt.

Vacsora után sétálgattam a hegytetőn Vladimirovval. A hold kék fényében könnyen tájékozódhattunk, így barangolásunk közben egy hatalmas, faágakkal teletüzdelt kőrakást pillantottunk meg. A faágakon chadakok, szines selyemdarabok, kalapok, felkunkorodó orrú mongol csizmák, selyemszallagok díszelegtek.

— Ez «obo» — mondotta az orosz.

Nem sokra mentem ezzel a felvilágosítással, de látva érdeklődésemet Vladimirov elmagyarázta, hogy a karavánok áldozati helye ez, mert a hegy nagy veszélyeket rejt az utas számára és a mongolok így próbálják kiengesztelni szellemeit, hogy kímélje meg az áldozathozókat.

— Ugy-e gyerekes felfogás — kérdezte az orosz, és hátat fordított az obo-nak.

*

Az obo, ez a különös áldozat, még a sámán vallás hagyatéka. Később, Mongoliában való jártomban-keltemben sok ilyen obot láttam még, veszélyesebb útakon összehordott áldozati tárgyak halmazát. Vannak utasok, akik egy-egy követ áldoznak a szellemeknek, vannak, akik chadakjukat, esetleg egy-egy ruhadarabjukat hagyják az obo-n, sőt akadnak olyan obo-k is, amelyekhez a veszélyektől rettegő mongol vándorok hatalmas kőperselyeket cipeltek és a később jövők mindig pénzt is dobnak a nyílásába. Ezek a perselyek a mongol pusztákon szerteheverő régi kőleletek közül valók, a szellemektől félő vándor szállítja néha egészen távoli vidékekről az obo-k lábához.

A környékbeli kolostor lámái azután eljárnak a sámán

vallás áldozati helyéhez és — kiszedik a samanita szellemeknek áldozott pénzdarabokat.

*

Reggel ismét indulásra lendültek a kocsik. A hegyre még csak fölkapaszkodtunk valahogy, de miképpen jutunk majd le? Keskeny az út, olyan szűk, hogy egy kocsi is alig fér el rajta. Jobbra meredek mélység, balra égnek szaladó sziklafal.

De hamarébb jutottunk le, mint ahogy fölvánszorogtunk — és hogyan! A mongolok nagyon bíztak az ökrökben, ezek azonban nem túlzott mértékben váltották be a belé jük helyezett bizalmat. Majdnem egyszerre fordult föl két kocsi az ökrökkel együtt, maga után rántotta az utánuk kötött alkalmatosságokat. Elszakadtak az összekötő madzagok... Ordítás, bőgés, káromkodás — minden összekavarodott. Az ökrök fuldokoltak a nyakukra kötött járomban, odaugrottunk hozzájuk és átvágtuk a tartó madzagot. Erre vagy az ökör, vagy a kocsi hempergett le a lejtőn, esetleg mind a kettő.

Nagynehezen összeszedtük a szétszórt karaván t, a tartalékkötelekkel pótoltuk az elvágott madzagokat, ez azonban nem bizonyult elegendőnek, úgy, hogy a gyapjúcsomókról is le kellett szednünk néhányat. Jó másfél órai munka után végre ismét útnak indulhattunk.

— Talán mégse volt jó, — mondotta Vladimirov gúnyosan — hogy nem áldoztunk a hegy szellemének, bizonyára megharagudott ránk.

— No-no, — vetette oda Agfan — ne higyjük, hogy ezzel már vége is lett a bajoknak. Nézzenek csak oda — és az ég felé mutatott. — Most jön csak a vihar!

A körülöttünk ágaskodó komor hegyek fölött sötét felhők kergették egymást és a kék égből hamarosan az utolsó folt is eltűnt.

— Ha hó lesz, — mondotta Vladimiroff — nem mehetünk tovább.

— Pedig lesz hó — jelentette ki Agfan.

És Agfan jó időjósnak bizonyult. A hegy szelleme

úgy látszik, tényleg «megneheztelt» ránk. Két hétig folyton a nyomunkban volt, minden második-harmadik nap hatalmas hótömeget zúdított a nyakunkba. Most is sátort kellett ütnünk és elhatároztuk, hogy megvárjuk a vihar végét, csak másnap reggel indulunk tovább. De másnap reggel is üldözött minket a gonosz szellem, alig haladtunk néhány kilométert, újra és újra hófergetegeket öntött utánunk.

Folyóhoz érkeztünk, a mongolok Sár Uszu-nak (Sárga Víz) nevezik. Óriási hegyek völgyében folydogál és a hegyek között lévő kis síkságon ujjongó örömmel vettem észre különböző nagyon érdekes faragott kőoszlopokat, régi síremlékeket. Jónéhányszáz volt belőlük ezen a vidéken. Megkértem Vladimirovot, álljunk meg egy rövid ideig a karavánnal és amikor beleegyezett, nekiláttam, hogy jól megnézegessem a kőemlékeket. Megkérdeztem Agfant, micsoda holmik ezek, ő azonban csak annyit tudott, hogy nagy emberek nyugszanak alattuk.

— Réges-régen itt laktak a mi földünkön, — mesélte — de mi legyőztük őket. Jó, hogy a föld és a kövek rajtuk fekszenek. Ha valaki kiásná, a szellemek újra kibujnának sírjaikból és sok bajt okoznának nekünk. Eszedbe ne jusson kiszedni őket! . . .

XXIV.

Az élő turulmadarak földje.

Elfogult bámulattal járkáltam a különös kövek között. Körülvett a varázs: ki tudja, mikor kerültek e sírkövek alá a halottak, akiket takarnak, ki tudja, milyen titokzatos jeleket, fohászokat, vagy varázsigéket ábrázolnak a különös domborművek. Agfan magyarázata mögött lehetett valami igazság, bizonyára Dzsingisz kán diadalmas harcainak emlékei ezek, amikor a győző mongol seregek letiporták, leölték az útjukba kerülő törzseket. Talán az ő csontjaik porladnak a Sár Uszu partján heverő, mállodozó síremlékek alatt.

Vladimirov se tudott kielégítő magyarázatot adni, kérdésemre azt válaszolta, hogy valószínűleg tatár sírok. Nem túlzottan érdekelte a dolog, a vállát vonogatta és kissé lenéző biztatással mondotta:

— Hát csak nézegessen itt körül, ha kedvére van. Én addig pipázom egyet.

Volt itt a folyó partján egy kövekkel borított, téglalap alakú terület, négy sarkán négy kisebb, a közepén pedig egy nagyobb kőrakás valami közös temetkezőhelyet jelölhetett meg. Azután ettől nem messze össze-vissza heverő hatalmas faragott kőoszlopok, közülük néhány három méter hosszú és fél méter széles. Majdnem mindegyiken egyforma dombormű: fenn a félholdba zárt nap a háromágú tűzkévével, alatta pedig, végig az oszlopon egymásután darumadarak stilizált képe töltötte ki a teret. Kisebb eltérésekkel szinte mindegyiken ugyanaz. Néhányon még a festés nyomai is látszottak, ha úgy dőltek ki a földből, hogy vésett oldaluk védve volt a napsugaraktól és az esőtől, könnyen észrevehettem rajtuk a kétféle színt: a domborulatok pirosra, a mélyebb részek pedig feketére voltak festve, tehát a figurák fekete alapból vörös színben emelkedtek ki. Érdekes, hogy Mongolia távoli részein is lehet találni egészen hasonló motívumokkal díszített emlékköveket.

Később Urgában egy tanult mongol lány azt mesélte, hogy ezek a síremlékek a X—XIII. századból maradtak meg, abban az időben ezeken a területeken az ujgurok laktak. Ennek a népfajnak a művészetét és műveltségét átvették a későbbi hódítók — Dzsingisz kán népe — és talán ezzel is magyarázható, hogy a mai mongol nyelvben a magyarhoz — tehát az ujgurral rokon nyelvhez — hasonló szavak egész sorozata található. Ilyen például a «bator», magyarul hős, bátor, a «balta», magyarul ugyanez, a mongol «orszlan» szóból könnyen kihámozhatjuk a magyar oroszlán szót, az «orda», magyarul horda, az «alim», magyarul alma, «szachall», magyarul szakáll, «uchur», magyarul ökör és még jó egynéhány, utolsónak említvén a talán legjellegzetesebb szót: a «turuluch»-ot, ez a magyar

nemzet madár-szimbolumának, a turulnak mongol neve. Az évszázadok folyamán eltűnt mögüle a történelmi mult és megmaradt a jelkép, a nélkül, hogy tudnánk, milyen kapcsolat van a turulmadár és a magyar nemzet sorsa között. Nálunk Európában, illetve főként Magyarországon csak képeken, szobrokon él közöttünk a turulmadár, Mongoliában azonban még ma is ezerszámra tanyázik, ragadozó madár és elhullott állatokkal táplálkozik.

Középázsia lakóinak, különösen karaván jaiknak az élelme rendszerint hús. Amikor a karaván meg-megáll, levágnak egy birkát, vagy egy ökröt és ezt fogyasztják el az éjszakai pihenő előtt. Kitapasztalták ezt már évszázadok óta a turulmadarak is és tudják, hogy mindig akad valami húsmaradék ott, ahol út, ösvény vezet. Ezért kísérték és kísérik ma is a karavánokat turulmadarak: várják a meghagyott hús- és csontdarabokat. Ezer és ezerszámra kóválygognak a levegőben, vagy a hegyek szikláin és lesik a karaván ok távozását.

Valószínűleg így járt egy évezreddel ezelőtt a vándorló magyarokkal a turulmadár-csapat, kísérte őket viszontagságos útjukon. Bizonnyal már akkor is tudták a pásztornépek, hogy ahol turulmadarak tanyáznak, arrafelé már jártak emberek, arrafelé jó az út. Így vezette egy évezreddel ezelőtt a turulmadár az ősmagyarokat.

*

A Sár Uszu partján és vidékén heverő síremlékek és kőhalmok valószínűleg különböző időkből származtak. A kétszáz méter hosszú és körülbelül száz méter széles, kövekkel teleszórt téglalap sarkain és közepén a nagyobb kőrakással, valószínűleg még az ujgurok előtti időkből való, talán egy nagy vezér sírját jelölik. Ennek a téglalapnak a területén belül nincsenek faragott síremlékek, valószínűleg a Krisztus utáni VI. századból maradt ránk — mint ahogy később hallottam.

A darumadaras obeliszkekre és ezekre a kőhalmokra vonatkozóan hasonló véleményt mondott az orosz tudományos expedíció is. Ezeken a helyeken később ásatásokat

végeztek és a kőhalmok alatt régi ékszereket, szobrokat, lószerszámokat találtak, valószínűleg nagyon régi tatár törzsek emlékeit.

Mongolia földje egyébként másutt is legendás ereklyéket rejt. Még a világháború előtt történt, hogy egy Bolotov nevű orosz — aki arany után kutatott Urga környékén — a cuzuktéi aranybánya területén ásatás közben egyszerre csak kemény tárgyra bukkant kilenc öl mélységben. Jókora kőlapot kellett kiásnia, hogy tovább juthasson. Amikor a kőlapot felemelte, legnagyobb meglepetésére alatta egy óriási üreg bejáratát találta. Vastag vörösfenyő törzsek bélelték ki és támasztották alá az üreg oldalait, mennyezetét és padlóját. Egy férfi és két nő csontváza hevert a titokzatos sírkamrában olyan épségben, hogy meg lehetett állapítani: az egyik nő haja szőke, a másiké pedig fekete volt.

Ebből a sírkamrából valamivel kisebbikbe lehetett jutni, ott kétkerekű harci kocsit talált az arany után kutató orosz. A kocsi kerekei aranyszögekkel voltak kiverve, aranyedények és szobrok hevertek szanaszét.

A lelet egy része a pétervári múzeumba, a másik pedig a Bogdo Gegen gyüjteményébe került, de minden valószínűség szerint csak a kisebbik felét tudták így a jövő számára megőrizni, mert a nagyobb aranydarabokat eldugdosta és magával vitte az orosz.

A későbbi idők során a pétervári múzeumban megállapították, hogy ezek a körülbelül Kr. e. 1000-ből származó leletek hun eredetűek: egy hun harcos és feleségeinek sírjára bukkant véletlenül az urgai aranyásó.

Kissé elfogódott lesz az ember, ha arra gondol, hogy a mongol földön együtt nyugszanak Attila vérei a magyarok őseivel, ugyanúgy, amint ezer és ezer kilométernyire onnan Magyarországon is.

Természetes, hogy ez a szerencsés lelet megmozdította az oroszok és a mongolok fantáziáját és — kapzsiságát. Rengetegen kezdték Urga körül turkálni a földet, lázasan kutatva újabb hun sírok után, nyilván nem régészeti eredmények elérése végett, hanem tisztán

csak azért az aranyért, amit a remélt földalatti kamrákban vártak. Bogdo Gegen azonban betiltotta a további ásatásokat.

A monda szerint ugyanis Mongolia földje már ősidők óta a mongoloké volt, közben többször kirabolták és elfoglalták idegen hódítók, de a mongolok mindig újra és újra visszafoglalták elődeik birtokát. És amikor legyőzték ellenfeleiket, mélyen a föld alá temették őket, hatalmas sírköveket, kőlapokat helyeztek föléjük, hogy szellemük többé ki ne kelhessen és meg ne zavarja a mongol nép életét. Ha tehát most a mongolok ősi ellenségeinek sírjait kiásnák, szabadjára engednék a gonosz szellemeket és nagy veszélybe döntenék Mongoliát.

Ezt pedig meg akarták akadályozni . . .

Csak titokban tudott ásatásokat folytatni a szigorú tilalom kiadása után egy-egy tudós, aki a hatalmas Bogdo Gegen parancsának megszegésével járó veszedelmet is vállalta. Ezek a titkos ásatások mégis nagy eredménnyel jártak, mint arról Kozlov, az orosz földrajzi társaságtól kiküldött expedíció vezetője beszámolt. Ő is a Cuzukté völgyében ásatott. Nagyon sok török-tatár síremléket találtak a mongol földben, olyan ereklyéket, amelyeken a melléjük temetett halottak egész élettörténete rajta van, ezeket a feliratokat Radlov orosz tudós fejtette meg.

A föliratok a török néptörzsek itt alkotott államalakulatairól szolgáltatnak értékes történeti adatokat, így például különböző harcok leírását tartalmazzák, azokét a harcokét, amelyeket a sírhelyek rég elpihent lakói abban az időben — a Krisztus utáni első századokban — vívtak a tatárokkal és a mongol törzsekkel.

A megállapítások szerint a török-tatár lakosságot felváltották az ujgurok és óriási birodalmat alapítottak a mai Mongolia közepén. Ezekről már hiteles tudományos adatokat szerzett az expedíció, megállapították, hogy fejlett irodalmuk volt, különleges írásmódjuk: az ékírás. Az ujgurok sírjai az utolsó síremlékek Mongoliában, mert utánuk már egészen másképpen temetkeztek ezen a földön: Dzsingisz kán népe nem állított síremlékeket.

A mongol nemzeti kormány később újra engedélyezte az ásatásokat és ekkor az orosz földrajzi társaság expedíciója végezte ezt a munkát. Feltárt néhány sírt, ezekben azonban állítólag alig talált valamit, mert — mint hangoztatták — a sírokat valaki időközben kirabolta. Mindenesetre sokatmondó számunkra az az ott talált, nemezre szőtt szőnyeg, amely két lovast ábrázol, amint az aranyszarvast kergetik. Talán lehet valami kapcsolatot találni a hun sírban talált szőnyeg képe, valamint a Hunor és Mogur aranyszarvasáról szóló szép magyar monda között?

Szörnyű barbarizmust követett el egy ugyancsak itt ásatást folytató áltudós, valójában pedig csak aranyra áhítozó orosz, aki szintén talált munkája közben egy hun időkből származó sírkamrát a föld alatt, a farészekből azonban kihuzatta, leszaggatta az aranyvereteket és egy éjszaka nyoma veszett. Otthagyta a darabokra törött famaradványokat, fejszével összehasogatott történelmi kincseket és csak az aranyat cipelte magával.

*

Ámde térjünk vissza a Sár Uszu partjára, ahol a török-tatár és Dzsingisz kán motívumaival díszített darumadaras ujgur síremlékek hevernek egymás mellett békésen, csöndesen, hiszen a halottak is, akik alattuk nyugszanak, régen nem ellenségek többé. Egyformán csont és por valamennyi.

A Sár Uszu kis síksága fölött büszkén trónol az itteni Bogdo-Ul (Szent Hegy) hóval fedett csúcsa (kb. 3500 m), a Hangáj-hegylánc legmagasabb orma, ahol — így tartja a lakosság — aranytömbök hevernek a fehér lepel alatt.

Vladimirov erről már tudott nekem valamit mesélni:

— Még a háború előtt járt erre egy angol utazó, — mondta — aki szintén hallotta a Bogdo-Ul aranylegendáját. Az éjszaka sötétjében elindult a hegyoldalon, föl is jutott néhányszáz méternyire a hegyre, amelynek földjét főpapi engedély nélkül halálbüntetés terhe alatt nem érintheti halandó. Egy arra járó karaván kísérői elszörnyedve látták a holdfényben lázasan fölfelé igyekvő embert, utána

menni nem mertek, mert ők is féltek a tilalomtól. Egyikök azonnal megsarkantyúzta lovát és elvágtatott a közelben lévő láma-kolostorba, hogy tanácsot kérjen, mit kell majd tenniök, ha — lejövetele után — kezükbe kerül a «szentségtörő».

— Közben pedig lépésről-lépésre kúszott fölfelé az aranyláz üldözöttje. Lépte alatt gurultak az omló kövek a hegy oldaláról, el-elbukott a vakmerő ember, de újra föltápászkodva kapaszkodott magasabbra, mind magasabbra.

— Egyszerre csak a hegycsúcsot borító hótömeg méltóságteljes nyugalmát mintha hirtelen föltörő gőzoszlop zavarta volna meg, magasra csapott szét a felporzó hó és tompa puffanással hömpölygött tovább a hegyoldalon, magával szakítva újabb hótömegeket, köveket és mindent elsöprő áradatként száguldva a lejtőn kapaszkodó ember felé. Egy velőtrázó sikoltás és azután csend. Egy fehér csík a hegyoldalon, a leomló hó nyoma — az ember sehol. Melyik szakadék nyelte el, hol nyugszik — ki tudja. Talán a sakálok falták föl, vagy a dögmadarak? . . . A mongolok azt tartják, a hegy szelleme állott bosszút rajta, amiért megkisértette őt. Nem volt szükség már a lámák halálos ítéletére . . .

Elgondolkozva nézett föl Vladimirov a napsugárban sziporkázva ragyogó hócsúcsra.

— Van-e ott arany? Nem hiszem. De itt Mongoliában sok minden lehetséges, kincseket rejt a folyó, a síkság és a hegy.

És mintha egy gondolatot akart volna magától elhessegetni:

— Ejh, bolond volt az angol! . . .

XXV.

Az Ördögi Hágó rémségei.

Újra utazás, mindig nehezebb és nehezebb terepen. Már jócskán benne jártunk a télben. Igaz, nappal még nem volt hideg, de annál inkább éjszaka. A negyedik héten lereszkedtünk a Tamir völgyébe s egynapi pihenőt tartot-

tunk. Taicsi szülőföldje ez, hazakéredzkedett látogatóba. Nyugodt, boldog semmittevés a karavántáborban... Én nem ezt választottam. Az úttól nem messze északra, egy elhagyott völgyben különös alakú köveket láttam, amikor errefelé jöttünk. Odamegyek hát, — gondoltam — hogy közelebbről is nyugodtan megnézhessem.

Tényleg — szobor. Mellette még egy.

Az egyik hatalmas meztelen nőt ábrázolt, a karja letörve néhány lépéssel odébb hevert, mellette egy kisgyermek kőalakja. A szobrot valaki már összeállította, mert a letörött fejet az illető visszatette a helyére. A nőszobor arckifejezése fájdalmat mutatott, szemeit szomorúan meresztette duzzadó keblére. Minden valószínűség szerint a gyermekalak is hozzá tartozott, talán a halott gyermekét sirató anyát ábrázolta a szobor, aki megtörten nézi a kezében tartott élettelen testet és az anyatejtől duzzadó kebleit, amely után már soha többé nem kap vágyakozva a gyermeke. A szobor nagyon primitiv munkának látszott, alkotója nem tartotta fontosnak, hogy szigorúan ragaszkodjék az emberi test arányaihoz, de az egyszerű formák mögül mégis élet sugárzott.

Néhány lépéssel odébb egy másik szobor írnokot ábrázolt, aki büszkén tartja kezében a tábláját. Arcából sugárzott az önbizalom, bizonyára fontos személyiség lehetett egy kán udvarában.

A Tamir folyó Tamir herceg állomáshelye volt valamikor, itt élt a nagyszerű Altin-Orda — az Arany Horda — magja is. Dzsingisz kán alapította ezt a katonai intézményt, személyes testőrsége, törzscsapata volt ez a nagy mongol uralkodónak. A «horda» szó ebben az értelemben, ahogy az elnevezésben használjuk, «sereget» jelent. Dzsingisz kán birodalmának széthullása után ez az Arany Sereg külön birodalmat alapított belső Mongoliában, az idők vihara azonban végül őket is elsöpörte, csak emlékük maradt meg.

*

A Tamir völgyéből már szinte vonzó benyomást kelt az Egin Daban, az Ördögi Hágó, rajta keresztül tudtunk csak

idáig eljutni, szörnyű emlékeink fűződnek hozzá. Vladimirov már előre regélt nekem azokról a veszedelmekről, amelyek itt várnak az utasra, már előre rettegett tőle.

— Csak ezen legyünk túl, ezen a szörnyű néhányszáz méteren, — hajtogatta — ezután már a Tamir völgyébe jutunk és könnyű az út Urgáig.

Tényleg rettenetes volt az átkelés. Pár nap óta mindig följebb és följebb haladtunk szelíd lejtőkön, amikor előttünk állott a csak néhány száz méterrel magasabban fekvő hágó. A lábánál egy kis mongol falu, békésen legelésző állatok, hívogató, fehér sátrak.

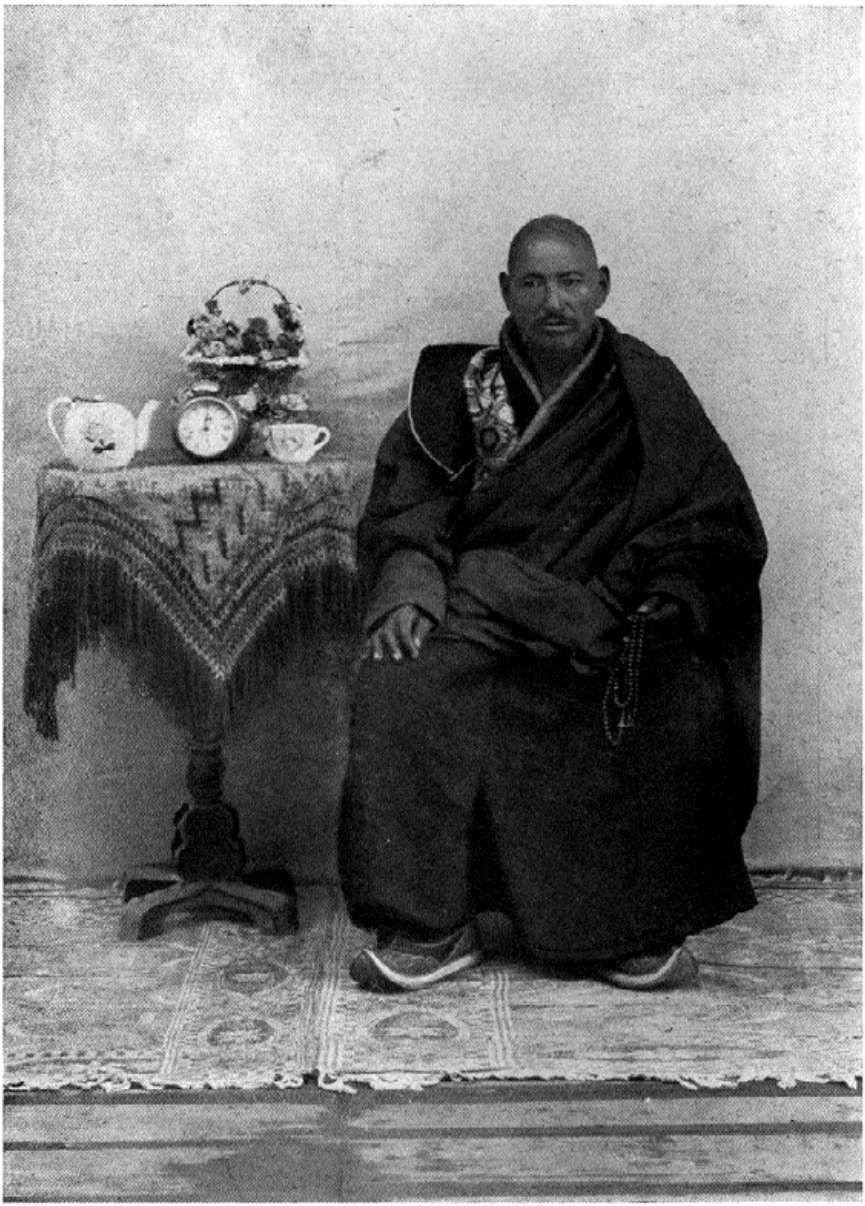
És mögöttük ezer veszély.

Mert az Egin Daban talaja csak itt-ott szilárd, a legnagyobbrészt süppedő ingovány. Hányszor kellett a karaván egy-egy kocsiját kiráncigálni belőle, közben mindig arra gondolva, hogy a megmentendő kocsival esetleg maga a mentő is elsüllyedhet a mocsár bugyborékoló, pöfögő sártengerében.

A karaván előtt fölváltva gyalogoltunk és botunkkal magunk előtt nyomkodtuk a földet, nem lépünk-e rossz helyre. De még így is előfordult, hogy amíg a kocsi egyik kereke szilárd talajon gördült, a másik már belesüppedt a földbe. Szinte talpalatnyi helyenként más és más volt a talaj. És közben kitört a hóvihar, az állatok szűkölve bőgtek, rémülten nézegettek maguk elé és föl az égre, ahonnan csak úgy omlottak a hópelyhek.

A szélvihar is elállt egyszer, mi is följutottunk végre. A hágó kisebb fensík, rengeteg tóval és ezeket összekötő patakokkal. Itt is mindenütt víz szivárog a földből, olyan az egész, mint a szivacs, ha rálép az ember, bugyborékolva tör elő lába nyomán a föld alól a víz.

A hágó tulsó oldalán még le kellett ereszkednünk. Ez se tartozik a legkellemesebb emlékeim közé. Ezen az oldalon dübörögve, a köveken habzó hullámokká törve rohan lefelé egy patak, az Egin-Gol. Nem is folyik, hanem zuhan a vize és amint útjában köveket, sziklákat talál, szinte gőzzé válva porzik szét a szivárvány színeit ontva a napsugárban.

Csoini Lusszan Csinde láma, a Dalai Láma urgai követe.

Egy tibeti diplomata Urgában.

A Bogdo Gegen udvari láma-orvosa.

Pihennek a mongol lovasok.

Az 1928. évi Nadan birkozóbajnoka.

Szép lehet, ha az ember nyugodtan bámulhatja ezt a csodálatos látványt, de számunkra akkor ellenség volt ez a víz, ide-oda kanyargott az útunkban és jó egynéhányszor kellett átkelnünk rajta. Ez természetesen nem ment egészen símán, köveket kellett hordani a mély patak medrébe, hogy a kocsik átdöcöghessenek rajta. De nem sokáig tudtak ellenállni a jókora kőtömbök sem a víz nyomásának, és hol az egyik, hol a másik kocsi alól gördült ki a kő, a kocsik pedig merész lendülettel belefordultak a patakba, magukkal rántva a beléjük fogott ökröt, esetleg a hozzájuk kötött többi kocsit is. Tizenegy napig tartott, amíg az Egin Dabanon átjutottunk a Tamir völgyébe — a paradicsomba.

*

Innen, a vígan csörgedező, szelíd patak mellől már nem is olyan riasztó az Egin Daban, az Ördögi Hágó. Az Egingol vízcsíkja idecsillog; már csak a szépsége látszik a szörnyű helynek, mint a kellemetlen multnak, amelyre jó sorunkban távolról visszanézünk.

XXVI.

Százezer kilométer ökörkaravánnal.

Tamirból menet vígan döcögtünk tovább Urga felé. Útközben csatlakozott hozzánk egy másik karaván, négy láma tizenhat ökörrel. Olvasztott vajat vittek az urgai vásárra.

— Az ökrök most két hétig nem látnak majd takarmányt — magyarázta nekem Agfan és bővebb felvilágosítással is szolgált. Ezek az ökrök ugyanis a gulyából kerültek ide, rajtuk van az egész nyári legelés alatt összegyűjtött zsírréteg. Ha az ember hosszú útra indul, sohase szabad az ökröket az első időben etetni, mert — mint Agfan magát kifejezte — «meggyullad a zsírjuk» és «csekély» százhúsz kilométeres út már annyira elfárasztja őket, hogy egy tapodtat sem tudnak tovább menni. Ha azonban az ember az

ilyen hízott ökröknek kezdetben nem ad semmi ennivalót, hanem csak akkor ereszti a legelőre, amikor a saját zsírjukat már elemésztették, akkor az ökrök óriási távolságokat bírnak ki, nagyszerűen elérkeznek Urgába.

Nem is igen lett volna az állatoknak ennivalójuk, hiszen a vidék teljesen kopár volt, sehol a szemhatáron egy szál fű vagy fa. Esténként szárított trágyán főztük meg a vacsoránkat. A pihenő előtt félórával ketten-hárman elmentünk «felderítő szolgálatra», zsákokkal a hátunkon, hogy összeszedjük az utunkba kerülő drága, nagyszerű marhatrágyát, de nem vetettük meg azokat a maradékokat sem, amelyeket a lovak vagy a tevék hagytak maguk után, mert mind drága kincs, nagyszerű tüzelőszer. A mongolok «argal»-nak nevezik.

— Argal herechtei (argal kell) — szokta kiabálni éneklő, gurgulázó hangon a napos «őrjáratvezető» és összegyüjti társait a trágyaszedő kirándulásra.

Természetesen napközben is felszedtük azt, ami az útunkba került, mert reggelre is kell, hiszen a legtöbbször este kilenc-tíz óráig baktattunk a mongol utakon.

Sötét volt, az ember alig látott valamit. Annál többet hallgatott.

*

Egy este, amikor megpihentünk, nagyon messziről kocsikaraván nyikorgását hozta a szél.

— Valószínűleg Cinde — mondotta Afgan.

És reggel, amikor fölkeltünk, tényleg megérkezett Cinde, a mongol láma három társával. A karaván a lámáé volt, ő is gyapjút szállított.

— Most teszi meg ötvenkettedszer az útat Urgából Uljaszutájba és vissza — magyarázta nekem Afgan.

Cinde tehát már száznégyezer kilométert tett meg karavánjával — számítottam ki. Nem is olyan öreg ember ez a Cinde, talán negyvenöt-negyvenhét éves lehet és már két és félszer akkora utat tett meg ökörtalyigás karavánjával, mint amekkora a földgolyó kerülete.

Jó erőben van, amikor patkolni kell az ökröket, játszi

könnyedséggel oldalára dönt egy hatalmas állatot és percek alatt megpatkolja.

*

Lassacskán kénytelen-kelletlen hozzátört a sorsom az időjárás viszontagságaihoz.

Nemsokára elértük az Orchon folyót, útközben sok karavánnal találkoztunk, itt-ott elhullott állatokkal is, amelyek valamilyen oknál fogva kidőltek és a karaván otthagyták az úton, örömére a farkasoknak és a karaván kutyáinak.

Farkas sokkal több van itt, mint Magyarországon birka. Odalopakodnak egészen a legelésző birkák közelébe és ha a mongol gazda szerencsére észreveszi, ráordít, hangos «uj-uj!» kiáltásokkal odarohan az egész család botokkal és egyéb harci eszközökkel, úgy hogy többnyire már messziről elijesztik a farkast és ez farkát lába közé húzva lassú baktatással odébb áll. Ha azonban sikerül a terve és észrevétlenül jut a háziállatok közé, akkor aznap este egy birkával vagy egy üszővel kevesebb kerül haza a legelőről . . .

*

Átkeltünk az Orchonon. Amíg Taicsi áthajtotta az ökröket, én a parton járkáltam és nézegettem a benne úszkáló halakat. Rengeteg hal volt a folyóban, hiszen a mongol nem eszik halat. Paradicsomi életük lehet itt nekik már ezer esztendeje. A folyó partján két hosszú csónak, az orruk lófejalakra faragva. Persze, a ló a legfontosabb állat Mongoliában!

Már napnyugta volt, amikor a tulsó partra ért az egész karaván. Mongoliában napnyugtakor nem nyugaton vörös az ég, hanem keleten. Minél lejjebb megy a nap nyugaton, annál sötétebb vörös a keleti látóhatár.

*

— Én a Tolánál előremegyek, magammal viszem a lovakat. Ha akar, velem jöhet! — szólított meg Vladimirov.

Kitörő örömmel ragadtam meg az ajánlatot, hiszen lóháton négy nap alatt Urgába érünk. Igaz, se nyereg, se kantár nem volt a részemre, node hát ez a legkisebb baj.

Útrakeltünk és hamarosan el is érkeztünk a Tolához. Ez a folyó a Bogdo Chure, a Szent Kolostor folyója, Urga előtt kanyarog a Bogdo Gegen palotája mellett, onnan fut ide és az Orchonba torkollik. Szerencsésen átkeltünk a Tolán is. Vladimirov fölkapott az egyik lóra, én a másikra, a többieket magunk után kötöttük. Rám nem jutott nyereg, kantárt is kötelekből készítettem magamnak, zablát madzagból.

*

Így ügettünk estig.

Sehol egy lélek körülöttünk. Metsző volt a hideg, majd lefagyott a kezem, nem tudtam a kantárt se tartani. Ránk borult az éjszaka is, de nem is sejtettük, hol pihenünk meg. Éhesek voltunk és szörnyen fáztunk. A hágón egyszerre csak kutyaugatást hallottunk. Hamarosan táborhoz értünk. Száz meg száz kocsi együtt, tábortüzek fénylettek a fák között. Bementünk az első sátorba, egy csomó ember ült benne.

— Jól megyünk Urga felé? — kérdezte Vladimirov.

A sátorban lévők értetlenül meredtek rá. Vladimirov ideges lett:

— No igen, hát Bogdo Chure (Szent Kolostor) erre van?

Erre már valamennyien szinte egyszerre válaszoltak:

— Igen, igen. Erre van, keletre.

A mongolok ugyanis legnagyobbrészt nem is tudják, hogy fővárosukat Urgának hívják, csak Bogdo Chure néven ismerik.

Valaki megjegyezte:

— A vörösek Bogdo Chure felé tartanak.

— A vörösök? — kapta föl a fejét riadtan Vladimirov.

— A fene tudja, — vonta a vállát a mongol — csak azt tudom, hogy Ungern a parancsnokuk.

— Báró Ungern Sternberg? — gondolkodott el Vla-

dimirov — lehetetlen, hogy vörös legyen . . . hiszen Szemenovnak, a vörösek ellen küzdő fehér tábornoknak a segédtisztje. Nincs semmi baj, majd csak elintézzük a maga dolgát — fordult felém. — Amíg Ungern Urgába ér, maga régen Pekingben lehet, az a fontos, hogy minél előbb Urgába jussunk.

Csak néhány csésze teát ittunk meg és azonnal lóra ültünk. Gyors ügetésben hamarosan elértük az utolsó hágót. Mongol karaván ereszkedett le a lejtőn.

— Jó utat, honnan jönnek? — kérdeztük.

— Churente (Urgából) — volt a válasz. — A kínaiak körülkerítették az egész várost és senkit sem engednek ki. Lovakat, meg talyigákat rekvirálnak.

Vladimirov elfehéredett ; persze, hiszen féltette a lovait és a karavánját.

— Gyerünk tovább, majd csak meglátjuk, mi lesz.

Újra hegynek föl. Elértük a hágó tetejét. Szinte fölkiáltottam a meglepetéstől. Csodálatos, káprázató látvány. Előttünk kígyózott ezüstös csillogással a Tola folyó, messze keletre pedig már látszottak a Ganden — Mongolia legszebb és leggazdagabb lámakolostorának — aranyos háztetői, kupolái, színes épületei, kékkel, pirossal díszített fehér sátrai. Minden eleven, élénk színekben, tarka összevisszaságban szorongott, tornyosult egymásmellett és fölött a ragyogó napsütésben : előttünk volt a várva-várt cél — Urga. Az ámulattól és örömtől szinte kábultan ültem le pihenőre. Csak úgy faltam szememmel az elém táruló képet, a kínai negyed ideintegető színes házait, fantasztikusan cikornyás háztetőit.

Az utcákon bizonyára tarkaruhás mongolok járkálnak, díszes ruhájú lámák, karaván ok, kereskedők, lárma, zsibongás : a nyomasztó, dermedt csönd után az élet zenéje.

XXVII.

Végre — Urga!

A nagy esemény örömére gyorsan «toalettot» csináltam: levetettem ócska bocskoromat és felhúztam a csizmámat. Megettük az utolsó ételmaradékokat és nekivágtunk a biztató bizonytalanságnak. Ki tudja, milyen események várnak ránk, hiszen Urga, ez a furcsa és nagyszerű város, a Nagy Láma, a Bogdo Gegen székhelye, ahova sok utazó szeretne eljutni különös titkaiért, Urga most itt fekszik előttünk, mint egy hatalmas tálcán a tarka keleti gyümölcsök; de a szent hegy lábainál ágyúkerekek nyomódnak a földbe, a Bogdo Chure aranycirádás templomai mellett szuronyos kínai katonák menetelnek, a kék és vörös selyemköntösű, ezüsttel, arannyal díszített mongolok között szürkeruhás kínai őrjáratok furakodnak.

A város még húsz-huszonöt kilométernyire volt tőlünk, de a kristálytiszta levegőn keresztül szinte olyannak látszott, mintha közvetlen előttünk lenne.

Alighogy leereszkedtünk a Tola völgyébe, hátulról lódobogás hallatszott. Hatalmas porfelhő közeledett felénk. Izgatottan megálltunk. Csakhamar előtűnt a porfelhő függönye mögül egy mongol lovas, hét ló vezetéke a jobbkezében.

Megkönnyebbülten sóhajtottunk fel — nem kínai! A mongol az urgai postaállomásról érkezett, mongol hivatalnokokat vitt az első urtonig és most visszatérőben volt Urgába. Izgatottan érdeklődtünk az események felől.

— Bizony igaz — válaszolta — a kínaiak mindenkit lefognak a tábori őrségen, és ami a legrosszabb — elszedik a lovakat. De nekem nem lehet bajom, mert az enyéim postalovak.

Kérlelni kezdtük, hogy jöjjön velünk. Hosszas rábeszélés után meg is egyezett vele Vladimirov, a mongol vállalta, hogy próbálja megmenteni lovainkat.

A barátsági pipából kivertük a benne maradt bagót és most már hármasban ügettünk Urga felé. A terv nagyon egyszerű: amint a kínai tábori örshöz érkezünk, a mongol postalovas veszi át az összes lovak vezetékét, mintha azok valamennyien urton lovak lennének. Mi jó szorosan melléje zárkózunk, lehasalunk, rásímulunk lovaink nyakára: talán nem vesznek észre a kínaiak.

Néhány óra mulva már elénk tűntek a tábori örsről felkavargó füstfelhők és csakhamar már jól látszottak a sátrak is. Elérkezett a pillanat.

Előttünk öt-hatszáz lépésnyire kínai tábori örs és negyven-ötven lépésnyire hatalmas vízmosás. Minden pillanat egy örökkévalóságnak tűnt fel. Mikor érkezünk oda?

Végre! Túl voltunk a vízmosáson. A kínaiak még nem vettek észre semmit.

— Vágta! — súgta oda a mongolunk.

Eleresztettük a kantárszárakat: minél előbb el kell érnünk a kanyarulatot, ott már mongol sátrak vannak, ott már mongolok laknak.

A szívünk a torkunkban dobogott. Szerencsésen megérkeztünk a mongolokhoz. Kísérőnk leugrott lováról, bement az egyik sátorba.

— Rendben van, — mondta nekünk, amikor visszajött — a következő őrállomáson már mongolok vannak, azok át fognak engedni. Ha bejutunk a városba, se jobbra, se balra ne nézzetek. Majd elkísérlek titeket.

Újra lovon. Elértük a mongol őrséget, szó nélkül eresztettek át. Leereszkedtünk a Ganden felé; ott kezdődik a kínai-negyed egy széles utca túlsó oldalán. De nem sok idő volt a nézedelődésre, az utca túlsó felén két kínai katona állt őrséget.

— Balra, abba az utcába! — vezényelte suttogva a mongol.

Arrafelé vettünk irányt, átvágtunk a széles utcán, még két-három lépés és benn leszünk az elérni kívánt mellékutcában.

— Haj, haj! — kiáltott ránk ekkor valaki.

Vladimirov és én önkéntelenül megálltunk. Két kínai

rohant felénk. Csattogott a fegyverük zára... a mongol pedig eltűnt... mint a kámfor, a lovakkal együtt...

Nahát most jól állunk...

Az egyik kínai katona ránk rivallt:

— Honnan, hová?

Láttuk, hogy itt hazugsággal nem sokra mennénk. Tudtam, hogy Vladimirovnak van útlevele és nekem is volt kínai útlevelem Uljasztájból — megmondtuk hát az igazat:

— Uljaszutájból Urgába.

— Van nálatok fegyver?

— Nincs — felelte Vladimirov, hiszen a revolvert és a Lanchestert a karavánnál hagyta.

A katonák mindjárt merészebbek lettek, leszállítottak minket a lovainkról és összes zsebeinket kiforgatták. Persze semmit se találtak.

— Cuba! (Indulj) — hangzott. — A rendőrségre!

Piszkos, szűk utcákon keresztül kísértek bennünket a kínai katonák, a lovát mindegyikünk a kantárszárán vezette. Kínaiak álldogáltak csapatosan mindenfelé, vigyorogva bámultak ránk. Sokan még az ujjukkal is mutogattak felénk és kárörvendve mondták egymásnak:

— Moza, moza! Baro nesz (oroszok, oroszok, a báró emberei).

No itt úgylátszik nem sok jó vár ránk — gondoltam magamban, miközben végre elértük a rendőrséget. Ez az egyik kínai épületben volt elhelyezve, ajtaján pillanatonként ki-bejártak a katonák. Külön hívták be Vladimirovot, azután engem. Addig a kinn levőt egy kínai katona őrizte az udvaron.

Amikor rám került a sor és bejutottam a szobába, egy kínai tisztviselővel kerültem szembe, aki oroszul kérdezte:

— Kicsoda maga?

— Magyar hadifogoly vagyok, Oroszországból menekültem, haza szeretnék menni.

— Nem orosz?

— Nem. Itt van az útlevelem Uljaszutájból.

Előszedtem, átadtam neki. Nézegette, olvasta, az arca

földerült és kezébe véve az íróecsetet kínaiul írt valamit az útlevelemre, lepecsételte és visszaadta.

— No, nincs semmi baj — mondta barátságosan. — Itt az útlevele, rendben van. Ön nem orosz, adok tehát önnek egy jó tanácsot. Ha van ismerőse itt, azonnal siessen hozzá és lehetőleg ne mutatkozzék az utcán.

Megköszöntem, de egy pillanatra átvillant az agyamon, hogy hát tulajdonképpen hova is menjek, hogy fogadjam meg a kínai tanácsát. Hiszen senkit sem ismerek Urgában. A kínai észrevette habozásomat, rám szólt:

— Miért nem megy? Örüljön, hogy ilyen símán elintéztük a dolgát.

— Az igaz, nagyon szépen köszönöm. De nem tudom, hova menjek, nincs ismerősöm itt . . .

— Hát ha nincs, — jelentette ki — akkor majd utasítom azt az oroszt, akivel jött, hogy vigye magával. Igen, — kapott a saját ötletén — az orosz köteles magát a házába fogadni.

Így is történt. Felültünk lovainkra és hazamentünk Vladimirov urgai házába. Az orosz még örült, hogy általam könnyebbé lett az igazolása.

XXVIII.

A kínaiak visszaverik Ungernt és kirabolják Urga házait.

Most itt vagyok Urgában. Több, mint ezer kilométert mentem keletnek, azt hittem: hazafelé tartok. És majdnem egy évtized múlott el — még mindig Mongoliában éltem. Mit hozott ez a sok év? Küzdelmet küzdelem után, először az életért, azután a kenyérért, végül a hazamenetelért. Mint idegen kerültem Mongoliába és amikor hosszú esztendők után végre hazaérkeztem, itt volt körülöttem minden olyan idegen — furcsa . . . szokatlan.

Különös ország Mongolia. Érdekes nép is lakja. Akkora területen, mint Németország, Franciaország és Anglia

együttvéve, tehát körülbelül egymillióháromszázezer négyzetkilométeren, összesen körülbelül nyolcszázezer ember él. Pontosan nem lehet tudni a számukat, mert hiszen legnagyobb részük folyton vándorló pásztor, vagy szertebarangoló vadász. Életük, szokásaik talán érthetetlenek sok ott járt utazó előtt, akik csak a külsőségeket és az ezek alapján megindult képzeletüket veszik tudomásul. Megérteni ezeket az embereket igazában csak akkor lehet, ha teljesen bele tudunk illeszkedni a keleti ember lelkivilágába és történelmén, hagyományain keresztül az érzésvilágába.

Esztendőkön keresztül éltem e nép között, kemény munkával becsületet is szereztem talán magamnak náluk, mert látták, hogy nem cirkuszi játéknak tekintem az életüket. Cifra és káprázatosan szines a mongolok öltözködése, nagyon tudnak örülni ezek a minden szépre és jóra fogékony emberek — ha okuk van rá, de «az élet nem nagy vigalom sehol»: nekik is megvannak a gondjaik, a bánatuk. Ilyenkor magukba húzódnak, de szinte döbbenetes bölcseséggel, mélyrelátással vesznek erőt az elkeseredésükön és fognak bele elszántan, keményen újra a munkába, az életbe.

Az egyesek éppen úgy, mint az egész nép.

Sokat segít nekik ebben a nagy munkában csapongó képzeletük, amely benépesíti az országot a multak emlékeivel, mondáival és a jövő reményeivel. De a mongol föld nemcsak gazdag, a mongol éghajlat nemcsak derűs — hanem kegyetlen is tud lenni, verejtékes homlokkal és nagy lelkierővel kell ezen a földön megküzdeni a mindennapiért — a jövőért. Maga Urga körülbelül negyvennyolc négyzetkilométernyi területet foglal el és mindössze — nyolcvanezren laknak benne. Nem is csoda, hiszen nagyrészt kis, földszintes házakból, mongol sátrakból áll. Minden ház körül nagy udvar, tarka kerítés szegélyezi. Az utcán pedig ezernyi nép színpompás, díszes ruhákban — fölöttük a rengeteg templom aranycirádás tető-dzsonkája, mint egy álomváros a Nagy Láma székhelye.

De most harc készülődik az aranytetők között. Csen-

desen baktattunk egymás mellett Vladimirovval, már nem kellett félnünk a kinai katonáktól, hiszen zsebünkben volt a menlevél. Minden baj nélkül meg is érkeztünk Vladimirov háza elé. Bent rendbehoztuk magunkat. Vladimirov keserűen jegyezte meg:

— Hát az igaz, — agyon nem lőttek, de a lovainkat elhajtotta az a komisz mongol.

Talán éppen ebben a pillanatban fordult be a kapun a mongol urtonlovas — hozta vissza a lovainkat.

— Itt vannak a lovaitok, — mondotta — sikerült megmentenem őket a kínaiak elől.

Több lélekjelenléte volt, mint nekünk, nem állt meg a «haj, haj» kiáltásra, mint mi, hanem sietve tovább ment. Amikor nagy hálálkodással megköszöntük neki a fáradtságát, büszkén hátravetett fejjel vágta ki:

— Ezt nem kell megköszönni, ezt vállaltam.

Felénk nyujtotta fölfelé fordított két tenyerét, mi rátettük a kezünket: szabályszerűen elbúcsúztunk. A mongol szó nélkül otthagyott bennünket.

*

Megebédeltünk, megmosakodtam, megborotválkoztam, leszedtem a szakállamat, és a borostás «Szine Szachall» megszűnt létezni. Vladimirov átadta nekem a vendégszobát, s amíg ő a gyerekekkel, meg a tisztiszolgájával családi ügyeit tárgyalta, fejedelmi kéjjel végighempereg tem egy «igazi» ágyon.

Egyszerre csak lövöldözésre ébredtem. Pattogtak a golyók, a tisztiszolga és a gyerekek a pincében kuporogtak, fölhallatszott a sírásuk.

Egymásután csapódtak a golyók a szoba falába. Így tartott ez vagy félóráig, azután csend lett.

Felöltözködtünk. Éppen virradt, kezdett világosodni az utca. Az ablakhoz! Kínai katonák rohantak az utcán a rádióállomás felé, autók száguldottak ide-oda. Fejvesztett rohanás, lárma . . .

Osszendovszki még abban is tévedett, hogy a rádióállomást Ungern építtette Urgában. Mert hiszen a báró

még csak — szeretett volna bejutni a városba ebben az időben, a rádióállomás viszont ekkor már javában működött, annál is inkább, mert hiszen még 1918-ban építették a kínai kormány intézkedésére. Ez a rádióállomás különben később Ungern megszállása alatt tényleg nevezetes hellyé vált: ide cipelték a báró martalócai azokat, akiket előzőleg már kiraboltak, hogy itt azután egy golyóval betetőzzék a művüket. «A rádió mögé vitték» — hangzott ilyenkor remegve szájról szájra Urga lakosai között, amikor a szerencsétlenekről beszéltek és mindenki tudta, hogy mi történt. Hát ebben valóban teljes érdeme van Ungern Sternbergnek.

Szóval fölfordulás volt az utcán. Egyszerre csak éles sivítás hallatszott, majd hatalmas robbanás dördült. Porfelhő csapott föl — éppen a házunk előtt vágott le egy gránát... Tehát itt a tüzérség is. Vladimirov lerohant a pincébe, utána én, a gyerekek sírtak, gránát gránát után csapott le, Ungernék a kínai kaszárnyát lőtték. Autók száguldottak Maimacsen, Urga kínai városrésze felől.

*

Vége az ütközetnek. A nap már fölsuhant az égre és amint hallottuk, Ungern csapatai hanyatt-homlok rohantak el a csatatérről. A város bevétele éjszakai rajtaütéssel — csütörtököt mondott.

Vladimirov aggódott felesége miatt, mert előző nap ment el hazulról és azóta se érkezett vissza. Kenyér se volt a háznál, én fölajánlottam, hogy kenyeret sütök és ebédet főzök. Elfogadták.

Néhány órával később megérkezett egy mongol, Vladimirov felesége küldte és üzentette, hogy a Chure városrészből nem engednek ki a kínaiak egy lelket sem a konzuli negyedbe, ahol mi laktunk, Vladimirov felesége egy orosz cégnél maradt, semmi baja sincs, várja, hogy hazamehessen.

Délután kínai katonák törtek ránk, ellepték az egész udvart és a házat, mint a hangyák. Feltörték a fiókokat,

és kinek mi tetszett, magához vette. Vladimirov meg se mert mukkanni. Símán kirabolták és miután minden elvihetőt magukhoz vettek, magunkra hagytak bennünket. Amikor Vladimirov végre kimerészkedett az utcára, a rémüldöző szomszédoktól meghallotta, hogy a kínaiak az egész városban rabolnak, fosztogatnak.

Az aranybánya igazgatója, beszélték, «menti» a szövetkezet árúját — a saját raktárába. Egyszóval rabolt mindenki, a kínaiak és az oroszok is. Rémület rohant végig az utcákon, száguldó hírek: most ide, most oda érkeztek a rablócsapatok.

Három napig tartott ez a szörnyű állapot, raboltak a sárgák, — Gu kínai generális emberei — és a fehérek is, amíg útjukba nem álltak a vörösök: Csu generális katonái. Ő egy-kettőre megoldotta a helyzetet. Valamelyik tisztje fényes nappal a főtéren meglátott két rablott holmival megrakott sárgát — kihúzta övéből a pisztolyát és ott nyomban lelőtte mind a kettőt.

Nem is rabolt ezután már senki.

Közben pedig titkolódzva, sugdolódzva találgatták a kínaiak, hogy vajjon mit akar a báró.

Elhatározták, hogy valamiképpen küldöttséget toboroznak majd össze — igazi «nemzetközi» bizottságot — mongolokból, oroszokból és kínaiakból, hogy a báró gyanút ne fogjon és ezt elküldik hozzá «megbeszélésre». Ott azután majd kitapasztalják, hogy mire készülődik Ungern. Mert lehet, hogy csak pénzt akar tőlük a — felszabadító. És talán ennek ellenében eláll attól, hogy továbbra is «kellemetlenkedjék» Urga környékén.

A bizottság tagjaként orosz részről báró Tessinghausent szemelték ki — régebben orenburgi kormányzó volt, — a kínaiak is megneveztek valakit, a mongolok megbizottjának kijelölését pedig a Bogdo Gegenre bízták. A Bogdo szinleg bele is egyezett a tervbe.

A megállapított időben az orosz konzulátus előtt várakozó autó mellett azonban órák hosszat hiába járkált mind izgatottabban föl alá a kínai és az orosz megbizott: a Bogdo Gegen embere nem jött el. Tanakodtak,

találgattak — várakoztak, végül is megunták a dolgot és elmentek.

A Bogdo Gegen, úgy látszik, még bízott Ungern Sternberg őszinteségében és nem akarta ellene a kínaiakat támogatni.

XXIX.

Bombagyár!

A következő napok ismét izgalmasnak igérkeztek. Ungern összeszedte szétvert csapatait és a hírek szerint ismét a város ellen készülődött. Így múlt az idő, én szakácskodtam, a kínaiak szervezkedtek, Ungern pedig néhanéha megszólaltatta ágyúit, talán, hogy el ne feledkezzünk róla. Egy reggel, amikor éppen hagymát pirítottam a gulyás részére, belülről a szobából nagy lármát hallottam. Otthagytam a hagymát, bementem a szobába, ahol már a kínai katonák közrefogták Vladimirov tisztiszolgáját és faggatták, hogy kicsoda. Főbűne az volt, hogy amikor a kínaiak betoppantak a szobába, a hatalmas kozák fiú ijedtében a kályha mögé bújt.

— Cuba — volt a tárgyalás vége. Én vissza akartam húzódni, de a kínaiak odaintettek és a tisztiszolga mellé mutattak:

— Cuba, gyere csak te is velünk.

Hiába mutogattam nekik a kínai útlevelemet, mindenre csak az volt a válasz:

— Cuba. Cuba.

Kényszeredetten öltözködni kezdtem és azután követtem a kínaiakat. A szomszéd kaszárnyába vezettek. Nagy volt ott a szaladgálás, odalépett hozzám egy hatalmas kínai, a kezében hosszú, vékony kötéllel.

— Kezeket hátra! — rivallt rám.

Összekötötték hátul kezemet, azután a kozákét, majd egymáshoz fűztek bennünket. A kötél egyik vége az én kezemen, a másik a kozákén, mint a gyeplőszárak: így

kísértek a kínaiak. Három katona jött velünk, nem felejtették el a szemünk előtt tűntetően megtölteni a puskájukat és jó hangosan csattogtatni závárzatukat. Biztató kilátások!

— Cuba!

Ujra az utcán. Egy sárkányostetejű kínai házhoz rángattak. Majd lefagyott a kezem a szorosra húzott kötél alatt. Egy sorozat udvaron keresztül az őrszobába vezettek, itt egy láncot raktak a kozák nyakára és jó szorosan rálakatolták, azután a másik végét az én nyakamra ugyanígy. Alig egy félméternyi volt kettőnk között a lánc, így tereltek be minket a hideg, nyitott konyhába. Leszedték a kezünkről a kötelet és egy őrrel otthagytak. Kutya hideg volt ez a lánc-nyakkendő!

És még hozzá a kozák a mellékhelyiségre akart menni. Az őr nagynehezen megértette a kívánságát és elvezette. Persze nekem is vele kellett mennem, hiszen hozzá voltam láncolva. Amikor a kozák leguggolt, nekem is ugyanígy kellett tennem. Majd megfagytam ebben a kényszeredett helyzetben. A nyakamat fojtogatta a hideg lánc, a lábaim majd megmerevedtek a szokatlan helyzetben és még egyéb örömökről is gondoskodott a kozák . . .

Estére összeláncolva a rendőrségre vittek. Szerencsére ott volt az a kínai tisztviselő, akivel Urgába érkezésemkor találkoztam a rendőrségen. Parancsára azonnal leszedték a láncot a nyakamról. Elkergette a katonákat, akik utánam húzódtak vigyorogva a szobájába. Valószínűleg annak örültek már előre, hogyan fogják a «hun-huz» nak levágni a fejét.

— Cuba! — hangzott a kiáltás, de most már nem nekem, hanem a vigyorgó kínaiaknak. Meleg teát kaptam és a kínai tisztviselő ismét gondoskodott rólam, elkísértetett egy orosz iskolába, ahol akkoriban Denikin tisztjei laktak.

Denikin tisztjei, akik a szállodává átalakított iskolában éltek, valamennyien magas rangot viseltek az egykori orosz hadseregben. Ha néhány évvel ezelőtt találkoztunk volna kinn a fronton, vagy én lőttem volna agyon őket,

vagy ők engem. Most vezetőjük, Sznyegovszki tábornok barátságosan fogadott.

Lakást kaptam ugyan, de élelmezést már nem. Valamit kellett csinálnom, hogy pénzhez jussak. A tisztek is szőtték a terveket: valamennyinek akadt tucatszámra. A legkülönbözőbb foglalkozásokkal próbálkoztak meg, hogy megélhessenek.

*

Ungernt elzavarták a kínaiak Urga környékéről és nyugodtabb napok kezdődtek. Én pár tiszttel «kolbászgyárat» rendeztem be. Összeszedtünk nagynehezen annyi pénzt, amennyi az első néhány kiló kolbász nyersanyagjához kellett. Átgondoltam a dolgot, — veszteniváló egy huncut vasam sincs, miért ne próbálnám meg.

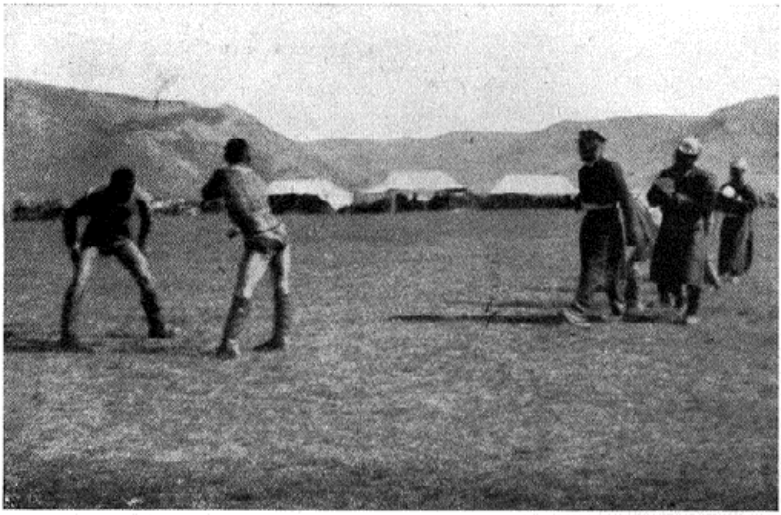
Az ember a vágotthúst csak bele tudja gyömöszölni egy marhabélbe, és ha megfüstöli, a hús nem változhatik át kővé — valami ennivaló biztosan lesz belőle.

Meg is csináltuk a kolbászt, Sznyegovszki tábornok úr meg az ezredes vágta szét a húst apró darabokra és gyúrta össze a liszttel, mi pedig néhányan elkészítettük és eladtuk az «árút». Így éltünk: a mongoloknak ízlett a különös étel, vásárolták a hentesárúnkat.

Én azonban nem sokáig maradtam az üzletben. Tovább ugyan nem állhattam, mert a messzebb még mindig Ungern báró csapatai kóboroltak, főleg a pekingi út környékén. De az egyik «szállodalakónak» eszébe jutott, hogy vasöntődét csináljon és a kínaiaknak nagyon tetszett az ötlet. Arra gondoltak, hogy talán lehetne Urgában aknákat is gyártani. Ezeket azután az Urga felé vezető utakra helyezik és a báró így sohase jöhet be a városba.

Ungern ugyanis nagyban készülődött az újabb támadásra. Az Urgától keletre lévő Cecen-kánságba vonult seregével, és az útjába kerülő mongol férfiakat is belekényszerítette; majd dél felé fordult, hogy elvágja az urga-pekingi utat.

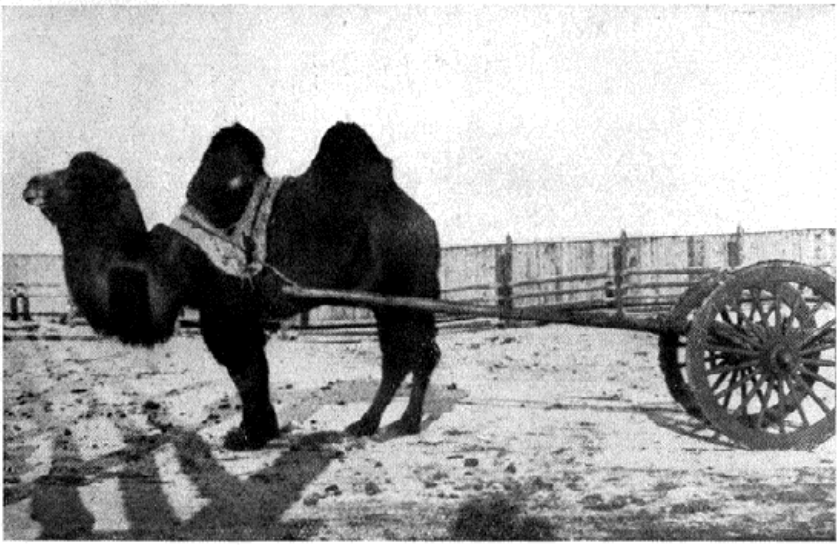
A kínaiak felszólítására egy srapnellhüvelyt megtöltöttünk puskaporral, belefúrtunk egy autógyertyát és tá-

Nadan-birkózók.

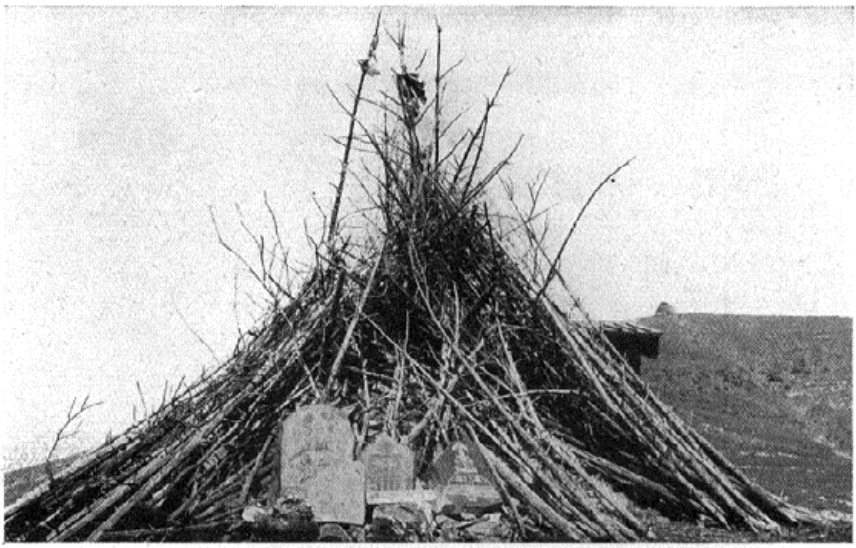
Lovagolni tanítják a gyerekeket.

Teve-fogat.

Az urgai Nemzeti Színház. (Tervezte Geleta József.)

Faágakból és feliratos kövekből álló «obo».

Egy obo csontokból, kavicsokból és — kalapokból.

Ezüstveretű «szuburgán» (síremlék).

Szuburgánok az urgai piactéren.

volról elektromos árammal begyujtottuk. A próba remekül sikerült, a srapnell felrobbant. Az egész kínai tisztikar jelen volt a nagy eseménynél, és ott helyben azonnal elhatározták, hogy — bombákat fognak gyártani Urgában.

Engem bíztak meg a bombák megkonstruálásával.

Így lettem kinai katonai mérnök Urgában.

A kinaiak szépen berendezett házat utaltak ki nekem, néhány kinai tiszttel együtt laktam itt. Szobám laboratórium is volt, felszerelése igaz, kissé szegényes, — de volt benne vagy hatvan kilogramm dinamit!

A házunk előtt kínai őrség állott. Általában úri életet éltem, ebéd előtt sétalovaglást szoktam tenni és a kínai tisztek egyike «testőrként» kísért. Minden este pontosan ugyanabban az időben megérkeztek látogatóim, Csu tábornok segédtisztje és egy kínai hadimérnök. Hallottam tőlük egyet-mást Európáról, az oroszokról... Naiv gyerekek voltak ezek a komoly kínai férfiak. Fogalmuk se volt arról, mi a teljesítménye a modern katonaságnak és még azt is csak sejdítették, hogy a bárótól milyen mértékben kell tartaniok. Azt hitték, a Bogdo Ul oly hatalmas hegy, hogy feltétlenül távoltartja délfelől Ungernt, nem is gondoskodtak tehát megerősítéséről.

Ungern pedig egy szép napon átkelt a Bogdo Ul hágóin és a kínaiak által «gondosan őrzött» palotából kilopta a Bogdo Gegent.

Ez már megijesztette a kínaiakat, siettették az aknákat, de mit lehetett tenni, a vasöntőde még nem készült el. Arra gondoltam, lehetne talán olyan aknákat is készíteni, amelyekhez nem kell vastagfalu tartály. Előadtam a tervemet és a kínaiak kaptak az ötleten. Üres bádog benzinedényeket megtöltöttünk tűzérségi puskaporral, belehelyeztünk egy elektromos gyujtógyertyát és leforrasztottuk a dobozt. Három napig működtünk így a legnagyobb veszedelem közepette: tele volt a szoba puskaporral és dinamittal, sőt a robbantószerekkel megtöltött bádogdobozokat még hozzá izzó pákával kellett leforrasztani! Minden pillanatban fölrobbanhattak volna a készülő aknák, akkor azután igazán a levegőbe röpült volna minden..

Így gyártottunk negyven aknát. A kínaiak beásták őket az Urga felé vezető út alá, megfagyasztották a talajt. Ezek voltak a «fagyasztott aknák».

Ezalatt lassacskán kész is lett az öntőde. Egy szép nap nekifogtunk a próbaöntésnek. Előző nap megalkudtam a kínaiakkal: ha kétszáz aknát leöntünk, a kínaiak autón elszállítják az ottlévő összes hadifoglyokat Pekingbe.

Képzelhető, milyen reszkető izgalommal vártuk az eredményt. Az öntőde vezetője azonban kudarcot vallott, az első öntésnél a vas helyett — a tégla olvadt el. Elhatároztuk hát, hogy tűzálló téglákat hozatunk az aranybányából, akkor talán rendben lesz minden.

Aznap este nagy tanácskozás volt a kínai vezérkarnál, el kellett dönteni, hogy mitévők legyenek az aknagyártás ügyében.

XXX.

Ungern vérfürdője az elfoglalt Urgában.

A vezérkari tanácskozás eredményeként elhatározták, hogy autót küldenek az aranybányába tűzálló tégláért. El is indult az autó, harmadnapra vissza is jött — üresen. A soffőr eltévedt és a helyett, hogy Dzumodo-ba ért volna (Urgától százhúsz kilométernyire lévő aranybánya-üzemigazgatóság székhelye), egész máshová jutott és örült, hogy vissza tudott találni. Nagy volt az elkeseredés a kínai táborban.

— Hát most mit csináljunk, mérnök úr? — kérdezett az ezredes.

— Elmegyek én magam Dzumodo-ba! — feleltem.

— Ismeri az utat?

— Nem, de majd csak megtalálom. Adjanak mellém egy kísérőt, postalovakat. Egy óra múlva kész leszek magam is.

Pont egy óra múlva az udvaron voltak a hátaslovak. A kínai tisztek már izgatottan várakoztak az ezredessel együtt.

Gyors búcsúzkodás, azután egy pillantás a térképre.

— Szerencsés utat, mérnök úr! Ha lehet, útközben javítsa meg a telefonvonalat is, hogy hírt kaphassunk önről.

Egy kísérő helyett kettőt adtak. Felszerelésem «nagyszerű» volt: egy pisztoly tíz tölténnyel, néhány méter drót és egy ostor. Így indultam útnak és akkor még igazán nem gondoltam arra, hogy mire visszaérek, milyen nagy változások várnak.

*

Dzumodo északra fekszik Urgától, akkoriban egy orosz részvénytársaság aranybányáinak a központja volt. Amikor az események történtek, a bányák már nem volt üzemben, a felfordulás szétugrasztotta a részvényeseket, a cári orosz pénz elvesztette az értékét és a jólmenő aranybánya teli kasszája alig ért egy pár kínai dollárt. Megszűnt a munka, az igazgató — Tisszingen báró — Urgába utazott és onnan Pekingbe ment. Az iroda vezetésével a régebbi könyvelő volt megbízva.

A fehér hólepel alatt némán pihent a bánya. Az itt tartózkodó emberek teljesen el voltak zárva a világtól, hiszen Urgába senkit sem eresztettek, így Dzumodo-ban se só, se tea, sem élelem nem volt. A telefont gyorsan megjavítottam, a hóvihar egy helyen kidöntötte a póznát: a vezeték elszakadt. Csak össze kellett kötni. Jelentkeztem az ottmaradt könyvelőnél, előadtam jövetelem célját. A raktárak tele voltak a bombagyártáshoz felhasználható anyagokkal és a könyvelő mindent oda akart nekünk adni, csak arra kért bennünket, hogy vigyünk magunkkal két-három kocsit Urgába: élelmiszereket szerettek volna hozatni velük.

Kínai kísérőm örömmel egyezett bele az ajánlatba és boldogan járkált a zsúfolt raktárban, hiszen négy láda dinamitot is talált, rézdrótot, sőt kénsavat is, amire nagy szükség volt Urgában.

Megbeszéltük a dolgot és azután nyugodtan pöfékeltünk az irodában. Egyszerre csak megszólalt a telefon.

Az irodavezető odaugrott, füléhez emelte a kagylót.

— Kínaiul beszélnek...

Átadta a kagylót a kísérőmnek, azután én vettem át, mert a kínai azt mondta, hogy engem keres az ezredes úr.

— Halló, ön az, mérnök úr?

— Igen, én vagyok, mi újság ott?

— Gondoltuk, hogy megcsinálja az elromlott telefont, azért próbáltuk felhívni. Arról akarom értesíteni, hogy már a várostól tíz kilométernyire folyik a harc Ungernnel, azonnal jöjjenek vissza. Tartsanak nyugatra a postaúttól. De nagyon siessenek.

Érdeklődött, mit találtunk. Elmondtam. Az ezredes kért, hogy a dinamitot lehetőleg azonnal hozzuk magunkkal.

*

Indulás!

Metsző hideg volt, —40 fok Celsius. A kínai egykedvűen ült a kétkerekű talyigán az egyik dinamitos ládán és buzgón ügetett utánunk. Úgy látszik, nem nagyon ismerte a dinamit tulajdonságait, mert ha tudta volna, hogy a megfagyott dinamitnak csak parányi rázkódtatás kell és felrobban — valószínüleg nem ült volna olyan nyugodtan.

Másnap kiértünk az útra, a kinai tanyák közé. Mindenfelé katonaság... Rosszul állnak a dolgok..... A kínaiak egész hadseregüket Urgába koncentrálták, az összes erőknek a legnagyobb gyorsasággal oda kellett volna menniök. A segédcsapatok azonban nem nagyon igyekeztek, a katonák egymásután hagyták el csapatjaikat. Délután két-három óra tájt elértük az utolsó hágót. Hatalmas tábort találtunk ott, száz meg száz kocsi megrakva szénával, hússal, zabbal, liszttel. A legtöbbjük elől az állatot is elvitték, a lovon megszöktek a kínaiak. Sehol egy teremtett lélek...

Menekülők vágtattak mellettünk.

— Mi újság?

— Urgát bevette Ungern! — hangzott és máris rohantak tovább.

— Ungern szörnyű vérengzést rendezett — mondták mások. — Mindenki menekül!

Értetlenül néztünk egymásra a kísérőmmel, aki megkérdezte:

— Hát mi most mit csináljunk?

— Urgába nem mehetünk.

— Hát akkor forduljunk vissza.

Felzárkózott a két kocsi. Először még meg kellett etetni a lovakat: nagyon éhesek, kimerültek voltak már. Félni egyelőre még nem volt okunk, hiszen még messzire lehet az előrenyomuló sereg, volt még időnk.

Már alkonyodott, amikor útnak indultunk. Szép, világos, holdas éjszaka volt, derengett körülöttünk. Az út már tele volt katonasággal — trén, gyalogság, lovasság összevissza . . . és csikorgó hideg . . .

Elveszett mindenem, Urgában maradt a naplóm, a pénzem, a ruhám, a lovam nyergestől, kis gyüjteményem, amit hónapokon keresztül tartó nehéz munkával szedegettem össze . . .

— Állj! — ordított ránk valaki.

Szurony villant meg az orrom előtt, egészen közel. Fölriadtam. Újra Dzumodo-ba kerültünk vissza, ott álltunk a kínai farm kapuja előtt. Szembe velem két kínai baka, a kapu tárva-nyitva, az udvar tele lovakkal és emberekkel.

— Lü-bo — mondottam gépiesen, mert még emlékeztem, hogy ez volt a jelszó.

Talán megismert az őr, vagy a «Lü-bo» tetszett neki, nem tudom, de beeresztett. Az udvaron már ismerősre találtam — az én kínai ezredesem volt.

— Jó reggelt, ezredes úr!

— Hát maga itt van, mérnök úr? Igazán örülök. Mindjárt jelentem a generális úrnak. Jöjjön be.

Odaadtam a gyeplőt egy tisztiszolgának. Most vettem csak észre, hogy egyedül vagyok, kísérőim útközben megszöktek, a két kocsinak se híre, se hamva. Bementem az irodába. Csupa ismerős. Hála Istennek!

Egy jó csésze tea, hozzá egy hatalmas lepény és csak-

hamar elmult a nyomasztó érzésem. Megtudtam az urgai eseményeket: Ungern Sternberg báró dél felől a Bogdo Ul völgyén keresztül behatolt Urgába, azon az úton, ahová a kínaiak alig állítottak őrséget, mert nem is hitték, hogy a Bogdo Ul felől támadhatja meg őket a báró. A meglepett kínai tábor eszeveszetten menekült, ottmaradt mindenük, olyan váratlanul történt a roham. A kínai hadsereget kiverte a báró néhányezer katonája. A bank vagyona is ottmaradt — majdnem kilenc millió kínai dollár. Csu tábornok maga is alig tudott megmenekülni egy kocsin, az ezredes pedig az én lovamon jött. A kínai hadsereg most a mongol-orosz határon fekvő Maimacsen község felé tartott.

Reggel kilenc órakor mi is indultunk tovább. Visszakaptam a lovamat, alig ismertem rá: nem az én féltett, ápolt lovam volt az, hanem egy csonttá és bőrré aszott váz. Sántított szegény, a háta fel volt törve, de azért hősiesen vitt a hátán. Mellettem ügetett az ezredes és elfogódott hangon mesélte el a szégyenteljes vereség részleteit. Most az egyszer ügyesebb volt Ungern, mint az ellenfelei.

Hirtelen fültépő dörrenés rázkódtatta meg a levegőt, utána még egy. Megsarkantyúztuk a lovainkat és vágtattunk tovább. Megérkeztünk egy — a befagyott Chara folyó melletti — kínai farmra. A menekülő kínai csapatok szétzavarták a kínai farmereket és összefogdosták lovaikat. Sietős volt a dolog, mindenki magára volt utalva, senki se hallgatott többé parancsra, parancsnokra; szétzüllött, tönkrevert haddá lett Csu generális serege, fejvesztetten rohant mindenki, amerre látott.

A farmon rémülten kuporogtak a kínai tulajdonosok, féltek a saját kínai katonáiktól. Az udvarokon feltörve a raktárak, a katonák lapátokkal szórták a gabonát, etették a lovakat... Sivítottak a golyók, a katonák puskával lőtték a disznókat. Nem akartak semmit sem itthagyni Ungern prédájául. Új és újabb katonák érkeztek. Itt tudtam meg, hogy honnan eredt a két hatalmas robbanás. A kínai kocsis — mesélték — megérkezett Dáderchinba

a dinamitos ládákkal, lerakta őket és elment haza Dzumodóba. De még előbb megmondta, hogy dinamit van a ládákban. A kínaiak nem akarták ezt sem Ungernnek hagyni zsákmányul. Elhatározták, hogy bedobják a kútba.

Két kínai katona odaugrott az egyik ládához és begördítette a kút nyílásába. A kút vize meg volt fagyva, a beledobott láda felrobbant. A robbanás erejétől a másik három láda dinamit is explodált. A kút körül lévő kínaiak darabokra tépve repültek a levegőbe. Vértócsák, leszakított emberi tagok hevertek szerteszét.

XXXI.

«...Legjobb lesz lelőni ezeket a koldusokat...»

A következő farmon végre aludhattunk. Az ezredes reggel azzal keltett föl, hogy egy osztrák hadifogoly érkezett, valami Istl nevű szobrász. Szörnyű állapotban van, ha nem segítünk rajta, elpusztul az úton. Elhatároztuk, hogy én vele megyek és a biztonság okából kapunk kísérőül egy tisztet.

Tovább!...

A fehér mongol mezőn mindenütt menekülő kínaiak. Ki gyalog vagy lóháton, ökörháton, talyigákon. Belekeveredtünk ebbe az északra húzódó szürke, kavargó áradatba. És a beszélgetés közben észre se vettük, hogy kínai kísérőnk megszökött.

Előttünk szénaboglyák: ott megpihentünk. Istl elnyujtózkodott az egyiken, lovaink mohón kaptak a szénán.

És folyton hömpölygött mellettünk az emberáradat északra.

Azután új csapat jött: katonák. Messziről észrevették a lovainkat, ránkfogták a fegyverüket. Hirtelen felugrottam, magasan lobogtattam feléjük a zsebkendőmet. A katonák hozzánk rohantak. Nem bántottak, látták az írásaimat. De mind többen és többen vettek körül. Egyikük fölugrott a lovamra és hirtelen elvágtatott vele. Erre a többiek

nekem estek, kiforgatták a zsebeimet és mindenemet elvették. Istlt is kirabolták.

— Cuba — kiáltottak ránk végül is — mégis csak oroszok vagytok ti!

Elindultunk. Ők lovon, mi hozzájuk kötve, gyalog. De a jószerencse hál' Istennek nem hagyott el. Néhány órás kínzó gyaloglás után egyszerre csak a nevemet hallottam szólítani. Az egyik kínai asztalos állt előttem, aki Urgában az öntőde alkalmazottja volt. Amikor meghallotta, hogy mit tettek ellenem, haragosan veszekedni kezdett a kínai katonákkal. Végre leszedték a kötelékeinket. De a lovam, az már valahol messze északon járt.

A kínaival betértünk egy mongol sátorba, amely gazdátlanul tátongott a mezőn. Kutatni kezdtünk, és az egyik ládában találtunk egy kis zsák hússal töltött gombócot. Megfőztük, istenigazában jóllaktunk és kipihentük magunkat.

Mire reggel felébredtünk, az én kínai asztalosom már elintézte a dolgunkat. Szerzett nekem helyet egy kínai talyigán, Istl lóháton jött utánam. A kínai asztalos elbúcsúzott és utunkra bocsátott.

Mire a következő farmra értünk, már várt minket az asztalosom. Gyorsabban járt mint mi, meg akart lepni. Készített számunkra pompás disznóhúst csuszával, megkínált minket és otthagyott. Fáradtak voltunk, pihenni akartunk. Ám, alighogy elszundítottam, ismét kínai katonák rontottak ránk. Ellenségesen vigyorogtak:

— Moza, moza (orosz, orosz) — morogták.

Körülfogtak bennünket és elvezettek egy másik épületbe, a tisztjeikhez. Hiába volt minden beszéd, minden magyarázat, elhangzott a sztereotip vezényszó:

— Cuba!

Körülfogtak a fegyveres katonák, hozzánk csatlakozott egy tiszt is, újra csattogtak a fegyverzárak, elindultunk. Hová? Biztosan agyonlőnek minket...

Délről újra érkezett egy szürke karaván, az élükön egy tiszt lóháton. Észrevette menetünket és odajött. Amikor közelünkbe ért, örömrepesve kiáltottam föl:

— Lui-Ju-Fu! Hiszen ez az én vezérkari-tiszt ismerősöm.

Csodálkozva nézett rám.

— Hát maguk mit követtek el, Geleta úr?

— Semmit a világon, csak éppen mi is menekülni akarunk és most ahány kínai csapat kerül velünk össze, mind azt fogja ránk, hogy oroszok vagyunk és mindegyik külön-külön agyon akar lőni. Ha eddig nem lett volna olyan szerencsénk, hogy ismerősökkel találkoztunk, már régen a farkasok ennék a húsunkat.

Lui-Ju-Fu megkérdezte a velünk lévő kínai tiszttől, mit akartak velünk csinálni.

— Ott találtuk ezeket a konyhában és a parancsnok azt mondta, hogy legjobb lesz lelőni ezeket a koldusokat.

Na, köszönjük szépen, hát ettől menekültünk meg!

Lui-Ju-Fu utasította a tisztet, vigyenek vissza minket a parancsnokhoz. Így is történt és hamarosan el volt intézve a dolgunk: átadtak bennünket egy transzportnak, hogy azok vigyenek magukkal Maimacsenbe.

Megköszöntük Lui-Ju-Fu szívességét, hogy úgy mellesleg életünket mentette meg és csatlakoztunk a transzporthoz. A sötétben Istl leszállott a lováról, mert a szegény állat már szörnyű fáradt volt és madzagon vezette maga után. Amikor egyszer hátrafordult, mert már föl akart rá ülni, a legnagyobb megdöbbenésére a ló már eltűnt, a sötétben valaki úgylátszik elvágta a madzagot és elvitte az állatot. A kínai kísérők is eltűntek. Nem baj. Tovább!

Másnap mi is könnyítettünk az utazásunkon. Az úton jobbra-balra elhagyott bikák legeltek, összefogtunk közülük hármat, az egyikre fölült Istl, a másikra egy urgai menekült, a harmadikra én.

Újra úton.

Hatalmas fenyőerdőbe értünk, újabb urgai ismerősökkel találkoztunk és tervezgetni kezdtük, ki mihez fog Maimacsenben. Az egyik urgai menekültnek ott él a felesége, a többieknek is voltak ismerőseik. Engem senki se kérdezett, mihez fogok, mitévő leszek majd. Minden lépéssel közelebb

és közelebb jutok utunk céljához, de vajjon «cél»-e ez számomra? Annyi fáradság után eljutottam Mongoliába, elértem Urgáig és most áthúzták az egész számításomat, megint messzebb kerültem igazi célomtól.

Valaki a nevemen szólított. Hátulról jött a hang, hátrafordultam. Pompás fekete lovon, tiszti ruhában, mint egy kínai generális, ügetett felém Lü, az én volt kínai szolgám.

Nagyon megörült nekem, a nyakamba borult.

— Sose aggódjék, Geleta úr, jó, hogy végre megtaláltam. Hoztam pénzt is magának.

Kinyitotta az útitáskáját, tele volt remek sütteménnyel.

Lü nagyszerű fiú volt, kitűnően beszélt németül, hiszen Németországban élt öt esztendeig. Most már igazán meg voltunk mentve. Kitűnő szobát szerzett számunkra Lü egy kis orosz faluban, Ibicigiben. Tejet, pálinkát kerített és remekül megvacsoráztunk.

Kialudtan, kipihenten indultunk korán reggel tovább. Csikorgó hideg volt, február. Az út ősrégi fenyvesen vitt keresztül, alig lehetett észrevenni, hogy nappal van, olyan sötét volt a fák között. Magasan járt már a Nap, amikor kikerültünk az erdőből; előttünk hatalmas legelő, óriási síkság.

Jó néhány órába telt, amíg megláttuk Kjachtát, azután a mongol oldalon elterülő Maimacsent, ezt a kínai jellegű helységet, Mongolia határvárosát.

Kocsi közeledett felénk. Ismerős ült benne, egy urgai orosz-kínai sofőr. Istl és az urgai menekült azonnal felkapaszkodott a kocsira, valamit mondtak a sofőrnek és már rohant is az autó, csak a felkavargó benzinfüst látszott a messzeségből. Lü rám nézett.

— Sose búsuljon, Geleta úr — vígasztalt — Kon-Fu-Cse is azt mondja: «Amikor eljő a tél és a legtöbb fa levele lehull, akkor derül ki csak igazában, hogy melyik a fenyő vagy a ciprus.» Jó ezt kitapasztalni, mert akkor a jövőre már tudjuk. Aztán meg sebaj, majd találunk mi a városban helyet magunknak. Legfeljebb öt-hat kilométernyire fekszik már csak innen. Van nálunk pénz. Meglátja, hogy

ezek az urak — akik most cserben hagyták — jönnek még majd hozzánk.

Lü jól sejtette. Előbb vált be a jóslata, mintsem gondoltam. Elég hamar beértünk Maimacsenbe és szereztünk magunknak lakást egy patikusnál. Pár nap mulva bekopogott hozzánk Istl és egy kis pénzt kért tőlünk, mert ennivalót akart venni. Persze, kapott.

Hosszú időre el lehetett látva belőle, mert a maimacseni piacon egy ló ára ötven kopeka volt, egy ökröt már egy rubelért lehetett venni. Senkinek se kellett a sok összelopkodott marha. Nagyszerű élet volt Maimacsenben, dúskálhattunk mindenben és én mégis rosszul éreztem ott magam.

Maimacsen, újra az orosz határ...

XXXII.

Ungern, az «apostol».

Nem akarok itt most részletesen beszélni arról, hogyan éltem ezekben az időkben, miképpen álltam újra talpra és jutottam vissza ismét Urgába. Mit tehettem: folytattam azt, amit a Szaján-hegyek vidékén, Mongoliába való utazásom előtt abbahagytam. Így kerültem el Trojszkoszavszkba, egy orosz-mongol határvárosba, néhány kilométernyire észak felé Maimacsentől. Nem mondhatnám, hogy nevezetes esemény nélkül mult volna el ottani tartózkodásom, hiszen ott ismerkedtem meg egy törékeny orosz lánnyal, aki néhány hét mulva a feleségem lett. Az apja kereskedő volt Trojkoszavszkban.

Ott is telepedtem le egy időre, valamivel nyugodalmasabb napok következtek, egyszer még volt szerencsém Ungern báró «hadműveleteivel» személyes érintkezésbe jutnom. De talán beszéljünk most — mielőtt a történetet folytatom — erről az Ungern Sternberg báróról, akit Osszendovszki a legendás hős, a nagyszerű harcos és a mély filozófus, néha pedig a világot mentő apostol színeiben pom-

páztat, közölvén beszélgetéseket, amelyeket annakidején a báróval folytatott. Szószerint és minden mellékmondatra vigyázva adja át itt a jelen- és utókornak Ungern szónoklatait, amelyeket állítólag hozzá intézett. Ezt semmiesetre sem lehet ellenőrizni, talán nem is fontos, hogy a báró mit tartott igazában sajátmagáról.

Annyi azonban bizonyos, az események felsorolása tekintetében már ellenőrizhető tévedések vannak Osszendovszki könyvében. Talán nem egészen mellékes kérdés az sem, hogy Ungern Sternberg báró tettei se mindenben fedik az általa elmondott részleteket, sőt ellenkezőleg, a legtöbb esetben kiáltó cáfolatai a babérkoszorúval feldíszített hősi póznak. Lehetséges, Osszendovszkit félrevezették, nincs okunk kételkedni jóhiszeműségében, az igazság kedvéért azonban éppen az elmondottak folytán kissé alaposabban kell foglalkoznunk a babérkoszorús hőssel, akinek fejéről bizony nagyon is lecibálja a koszorú leveleit az igazság leggyengébb szellője is. Olyan lazán díszelegnek rajta.

Báró Ungern Sternberg Szemenov tábornok hadsegéde volt és — mint maga is mondotta — egy Balti-tengermelléki tengeri-kalóz családból származott. A vörösök ellen harcoló Szemenov-féle sereg veresége után Ungern Sternberg csapatai keletre szorultak, három ország — Kína, Mongolia és Oroszország — határainak találkozó csücskébe, Dauria környékére. Körülbelül négyezer főnyi fehér-orosz sereg fölött rendelkezett ekkor még Ungern báró, ehhez csatlakozott kétezer főnyi szétzüllött csapatokban kószáló kínai banda, az úgynevezett «hun-huz»-ok, ami magyarul szó szerint annyit jelent, mint «rabló». Ezek a kínai «szabadcsapatok» hol egyik, hol másik hadsereghez szoktak csatlakozni, a szerint, hogy ki igér nekik többet vagy egyáltalán valamit.

Ungern három ország közül «választhatott». Úgy látszik arra az elhatározásra jutott, hogy a legkisebb ellenállással fenyegető országba húzódik: így esett választása Mongoliára. Kifelé mindenesetre azt hirdette, hogy «a mongolok felszabadításáért» akar harcolni. Hogy ezt menynyire igazolták a későbbi események — majd meglátjuk.

Mongoliában ekkor a legnagyobb viszályok dúltak,

nyugaton a titokzatos és fanatikus népvezér: Dsa Láma hozta lázba a köréje gyűlt néptömegeket és teljesen függetlenítette Mongoliától Kobdo tartományt, Urgában a mongolok küzdöttek a kínai és az orosz befolyás ellen, valamint az oroszok és kínaiak még egymás között. Igazán kínálkozó alkalomnak látszott tehát Ungern számára a mongol kaland, annál inkább, mert ezt még a mongol nép lelkesedéséhez férő jelszavakkal könnyíteni is lehetett, sőt esetleg teljes diadalra vinni.

Később arrafelé való utazásom alkalmával összeszedegetett adataim szerint Ungern báró több ízben szónoklatokat tartott a határszéli lakossághoz, azt hirdette, hogy Mongolia felszabadításáért, az idegenek kiűzéséért akar küzdeni és fölszólította a népet, hogy minél többen álljanak zászlaja alá. Olyan kijelentéseket is tett, hogy Mongolia felszabadítása után hatalmas mongol hadsereget szervez, ennek segítségével bevonul Kínába, visszaállítja ott a császárságot, azután kínaiak és mongolok egyesült erejével Európa ellen indul és szétüt a forradalmi hajlandóságú, «a világot veszedelembe döntő európai népek ellen.»

Így vonult mind előrébb és jutott 1920. november első napjaiban Urga elé, ott azonban akkor csúfos vereséget szenvedett. Ezután az Urgától keletre lévő Cecen-kánság területére húzódott vissza, összeszedte csapatait, újabb szónoklatokat intézett az ottani lakossághoz és a seregével dél felé vonult. A Kerulen folyó völgyében meglepetésszerűen elvágta az urga—pekingi utat és ott megfészkelte magát csapataival. A mongolok ekkor már nem nagyon lelkesedtek érte, mert Ungern az ígéretek ellenében elvárta, hogy a lakosság élelmezze a seregét, amikor pedig ez nem ment egészen símán, katonái bizony egy-egy kis vagy nagy rablástól se riadtak vissza.

A kínaiak a fontos útvonal átvágása után nem tudtak erősítéseket, utánpótlásokat kapni Pekingből, fegyvereik meglehetősen maradiak voltak, de a báró első sikeres kiverése után túlságosan elbizakodottakká is lettek és nem számítottak arra, hogy Ungern komolyan foglalkozzék a támadás gondolatával. Így történt azután, hogy 1921.

január 19-én egy éjszaka délfelől a Bogdo Ul hágóin keresztül Ungern váratlanul rátámadt a készületlen kínai csapatokra és — győzött.

A kínaiak egy része észak, a másik része dél felé menekült. Ungern csapatai üldözőbe vették a dél felé menekülőket és a szétzüllött kínai sereg e részének háromezer emberét az utolsó szálig lemészárolták.

Később jártam ezen a vidéken, a Csorin-Churc környékén, még akkor is ott hevertek a csontvázak, tépett ruhadarabok a mezőn halomszámra, az egyik szétszaggatott, véres zsebben orvosi naplót találtam, valamelyik magyar hadifogoly orvos állott be úgylátszik a kínai csapatokhoz és ő is itt lelte halálát.

Ungern pedig megfészkelte magát Urgában.

A rémület ideje volt ez. Napról-napra új és újabb tömeges gyilkosságok szörnyűségeiről suttogtak a városban, a vörös harcsabajuszú hórihorgas Ungern a legtöbbet sajátmaga hajtotta végre vagy legalább is végignézte. Osszendovszki úgy igyekszik beállítani a történteket, mintha mindezekért nem Ungern, hanem Szepailov ezredes, Urgának általa megtett parancsnoka volna felelős. Különböző sötét jóslatokat is emleget Osszendovszki, amelyek miatt — szerinte — Ungern nem merte elbocsátani szolgálatából Szepailoffot, pedig szerepét állítólag ő maga is kifogásolta.

A jóslatokkal nem szállhatunk vitába, mert még azt se tudjuk, hogy elhangzottak-e egyáltalán. Arra azonban konkrét bizonyítékok vannak, hogy Ungern Sternberg saját-kezűleg is több gyilkosságot követett el, végignézte a legförtelmesebb, legvadállatiasabb öldökléseket, pogromokat és elvégre parancsnoka volt a seregének, tehát Szepailovnak is . . .

Azok a szerencsétlen zsidók, akik az orosz pogromok elől annakidején Mongoliába menekültek, vagy azok az oroszok, akik régebbi társadalmi helyzetük folytán hagyták ott a vörös Oroszország területét és telepedtek le Urgában, igazán nem voltak kínaiak és majdnem kivétel nélkül áldozatává lettek Ungern «hadviselésének». Ugyanígy járt sok mongol is.

Egy kis zsidó pékfiút Ungern báró parancsára izzó pékkemencében sütöttek meg. A szegény kis pékfiút annakidején, első urgai tartózkodásamkor jól ismertem, a légynek se vétett, még csak azt se lehetett ráfogni, hogy vörös lett volna. Szorgalmasan dolgozott reggeltől-estig és csak szívességeket tett mindenkinek.

Máskor meg ő maga akasztott fel egy asszonyt, mert állítólag selymet lopott. Ott állott néhány percig a kötélen vergődő asszony előtt és villogó szemmel nézte, gyönyörködött haláltusájában.

De nagy volt a báró a «haragjában» is. Volt egy Szulejmán nevű tatár, aki hadseregszállítója lett. A báró azonban sokalta az árukért kívánt pénzt és amikor Szulejmán követelődzni merészelt, parancsot adott katonáinak, hogy a legnagyobb tél idején kergessék fel a tatárt saját házának tetejére és ne eresszék le onnan addig, amíg meg nem fagyott. Így azután Urga lakosságának nagyszerű színjátékban lehetett része a hidegtől őrjöngő tatár láttán, a kitűnő és nagyszívű Ungern báró jóvoltából. Szulejmán azonban egy éjjel mégis megmenekült.

Másik eset: egy urgai zsidónak a házába éjnek idején behatoltak Ungern hóhérai, kicipelték a fiút a város közelében lévő rádióállomás mögé és ott agyonlőtték. Az volt a semmivel nem bizonyított vád ellene, hogy a vörösök kéme. Másnap az apja elment Ungern bárónhoz és legalább a fia holttestét követelte vissza, mert oda sem engedték a szerencsétlen embert. Ungern durván ráförmedt és szitkozódni kezdett, hogy mit érdekli őt egy rongyos zsidó élete. A borzalmas események és a báró beszéde annyira önkívületbe hozták az öregembert, hogy odaugrott hozzá és fejbe akarta ütni.

A báró bosszúja méltó volt hozzá. Lefogatta az apát is, bezáratta egy ládába, amelynek egyik oldalán egy nyílást vágtak. Ezen keresztül kihúzták az öregember kezét, megkötötték úgy, hogy nem húzhatta be és a legnagyobb hideg idején Ungern katonái fölváltva öntözték a kinyúló kezet, amíg jéggé nem fagyott. Azután egy botütés és a megfagyott kéz, mint eltört üvegdarab pattant le a karról.

Hogy a megkínzott ember közben meg ne halhasson, állandóan gondoskodtak arról is, hogy a ládában azért jó melege legyen, melegített párnákat raktak be köréje. Mert még képes lett volna megfagyni és akkor talán nem érezte volna elég ideig a Mirbeau fantáziáját is megcsúfoló kínzást, és még megfosztotta volna a nézőközönségét a «színjátéktól».

Ó, szelídlelkű, ábrándos Ungern apostol!

De ne higyjük, hogy ezzel vége van a sornak. Naprólnapra új és újabb gyilkosságok, rablások híre kelt szárnyra a megfélemlített városban. Nem Ungern báró követte el valamennyit, de ő volt ennek a seregnek a vezére és a katonák csak a jó példán okultak, amikor ők is méltók akartak lenni vezérükhöz. Nem kíméltek asszonyokat, gyermekeket sem. Egy Scheinemann nevű Oroszországból menekült családot például az utolsó emberig kipusztították egy éjszaka, a kis csecsemőt a mongol dajkának sikerült a szörnyű vérengzés és rablás közben kilopnia a házból. Egy Urgában lakó orthodox orosz paphoz vitte, kérésére a pap sietve megkeresztelte. Ungern dicső katonái azonban ezt is megneszelték és kikutatták, hol tartózkodik a dajka a csecsemővel. A pap tudomásukra hozta, hogy a gyermek már nem zsidó, az orosz ortodox egyházba vették föl, ne merjen tehát hozzányúlni senki. Erre a katonák dühükben a dajkát cipelték el magukkal és ölték meg. De nem kíméltek a mongolokat se, ha pénzt sejtettek náluk, akkor gyorsan kész volt a vélemény az illetőkről: «a vörösök kéme». És ez máris egyenlő volt a halálos ítélettel. Vagyonát azután «elkobozták».

Nem lehet itt minden szörnyűséget, Urga rémnapjait elejétől végig felsorolni. Nem lenne ahhoz elegendő papiros.

A Bogdo Gegen — aki Ungern első mongoliai útja idején talán még titkos szimpátiával kísérte a báró kínaiak elleni ígéreteit — a Nagy Láma is reszketett ettől a vadállattól és a lámák sietve rejtették el a Bogdo intézkedésére a buddhista templomok aranykincseit a «felszabadító» hadsereg elől.

Közben Dzsamszaramo, a mongol szabadságmozgalom vezetője, emigránsként bujdosott el Urgából és egy küldött-

A halottevő kutya pihenője a lakoma után a félig szétmarcangolt ember-holttest mellett.

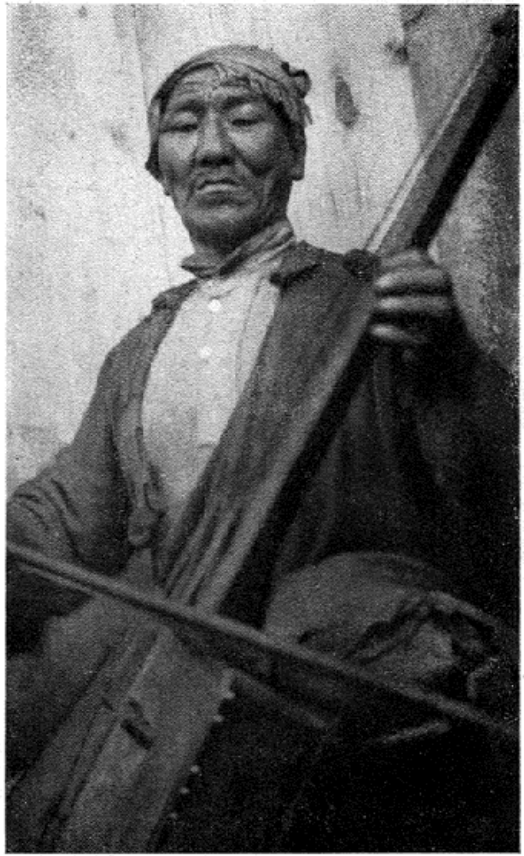
A halottak várják a sorsukat.

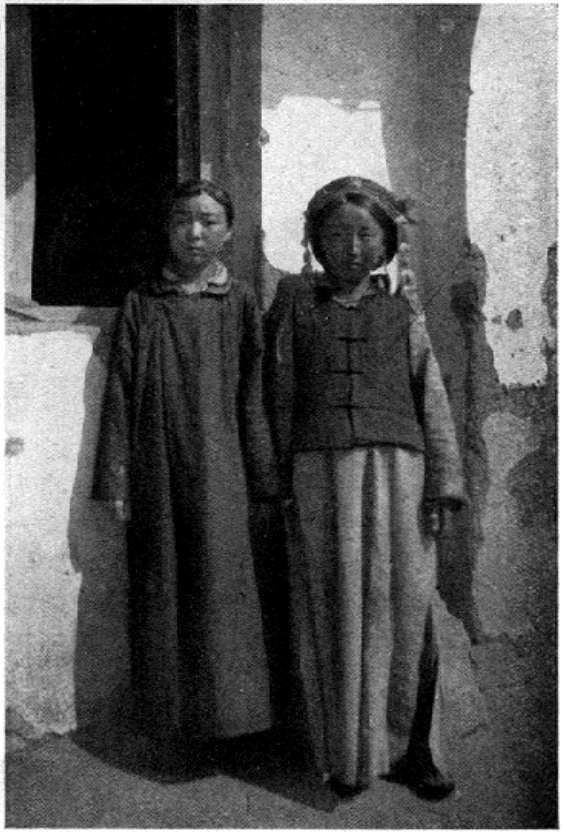
A halottevő kutyák lakomájának emlékei.

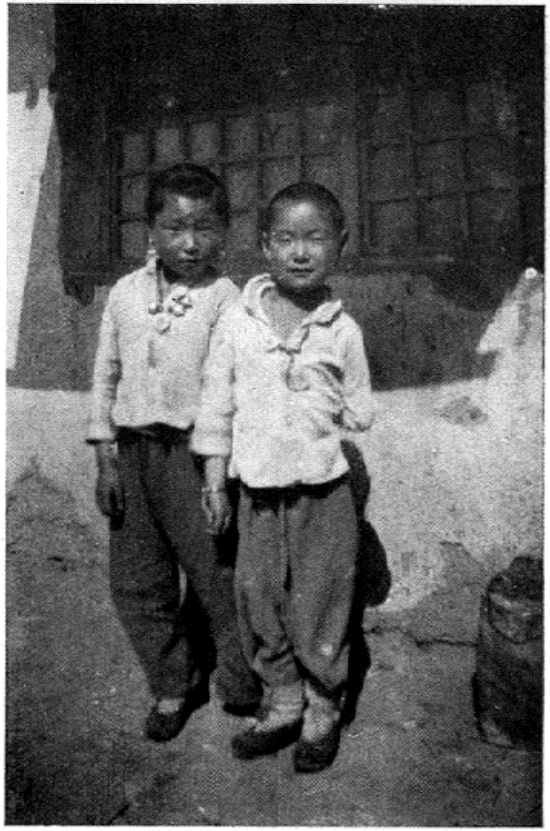
Mongol asszony a gyerekeivel.

Utcai regős (huruchun).

Mongol kislányok.

Mongol kisfiúk.

séggel Oroszországba ment: el akarta ugyanis kerülni, hogy a vörösök Ungern elleni harc ürügye alatt bevonuljanak Mongoliába. Tudta Dzsamszaramo, hogy Ungern napjai is meg vannak számlálva és magától össze fog omlani a rémuralom. Attól félt, hogy ha az orosz vörös hadsereg bevonul Mongoliába, akkor onnan többé ki se megy. Bízott abban, hogy a mongoloknak elég erejük lesz lerázni magukról Ungern uralmát.

*

Ungern Sternberg bárónak már egészen a fejébe szállt az urgai könnyű győzelem és elhatározta, hogy újabb hadműveleteket kezd, most már egyenesen Oroszország ellen indul. Ígéretekkel, szép szóval, ha pedig ez nem ment, tűzzel és vassal gyarapította hadseregének létszámát. «Keresztes hadjáratot» hirdetett, amelyben minden fehér orosznak részt kell vennie — mondotta — a mongolokkal együtt, mert most a vörös Oroszország ellen megy, hogy megkezdje európai terveinek végrehajtását és első lépésként visszaállítsa a cári uralmat. Észak felé indult csapatával az Urga—trojszkoszavszki úton, el akarta vágni az Irkuck—keletkínai vasútvonalat, hogy ezzel az oroszok utánpótlását megnehezítse és ezután az elvágott vasútvonaltól keletre lévő országrészbe bevonuljon.

Ennek a vállalkozásnak újra akaratlan szenvedő szereplője lettem. Abban az időben ugyanis Trojszkoszavszkban laktunk és apósomnak a város közelében lévő villájában nyaraltunk.

Egy éjszaka lövöldözés, katonacsapatok lármája zavart föl álmunkból, Trojszkoszavszkból hírül hozták, hogy a báró megérkezett. A városban a legnagyobb pánik uralkodott, fejvesztetten menekültek az emberek.

Ungern elől menekültem Trojszkoszavszkba, most meg a vörösek elhurcolták túszként az apósomat.

Mialatt én utána mentem Verchne Udinszkba, azalatt már lefolyt az ütközet Ungern és a vörösek között a Bajkál-tó déli oldalán, a Szelenga-folyó partján. Itt utólérte Ungern Sternberget a végzete, a szovjet-hadsereg teljesen szét-

verte csapatait és a báró egyedül, bujkálva menekült a harc színteréről. 1921. június 6-án a Szovjet egy dandárja bevonult Urgába.

Ungern Sternberg báró nyugatra menekült. Pár nap mulva egy éjszaka behatolt a sátrába egy mongol és megadásra kényszerítette az általa annyira gyűlölt bárót, azután pedig megkötözötten Urgába kísérte. Ekkorra már ott volt a mongol nemzeti kormány is. 1921. júniusában a mongolok kiadták Ungern Sternberg bárót a Szovjetnek, annak dokumentálására, hogy teljesen érdektelenek az orosz ügyekkel szemben.

A bárót nagy kísérettel szállították Trojszkoszavszkba, innen Verchne Udinszkba. Azután nem tudni mi történt vele, egyes hírek szerint agyonlőtték az oroszok, más szóbeszéd szerint beállott a vörös hadseregbe. Nem bizonyos, hogy mi az igazság a báró további sorsa tekintetében. Multjának emlékeit azonban még sokáig szorongva őrzi az általa megkínzott Mongolia.

XXXIII.

Ahol a halottakat a kutyáknak adják eledelül.

A washingtoni konferencia az én életemben is jelentős változást okozott. A Szovjet ezzel annyira megerősödött, hogy a Mongoliától északra fekvő területeket, amelyek addig «Távolkeleti Köztársaság» néven szerepeltek, egyszerűen saját magához tartozónak jelentette ki. Így természetesen megszünt ott minden magánvállalkozás, a kereseti lehetőségek csökkentek. Emiatt szántam rá magam arra, hogy újra visszamenjek Mongoliába. Hiszen ott közben az állapotok megjavultak, megalakult a nemzeti kormány, rend, békesség lett az Ungern hadakozásai által fölzaklatott országban.

Apósomnak Mongoliában, Trojszkoszavszktól százhúsz kilométernyire, Belcsir nevű kis községben, prémüzlete volt: arra gondoltam, itt fogok szerencsét próbálni.

Belcsir még az első orosz protektorátus idejéből fennmaradt orosz kolónia, nagyszerű helyen épült, talán két tucat házzal, bővizű patak partján a Kentei hegyek lábánál. A Kudara-folyó mentén dús aranybányák kínálkoztak, a hegy másik oldalán pedig egész Dzumodo-ig aranyat lehetett mosni a földből.

Mindezeken felül ez a vidék nagyon gazdag volt prémekben is, hiszen Belcsirtől talán huszonöt kilométernyire már járhatatlan őserdők húzódtak keletre több mint ezer kilométeres hosszon és bennük csak úgy hemzsegtek a szürke mókusok, farkasok, cobolyok, szarvasok, vaddisznók, pézsmaállatok. Tele voltak ezek az erdők gunzsirgyökérrel is, ezt a kínaiak tonnaszámra vásárolták drága pénzen különleges orvosságaik céljára.

Nyáron pedig csak le kell hajolni a földre, ott kínálkozik mindenki számára az erdő talaját vastag rétegben borító cédrus-mogyoró, ilyent zsákszámra szállítottak a kolonisták haza; olajat préseltek belőle. De még a kipréselt magot is fel tudták használni, vizet öntöttek rá és így készült a kitűnő cédrustej. Remek hely volt ez még mindezeken felül a mezőgazdaság céljaira is.

Télen a vállukra vették a lakósok a puskát, megrakták málhás állataikat teával, cukorral és a sajátmaguk keverte puskaporral, ólommal, szárított kétszersülttel és megkezdődött a költözködés a hóval borított hegyek közé. Ott egy-egy csoport összeállott és téli menedéket készített magának, ide raktározták az eleséget és a vadászathoz szükséges anyagot. Az állatokat azután visszaküldték Belcsirbe, kinn pedig a hegyek között megkezdődött a vadászat. A vadászok széles hótalpakat szereltek csizmáik alá, hogy a többméteres hóban el ne süllyedjenek. Benn az erdőben, ahová csak nézett az ember, mindenütt vadat látott. Szinte csak el kellett sütni a puskát.

A prémek ára nem volt túlmagas, egy szürke mókus bőréért körülbelül öt pengőt kapott a vadász, de hány szürke mókust lehetett tavaszig lőni! Egy nap öt, hat, sőt szerencsés esetben tíz is kerülhetett terítékre, úgy, hogy egy ilyen vadász napi minimális keresete 25—30 pengő volt.

*

Karácsony táján azután ismét megindultak a karavánok a hegyekből vissza Belcsir felé, megkezdődött az elejtett vadak hazaszállítása. Ezeket a prémeket vásároltam meg én, de itt is óriási volt a verseny, hiszen az alig két tucatnyi házból álló községben prémkereskedéssel foglalkozott két orosz szövetkezet, azonkívül három kínai, két tatár és egy mongol. Ezek mellett dolgoztam én is, úgy hogy a kis kolónia majd minden házára jutott egy-egy prémkereskedő.

Új ember voltam Belcsirben, mindenki ellenem fogott össze, úgy hogy végül is beláttam: ismét új kereset után kell néznem.

Megírtam a feleségemnek Trojszkoszavszk-ba, hogy itt hagyom Belcsirt, elmegyek Kínába és ha másképpen nem tudok elhelyezkedni, soffőrösködni fogok. Éppen Belcsirben tartózkodott a kudarai aranybánya vezetője, aki hazafelé igyekezett, útrakeltem vele dél felé. Két nyeregtáskában volt egész vagyonom, a vállamon a Winchester. Útirányunk először Dzumodo — a számomra olyan szomorú emlékű aranybánya, — nekem pedig tovább Urga, — Kalgán.

Estére megérkeztünk Dzumodoba, a bánya vezetője szívesen látott és vacsora közben érdekes dolgokat tudtunk meg tőle. A nem messze lévő Cuzuktéban — mesélte — tartózkodik az orosz földrajzi társaság néhány tagja, a Kozlov-expedíció és ott régi sírokat kutat. Egyebet nem mondott, mert amikor azt kérdeztem, hogy miféle sírok azok, csak azt a választ kaptam, «nagyon régiek».

— De ha érdekli — tette hozzá — holnap arrafelé megyünk, amúgyis szándékomban van Cuzuktéba átrándulni, mert vadászni akarok.

Másnap reggel útnak is indultunk Cuzukté felé, térdig érő hóban vándoroltunk. Csak néhány száz méter a hegy, de rettentő fáradsággal tudtuk elérni a tetején lévő régi, elhagyott bányaépületeket. Három fiatalembert találtunk az egyikben: a Kozlov-expedíció tagjait, Kodratievet, Szibukovot és egy harmadikat, akinek a nevére nem emlékszem. Nagyon csodálkoztak, amikor megtudták, miért jöttem.

Kimentünk a kis társasággal az ásatásokhoz, akkor éppen három sírhely volt munkában, már hét öl mélységben ástak a munkások, de még mindig nem akadtak rá a sírhelyekre. A temetkezés helyét fel lehet ismerni, mert kisebb domb emelkedik ki ott a földből, a közepén kráterszerű betüremléssel. Amikor ugyanis talán háromezer esztendővel ezelőtt a földalatti sírkamrák gödrét megásták, azután pedig belehelyezték a vörösfenyőből készült, két részre osztott kamrát és visszahányták rá a földet, kis domb keletkezett fölötte, részben mert a sírkamra a gödör egy részét elfoglalta, részben pedig, mert a visszahányt föld lazább volt, mint amikor a gödörből kikerült.

Idők folyamán azután saját nyomása miatt ismét sűrűsödni kezdett ez a földréteg és természetesen leginkább a közepén süppedt, mert hiszen a sírhely fölött lévő földrakás külső része régi megkeményedett földrétegre támaszkodott. Így keletkezett a sírkamra fölött a behorpasztott hegyű, kráteres dombocska. A sírhelyeket övező őserdők lombja pedig megvédte ezt a területet attól, hogy a szél elsöpörje a dombok földjét, vagy homokkal töltse be a rajta levő mélyedéseket.

A Kozlov-expedíció a nyár végéig folytatta az ásatásokat. Közben később még egyszer volt alkalmam erre a vidékre kerülni, amikorra már az expedíció néhány sírkamrát teljesen föltárt, kikerültek a föld alól a vörösfenyő gerendákból összeácsolt kamrák: két részre voltak ezek osztva, egyikben a halott koporsója, a másikban pedig értéktárgyai. A kamra felső kerek nyílását nehéz kőlap takarta. A legtöbbször nyolc-kilenc öl mélységig kellett a föld alá hatolni, amíg az ásó ezt a kőlapot elérte.

A sírkamrákban talált tárgyakat az expedíció sajnos, nem nagyon kímélte, a koporsók szétvagdosva, a háromezer esztendő óta csodálatosan megmaradt fatárgyak szétzúzva, szőnyegek összehasogatva. Az expedíciónak csak az kellett, ami aranyból volt, ami csillogott, a többivel nem túlságosan törődött. Ezeket nagyrészt el is szállították Mongoliából, állítólag titokban és csak kis részükhöz juthatott hozzá a mongol kormány, hogy az urgai múzeumban elhelyezhesse.

Szinte érthetetlen, miképpen tudott ez a sok romlandó anyag háromezer éven keresztül ilyen épségben megmaradni, hiszen a hun sírkamrák öblében egy rendkívül érdekes, foszlóban lévő szőnyeget is találtak, két íjas vadászt ábrázolt a kép, amint lovon — egy aranyszarvast űznek.

Amikor újra itt jártam, már csak kellemes emlék volt számomra első itt tartózkodásom, a hóban, fagyban való találkozásom a Kozlov-expedícióval. Akkor még reménytelenül, de munkakedvvel és elszántsággal tele vágtam neki az útnak.

Néhánynapos dzumodói tartózkodás után elbúcsúztam és egyedül elindultam Urga felé.

*

Nem akarok itt ennek az útnak a részleteiről megemlékezni, szenvedések, nélkülözések egyhangú sorozata ez. De a több, mint kétszáz kilométeres út is elfogyott végre előlem és újra ott állottam a Ganden-kolostor hatalmas temploma, csillogó aranytetői fölötti hegygerincen. Bánatosan poroszkáltam az úton, azon törtem a fejem, vajjon mihez fogok Urgában, hova megyek. Vladimirov biztosan már régóta nem lakik ott, vagy ha talán mégis, vajjon befogad-e a házába arra a néhány napra, amíg ott maradok?

— Guten Tag — riasztott fel valaki rossz gondolataimból.

Régi belcsiri ismerősöm, egy Arnold Gnadeberg nevű balti német erdész szólított meg lóhátról és nyujtotta felém nagy örvendezve a tenyerét.

Természetesen kitörő örömmel fogadtam a legjobb pillanatban elémbe toppant ismerőst. Gyorsan elmesélte, hogy most már Urgában lakik és tudomásomra hozta, hogy nagyon szívesen lát magánál vendégül.

Azonnal vissza is fordult és együtt poroszkáltunk Urga felé. Érdeklődtem, mi újság a városban. Megtudtam tőle, hogy a nemzeti kormány már teljesen elcsitította a kedélyeket, a legnagyobb nyugalom van és a kormány éppen most akar villanytelepet építeni.

— Nézze csak, most jut eszembe — kiáltott fel Gnade-

berg — hiszen ön bizonyára ért az ilyesmihez. Nem próbálkozna meg?

Fölvillanyozott ez a villanytelep-história és biztosítottam a kitűnő erdészt arról, hogy természetesen meg tudnám csinálni a munkát. Trojszkoszavszkban már szereltem is villanytelepet.

— Remek, hiszen Dorzsi Merin, a fináncminiszter, nagyon jó ismerősöm, majd beszélek vele az érdekében. Úgyis nagy gondot okoz nekik, kire bízzák az építkezést.

Most már tényleg madarat lehetett volna velem fogatni jókedvemben. Tréfálódzva, a rossz napokat egy pillanat alatt elfelejtve, beszélgettünk mindenféléről, amikor szinte észrevétlenül megérkeztünk a Ganden kerítései közelébe. Szelíd lejtéssel símult a hegy itt a völgykatlanba és néhány száz lépéssel távolabb fölöttünk integettek már a Ganden épületei. Üde és fantasztikus látvány a fölöttünk fehér hóból, kék égből kiváló bizarr aranycirádák sokasága, lenn a távolban a szivárvány legkülönbözőbb színeiben nyüzsgő, hullámzó tömeg és a befagyott, opálosan csillogó Tóla-folyó. Már szinte elábrándoztam, elérzékenyültem ettől a látványtól, amikor vad kutyaugatás hangjai csaptak föl. Arrafelé néztem, hát láttam, hogy lenn a völgyben öt-hat kutya nekirontott egy vörös lepelbe bujtatott és a földön fetrengő embernek és tépte, szaggatta róla a húst.

— Az istenért, oda kell mennünk, meg kell menteni a szerencsétlent — kiáltottam Gnadeberg felé.

— Csak ne siessen, ezt már úgyse mentheti meg, — felelte mosolyogva — mert hiszen már régen halott.

És amikor látta rajtam, hogy nem értem egykedvűségét, sietve hozzátette:

— Hát ön még nem tudja, hogy itt Mongoliában a kutyáknak adják oda a halottakat?

Gnadebergnek tökéletesen igaza volt, Mongoliában való régebbi időzésem alatt sok minden egyéb elfoglaltságom akadt: kolbászt gyártottam, bombákat forrasztottam és a kínaiak puskacsöveit igyekeztem kikerülni — de tényleg elmulasztottam ezt a különös kutyaetetési szokást közelebbről megismerni.

Így tudtam azután meg most, hogy Mongoliában egész különleges «temetkezési» szokások uralkodnak. Háromféle eljárás van, az első a bogdo-k, a második a magasabbrangú lámák, a harmadik pedig a nép céljaira.

Amikor a Bogdo Gegen meghal, holttestét addig dörzsölgetik valami spirituszszal kevert anyaggal, amíg teljesen kiszárad. Ekkor azután egészen különleges és titokban tartott eljárás segítségével, tetőtől-talpig bearanyozzák, illetve arannyal burkolják a holttestet, úgy hogy Bogdo Gegen ezután olyan mint egy szilárd, fénylő aranyszobor. Ezt a szobrot valamelyik templom szentélyében állítják föl.

A magasabbrangú lámák a föld alá kerülnek, éppen úgy, mint a közönséges halandók Európában, föléjük jeljegzetes síremlékeket emelnek, amelyeket «szuburgán»-nak neveznek.

Mindenki másnak a husa halála után a kutyák gyomrába jut. A városok közelében lévő völgyhajlásokban élnek ezek az állatok. Néha még az arra járó élő embereket is megtámadják, úgy, hogy ezen a vidéken nem tanácsos fegyver nélkül járni.

Azt is megtudtam, hogy Szent Mihály lova itt miképpen végzi el munkáját.

Amikor a mongol meghal, családja apró kis sátrat épít a rendes lakósátor vagy ház közelében és ebben helyezik el a földön a vörös selyembe vagy dálembába burkolt holttestet. A sátor elé a bejárat két oldalán egy-egy pálcát tűznek a földbe és erre egy-egy chadakot akasztanak.

Közben a család gondoskodik arról, hogy a temetési szertartásra az előkészületek megtörténjenek: meghívják azokat a lámákat, akikkel a végső tisztességet megadatni akarják. A család vagyoni helyzete szerint egy vagy több láma kap meghívót és meginvitálják a halott jóismerőseit is.

A lámák természetesen nem ingyen végzik a szertartást. Ha többen vannak és előkelőbb lámák működnek közre, tíz-tizenöt lóba is belekerül a családnak. Ha szegényebbek és kevesebb, valamint kisebbrangú lámával elégszenek meg, kifutja a szertartás egy-két birkából. Így tehát nemcsak a lámák száma, hanem hivatali rangjuk is a szerint változik,

hogy a familia mennyit kíván áldozni a temetésre; általában a család rokonságához tartozó lámákra bízzák ezt a feladatot. A vallás szerint ugyanis feltétlenül szükség van ennél — mint minden — szertartásnál a lámák közreműködésére, mert a magasabb szellemek és a halandók közötti lelki közlekedést tisztán és kizárólag csak a lámák útján lehet elérni és így az ő közbenjárásukat kell felhasználni, hogy a halott porhüvelyéből kiszállt léleknek szószólója legyen, hogy annak az inkarnációk során való földi vándorútját minél inkább megrövidíthessék és a szellem minél hamarább elérhesse a Nirvanát.

A temetési szertartás előtt összegyűlnek a meghívottak, a lámák díszes ruhájukban, apró, csontból faragott halálfejekkel díszített hegyes sisakjukban, kezükben az emberbőrből készült dob és az emberi lábszárcsontból készült síp. Azután az ismerősök, mindenki a legszebb ruhájában, az asszonyok hatalmas fejdíszükkel. Közben leülnek valamennyien a halotti sátor előtt és kezdetben mormolva, azután mind hangosabban és hangosabban felhangzik a lámák imája:

— Om, om . . . — hallani folyton és közben tompán, túlvilági hangon megcsörrennek az emberbőr dobok, felsikolt az embercsontfurulya: szimbolumai az elmúlásnak és figyelmeztetések az élők felé — «ti is elmultok, ti is meghaltok, testetek csak romlandó anyag, mint ez a dob és síp, csak a szellem él örökké és költözik ki a halott porhüvelyből, mint ez a hang a hangszerből.»

Mind hangosabb és hangosabb lesz az ima, zörgőbb a dob, fültépőbb a síp, ülés közben ritmusosan ring a lámák teste, azután hirtelen fölugranak és két tenyerüket a homlokukra téve hajlonganak.

A szertartás ezzel véget ér. A holttestet a «tergé»-re teszik és megindul a menet a halálvölgy felé.

A kutyák gyülekezőhelyétől néhány száz méternyire megállanak az emberek és csak a halottat vivő kocsi megy egy fegyveres kísérővel egészen a temetkezési helyig, amelyet az eddig idehozott halottak fehérre tisztult csontjai jelölnek. A halott a földre kerül és a terge visszaindul.

Szokásos ezt a kocsit a temetés után a család sátra előtt elégetni, mert a hit azt tartja, hogy az ilyen kocsit már nem szabad a halottszállítás után semmire se használni, tisztátalanná tette a halott és veszedelmet zúdíthat a hátramaradottakra.

Lassan megindul a hátramaradottak csapata visszafelé. A vörös kelmébe borított halott körül pedig ezalatt összegyűlnek a kiéhezett kutyák, először letépik róla a leplet, azután vad dühhel nekirontanak a holttestnek, cafatokban szaggatják le róla a húst. És egy negyedóra mulva már vigyorgó koponyájú csontvázzá lett az, ami a tegnap még élő emberből megmaradt...

Ezt is szétszórja a szél, elhordja, eltemeti a hó, hogy tavasszal azután, amikor a fehér takaró elolvad — messzire világítsanak az élő, friss fűtől zöld völgy mélyéről a kiszáradt emberi csontok.

XXXIV.

A tantarák tudója.

Sok minden történt, mialatt én Urgától távol voltam. A nemzeti kormánynak még Dsa Lamát is ártalmatlanná kellett tennie. Dsa Lama kalmükok közül származott és az orosz cári uralom alatt szibíriai száműzetésbe került, mert titokzatos viselkedésével föllázította a Szibíriában és Mongoliában lakó kalmük törzseket. A száműzetésből azonban megszökött és Kobdo környékére húzódott.

Regéket mesélt róla a nép, varázslónak tartotta, mert hipnotikus ereje volt és nemcsak egyes embereket, hanem egész tömegeket tudott szuggerálni: azt láttatta, cselekedtette velük, amit akart. Több különös történetet mesélt róla a nép. Az egyik história szerint, amikor szökése közben a lovas kozákok fölismerték és üldözőbe vették, Dsa Lama a Szur-nor partjára szorult. Előtte a meglehetősen nagy tó, mögötte pedig az üldözők. A kis nomád tábor lakói, akik a tó partján fölütött sátrakban éltek, rémülten várták a tör-

ténendőket. Egyszerre csak meglepetéssel látták, hogy a kozákok irányt változtatnak, nem a tó partján álló Dsa Lama felé tartanak, hanem megkerülve a tavat, a tulsó oldal felé vágtatnak.

— Ott van! Ott van! — ordítozták és mindegyik másfelé rohant. Azután megint találkoztak és hosszú lándzsáikkal egymásnak rohantak, veszettül szurkálták egymást.

Dsa Lama pedig ott állott a tó partján és merően nézett a tulsó oldal felé, ahol üldözői egymást ölték, kaszabolták abban a hiszemben, hogy mindegyikük Dsa Lamát szúrja le.

Elképzelhető, hogy ilyen képességekkel Dsa Lama mennyire tudott a népre hatni. Azt beszélték róla, hogy Amurszánnak, a hatalmas mongol uralkodónak inkarnációja, annak az uralkodónak, aki régen az Oroszországban élő mongolokat egyesítette és az a hit járta róla, hogy egyik későbbi inkarnációja az összes mongolokat újra nagy egységes birodalomba fogja majd össze és visszaállítja Dzsingisz kán egykori országát.

1918-ban Kobdo környékén teljesen önálló tartományt alakított, amely az akkori Mongoliától elszakadt és az ötszáz gertéből álló területen mint valami kiskirály rendezkedett be Dsa Lama. Senkinek a hatalmát nem ismerte el, a Bogdo Gegen parancsait is semmibe vette, ha éppen így tartotta kedve. Célja elérésében se volt válogatós, aki ellenszegült neki, könyörtelenül megölette. Az emberek vak eszközeivé lettek, ellenkezni senki se mert, mindenki félt a rettenetes és titokzatos hatalmú kalmüktől.

Egész legendakör alakult körülötte. Azt beszélte róla a nép, hogy a «vörös lámák» rejtélyes szektájához tartozik, akik avatásuk előtt megtanulják a tantarák istenektől származó ősrégi varázstudományát az Örökélet Kolostorában.

A legenda szerint az Örökélet Kolostorában lakó lámák sohase halnak meg, velük szemben még a föld nehézkedési ereje se tud érvényesülni, ha akarnak, a levegőben is képesek lebegni. Az Örökélet Kolostora valahol a Himalája bércei között van — vélik, de pontosan nem tudja a nép, mert közönséges földi halandó oda el nem juthat, csak ki-

választott inkarnációk, akiknek testében valamely hatalmas szellem lakozik és akit születési küldetése odavezérelt, hogy ott megszerezze varázserejét. Azok a szerencsések pedig, akik a bennük lakozó nagy szellem sugallatára mégis megtalálták az Örökélet Kolostorához vezető utat és odaértek, onnan már nagy titkok tudásával térhetnek vissza és varázserőt szereznek. Arról ismerik meg egymást e «beavatottak» — ha véletlenül találkoznak földi életükben — hogy az állat zsigereit evés közben valamilyen különös ritus szerint vágják el. Ezt szintén nem tudja közönséges halandó, de erről a jelről egymásra ismernek az Örökélet Kolostorát megjárt zarándokok.

Dsa Lama ilyen legendák bűvkörétől övezetten gyarapította, növelte a hatalmát Kobdo tartományban, nagyobb úrnak tartva magát a Bogdo Gegennél is, nem hallgatva senki parancsára és készülődve a nagy leszámolásra a Mongoliát ellepő idegenek ellen. Mindig más és más helyen tűnt fel a különös ember Mongolia területén és amerre járt, átvágottnyakú oroszokat és kínaiakat hagyott maga után. Védekezni szinte lehetetlen volt ellene, lenyügöző hipnotikus erejével szemben lehullott minden kard, fegyver, mert erejét vesztette minden ellenséges kéz. Elfogni nem lehetett, megölni senki se tudta és a nép fanatikusan bízott benne. Imádta és félt tőle.

Amikor a mongol kormány megalakult, megüzente Dsa Lamának, hogy most már vesse alá magát a nemzeti uralom akaratának, mert hiszen ez tisztán és kizárólag a mongolok érdekeit szolgálja. A követek nem tértek vissza, csak egy urton lovas hozta hírül, mi történt Kobdóban a nemzeti kormány küldöttségével.

Dsa Lama hangosan fölnevetett, amikor a kormány üzenetét tudtára adták és dühösen végignézett a küldöttség tagjain. Azok megmerevedve álltak helyükön. Dsa Lama előrántotta hosszú kését, odaugrott mindegyik emberhez, a mellükbe szúrt — egy hasítás: és sorban mindegyiknek a bordája közül kirántotta a meleg, gőzölgő szívet. Így szoktak Mongoliában végezni a birkákkal, így végzett Dsa Lama a mongol kormány küldöttségével.

Ezután már senki se merte megközelíteni a kormány részéről a szörnyű legendahőst. Viszont napról-napra riasztó hírek jöttek Kobdo tartományból: hogy Dsa Lama újabb harcokra készül, most már a kormány ellen, mert az se tetszik neki. Ekkor Baldan Dorzse, a mongol nemzeti csendőrség akkori parancsnoka jelentkezett a miniszterelnöknél és vállalkozott Dsa Lama ártalmatlanná tételére. Természetesen nagy örömmel fogadták kínálkozását és Baldan Dorzse útnak is indult. Tisztában volt azzal, hogy milyen hipnotikus erő birtokában van Dsa Lama, ezért a legnagyobb titokban, álruhában utazott Kobdóba és ott érdeklődött, hol van Dsa Lama sátra.

Amikor megtudta, az éj leple alatt óvatosan a sátor bejáratáig surrant és egy pillanat alatt beugrott, revolverét maga előtt tartva, azonnal célzott. Tudta, hogy ha késlekedik, Dsa Lama hatalmába kerül. Gondolkozás nélkül elsütötte pisztolyát és Kobdo tartományának ura holtan bukott a földre.

Egy urton-lovas indult el még aznap éjszaka a nyeregkápához kötött jókora bőrzsákkal. A bőrzsákban Dsa Lama fejét vitte a nemzeti kormánynak. Így igazolta Baldan Dorzse, hogy küldetését elvégezte.

Mongolia egysége ezzel a tettel biztosítva volt, Kobdo csakhamar csatlakozott a nemzeti kormányhoz. Baldan Dorzset nemsokára beválasztották a parlamentbe. Néhány évvel később azonban visszavonult a politikától, mert túlságosan baloldalinak tartotta a parlament összetételét.

XXXV.

A Bogdo Gegen a forradalom jubileumi ünnepélyén.

A villanytelep-ügy is hamar lebonyolódott — hogy visszatérjek a történetre. Elkerültem Dorzsi Merin elé, akihez már beajánlott kitűnő német barátom. A kérdések pergőtüzét zúdította rám a miniszter, hol, mikor építettem

már villanytelepet, hol voltam eddig, miért jöttem ide. Úgy ahogy tudtam, mindegyikre megfeleltem, végül várakozásteljesen rámfüggesztve szemeit, nekem szegezte az utolsó kérdést:

— És mivel képes bizonyítani, hogy tud villanytelepet építeni?

Meglepett a kérdés, de azért egykedvűen, mintha alig érintene az ügy, válaszoltam:

— Miniszter úr, ezt nem lehet előre bebizonyítani. Adjanak egy hónapot, ezalatt, ha tetszik, elkészítem a költségvetést és a terveket. A tervekért száz lán honoráriumot kérek (400 pengő). Ha nem lesznek megfelelők a tervek, ne fizessék ki az összeget, ha megfelelnek, velem csináltatják meg a villanytelepet is.

A miniszternek úgy látszik tetszett ez a válasz, és megbízott a tervek elkészítésével.

Nagy lelkesedéssel láttam neki a munkának. Rengeteg szám, kalkuláció és adat volt az előirányzatban, amikor azután a miniszter átnézte és kérdezgetett itt-ott valamit, nyilvánvaló lett előttem, hogy villanytelephez nem ért. Válaszaimban igyekeztem tehát minél «szakszerűbben» előadni a dolgokat, lehetőleg sok szakkifejezéssel fűszerezve mondataimat. A miniszter persze egy kukkot sem értett. De szemmelláthatólag nagyon imponáltam neki.

Megkaptam a megbízást.

A villanytelep néhány hónappal később el is készült, részben az Urgában lévő különböző géprészekből, részben pedig egyes külföldről hozatott berendezésekből.

Ma már Urga majdnem összes házaiban villamos izzólámpák világítanak. A kormány nemcsak a külső, hanem a belső vezetékeket és szereléseket is teljesen ingyen végeztette a lakosság részére, megtéríteni csak azt az effektív munkabért kellett, amelyet a ház kapujától a villanylámpáig történő szerelés vett igénybe.

A villanytelep építése alatt és után még több építkezési megbízást kaptam, köztük én nyertem el a parlament, illetve színház építésére kitűzött tervpályázatot is, amelyre pedig a jónevű Afanazics Szergejevics Kotov nevű

orosz építész is pályázott. Néhány más középület építési tervét is rámbízta a mongol kormány és fölszólítást kaptam, hogy az urgai világi egyetemen — a fizikai és mechanikai tanszéken — előadásokat tartsak. 1928-ban a régebbi villanytelep teljes modernizálására adtak megbízást, ezek az építkezések azonban nem fejeződtek be teljesen ottlétem alatt, mert néhány fontosabb alkatrészét csak később szállították le Európából.

A véletlen szerencse így fordította meg óriási kanyarulattal a sorsomat, így marasztalt Mongoliában majdnem egy évtizedig a munkám.

Ezek az esztendők voltak a hirtelen fejlődés évei Mongolia számára.

Szinte hónapok alatt ugrásszerűen új és újabb szinek, hangok kerültek a kaleidoszkópszerűen tarka és eleven város életébe. Mozik nyíltak, a parlament épületében — amikor ülések nem voltak — színielőadásokat tartottak. Főleg a mongol történelem és elsősorban Dzsingisz kán történetének egy-egy részét megelevenítő színjátékok kerültek a zsúfolt nézőterek elé, tánchelyiségek alakultak, autóbuszközlekedést szerveztek, Urga közvetlen repülőgépösszeköttetésbe került a szibériai vasútvonallal. Az első napokban még csodálkozással néztek a felettük elsuhanó repülőgépre, — «Tumor Pé», acélmadár: mondották — néhány nap alatt azonban már ezt is tudomásul vették és ez az ujdonság is beleolvadt a hétköznap megszokottságába.

Vasútvonala egyetlen egy sincs Mongoliának, de az említett repülőgépjárat mellett hivatásos soffőrök szabályszerű személy- és teherszállítást bonyolítanak le gépkocsijaikkal. Észak és főleg dél felé, Trojkoszavszktól Pekingig, a Gobi sivatagon keresztül.

És a mongolok, — akiknek közel ötven-hatvan százaléka még ma se tud írni-olvasni, a mongol pusztáknak ezek a vígkedélyű, barátságos és vendégszerető fiai szinte naiv gyerekek, akiket hosszú időkön keresztül éppen naivságuk miatt alaposan ki is használtak az idegenek — ezek az emberek gyerekes örömmel néznek és tapogatnak végig mindent, ami új előttük, megnézik jobbról-balról, sőt

néha — ha hozzáférnek — meg is nyalják. De azután józan eszükkel és kitűnő érzékükkel hamar rájönnek az eszköz rendeltetésére, úgy hogy akkor már alig tudhatja náluk ezt valaki jobban. Romlatlan idegeikkel hihetetlenül rövid időn belül remekül megtanultak gépkocsit vezetni, sőt a repülőgépek kezelését is és ma már egészen természetesnek tűnik fel előttük, hogy a fantasztikus ruhájú buddhista lámák az ördögűző szerekkel megrakott kolostorok, a keleti színekben pompázó ruhájú és díszű lakosság, az évezredes tevekaravánok fölött ott suhannak a repülőgépek és közöttük ott száguldanak az autók; hogy amikor a nép a kolostor temploma körül hason csúszva tett vezekléséből este hazatér — fölcsavarja a villanyt és hogy a modern orvosszerekkel, berendezésekkel fölszerelt közkórház egyik szárnyában lámák gyógyítanak varázsfüvekkel és gyógynövényekkel.

Az átmenetek még nem alakultak ki, két világ torlódott itt egymásra, de úgylátszik, hogy ez sohase fogja jelenteni a mult — teljes elmulását. Eljöttek a repülőgépek, az autók, de megmaradnak a díszes mongol köntösök, cirádás lámakolostorok és talán — a becsületesség is . . .

A nemzeti kormány gyökeresen átalakította Mongolia egész szervezetét. Hatalomrajutásáig az ország vallási és egyházi ura a Bogdo Gegen volt; vallási minőségében nevezték így, világi uralkodói minőségében a Bogdo kán címe volt. Mint már tudjuk, egyik buddhista szent inkarnációjának tartották a mongolok és választása teljesen a láma-egyház kezében volt, végső fokon a Dalai Láma döntött, melyik újszülött tekintendő a jövendő Bogdo Gegennek.

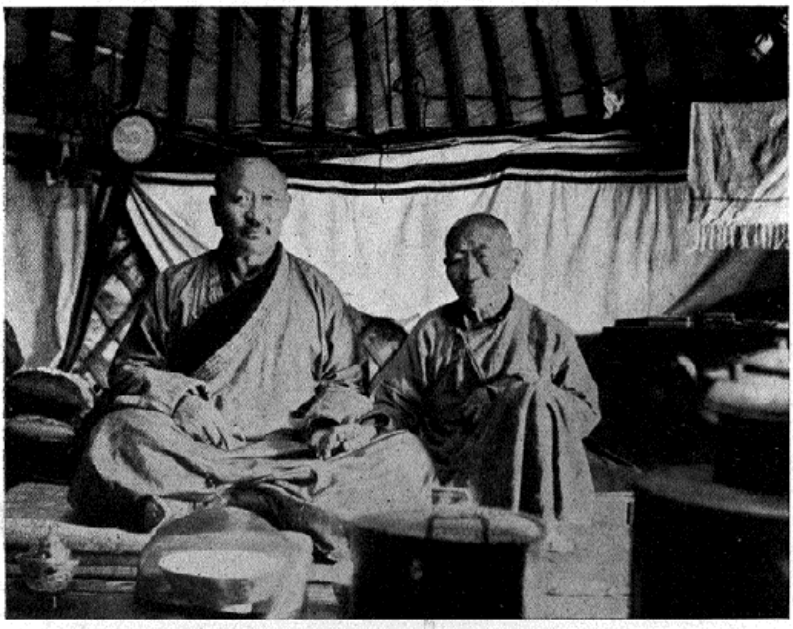
Az ország már régóta négy eimakra és egy határkerületre oszlott. Az eimakok — megyék — élén a kánok állottak, akik Dzsingisz kán egyenes leszármazottai voltak, az orosz határon lévő tartomány pedig Charaul (őrség) nevet viselte és ennek élén a Bogdo által kijelölt kormányzó állott. Később, amikor a forradalom után az új kormány ragadta magához a hatalmat, a Bogdo kán-t megtartotta ugyan, de a végrehajtó hatalmat tel-

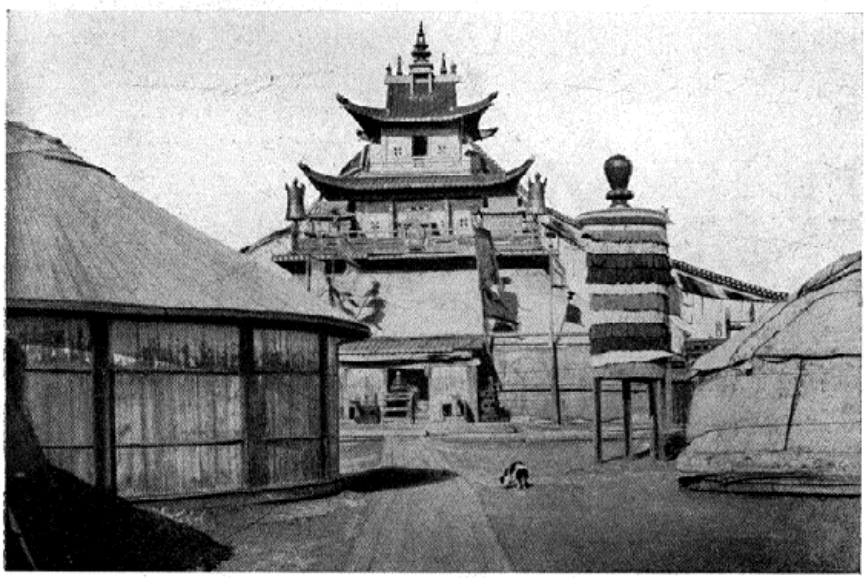
Temetési szertartás: a láma halottas tánca.
Egyik kezében az emberbőr-dob, a másikban az embercsont-síp.

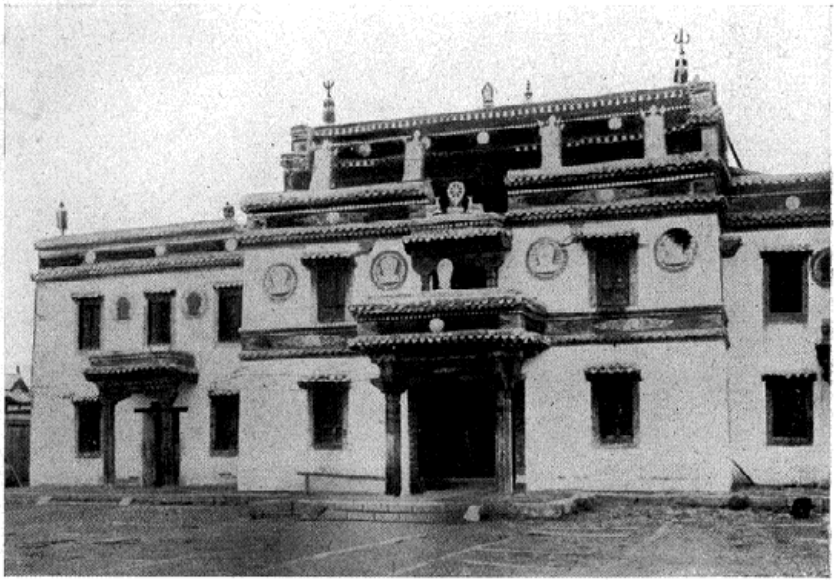
A halottas szertartás vége. A láma fején faragott halálfejekkel díszített süveg.

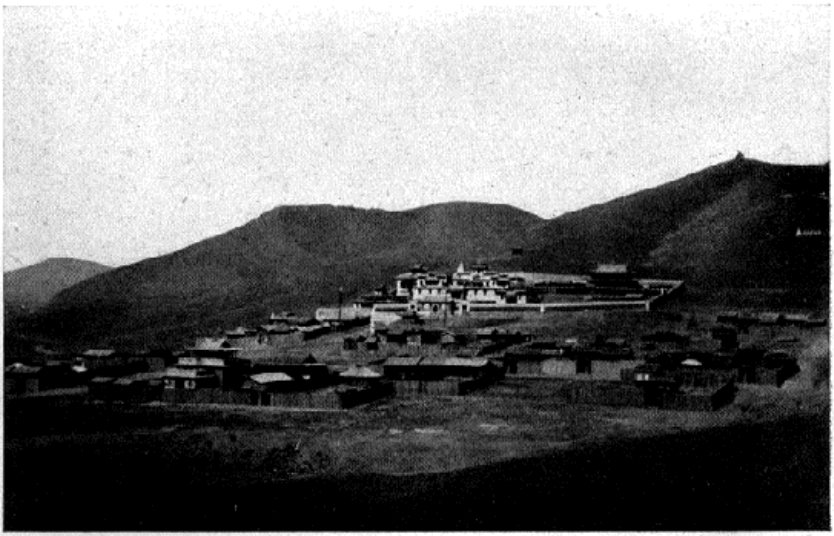
A Csoizi Lama Chure — legelőkelőbb mongol kolostor — főlámája édesanyjával.

A Dzun Chure kínai stílusú temploma. Elől jobboldalt egy imazászló-torony.

A Szilbamenti kolostor temploma. (Tibeti stílus.)

A Szilbamenti kolostor.

jesen kivette a kezéből és az csak egyházi méltóságát viselte tovább csorbítatlanul. A kánok is átadták helyüket a kormánytól kinevezett főtisztviselőknek, közülük az egyik azonban — és ez nagyon jellemző a mongol forradalom mentalitására is — Ceden kán, aki önként mondott le méltóságáról, egyhangulag megválasztott képviselője lett a parlamentnek és az is maradt egészen addig, amíg egy szép nap — kolostorba vonult.

A Bogdo Gegen 1924. május 26-án halt meg. A kormány — mint már említettük — felhasználva a nép vallásos hitét, kiásott egy régi legendát, amely azt tartotta, hogy a Bogdo Gegen szelleme nyolc inkarnáción keresztül vándorol a földön. Minthogy pedig az 1924-ben meghalt Bogdo Gegen a teológikus számítás szerint éppen a nyolcadik inkarnáció volt — vallási alapon szüntette be a kormány további inkarnáció keresését.

Az új mongol alkotmány a legmodernebb alapokon épült fel. Még a Bogdo Gegen életében előkészítette a kormány a köztársasági államformára való áttérés hangulatát, és ezt a munkát nagymértékben megkönnyítette az utolsó Bogdo Gegen élete. Nem nagy népszerűséget szerzett ugyanis a Bogdo Gegen számára az 1912-ben történt koronázás, megnősülése és életmódja. Már a nemzeti forradalom győzelmének elsőéves jubileumán is érezhető volt az elkövetkezendő események előszele.

1922. augusztus 9-én folyt le ez a jubileumi ünnepség, amelyet fényes külsőségek között tartottak meg. Délután egy órakor a Bogdo Gegen egyházi rezidenciájának kerítéskapuja elé fényes kocsi gördült, benne ragyogó, aranyos ruhában a Bogdo Gegen és felesége, Eche Dagini foglalt helyet. A díszhintó után a miniszterek, államtitkárok és magasrangú állami tisztviselők lépkedtek szigorú rangsor szerint, drága brokátselyemből készült hosszú köpenyekben, hímzett sapkákkal. A legtöbbjüknek hátát hosszú copf verdeste. A Bogdo Gegen nem egyházi ruhában volt, hanem erre az alkalomra világi uralkodóhoz illő nemzeti viseletben.

A palota kapujától a kerítés-bejáratig, onnan a hintó

lépcsőjéig hosszú, sárga selyemszőnyeget terítettek a díszruhás testőrök, a Bogdo Gegen leszállt kocsijáról, udvariasan lesegítette feleségét és karonfogva megindult vele a templomban felállított trónszékek felé. Előttük lépkedett néhány csillogó ruhába öltöztetett gyerek, kis áldozati gyertyákkal a kezében. A Bogdo Gegen és Eche Dagini felültek aranyozott trónusukra, a jelenlévők pedig háromszor mélyen meghajtották fejüket előttük. A miniszterelnök felolvasta és átadta a Bogdo Gegennek a kormány feliratát, amelyben a mongol forradalom történetét örökítették meg. A Bogdo Gegen átvette a papírtekercset és maga mellé tette a trónszékre.

Egy vonás se mozdult az arcán és akkor se rezdült meg az emberszobor, amikor a kormány tagjai és a jelenlévők sorban egymásután mély hódolattal újra elébe járultak, átadván a neki hozott ajándékokat.

A külsőségek alapján talán még azt hihette volna az avatatlan szemlélő, hogy itt a legnagyobb szeretet és legmélyebb hódolat érzése áramlik a Nagy Láma felé, akinek elődeit a megközelíthetetlen félelem és az önkívületbe menő vallásos áhítat vette körül. De az utolsó Bogdo Gegen jelenlétében tartott ünnepség a — forradalom évfordulóját jelentette most. Bogdo Gegen sem volt többé az a földöntúli misztikumban ködlő szent, aminek a régi egyházi ünnepségek fölemelték: egyszerű és megközelíthető, fölcicomázott ember volt csupán ott, a többi ember között, akinek ha nem is nyíltan, de a felirat formájába burkoltan mégis az arcába vágták, hogy a mongol nép sajátmagát tartja a legszentebbnek, a közösség érdekét, az ősi néplélek örök inkarnációját.

Érezte ezt mindenki ott abban a tömjénfüstös, misztikus teremben, a Bogdo Gegen és feleségének trónszéke előtt, valószínűleg maga a Bogdo is: tekintete elrévedezett a hódoló csoport fölött, talán a multra gondolt, a változatos és sokoldalú multra, amelyben együtt szorongott az orosz cári protektorátus a kínai császár irányító öklével, a tibeti lámák parancsiratai Ungern Sternberg emlékével. Vagy talán a jövőt látta? . . .

Hiszen a Bogdo Gegen vallása szerint a mult egyúttal a jövő is, a «Karma» törvénye a mult hibáit, mulasztásait átadja a jövőnek, hogy a bűnöket elkövető szellem elé tornyosuljanak a jövőben. A Karma nem a «Nemezis», mint ahogy Osszendovszki nagyon tévesen állítja, hanem éppen ellenkezőleg, az ember tettei által megváltoztatható és befolyásolható jövő.

És Bogdo Gegen előtt a jubileumi ünnepségen ott állottak a forradalmi miniszterek hivatalnokaikkal, azok az emberek, akik előző nap a hivatalukban kötelességszerűen a mongol nép fölvilágosításán kellett, hogy dolgozzanak. És ehhez a «felvilágosításhoz» szorosan hozzátartozott az a munka, amely a végén a Bogdo Gegen világi hatalmának eltörléséhez, a mongol köztársaság kikiáltásához vezetett.

A Bogdo Gegen díszruhába öltözött alakja mereven és méltóságteljesen trónolt a csoport fölött, ki tudja azonban, milyen gondolatok cikkáztak a kemény koponya mögött, kutatva a Karmát ... a mult, a jelen és a jövő egymásból eredő összefüggéseit ...

XXXVI.

Az új mongol alkotmány.

Két évvel később, 1924 november 8-án összeült az első mongol nemzetgyűlés. Megnyitása előtt alapos munkát végzett a nemzeti párt, a felelős tényezők érezték, hogy elérkezett az idő, amikor egyszer és mindenkorra el kell intézni a forradalom óta ég és föld között lebegő problémát: az államforma kérdését. A hetvenhét tagu nemzetgyűlésnek megválasztása általános és titkos szavazással folyt le. A hetvenhét közül hat a nemesség köréből került ki, negyvenhatan voltak a nemzeti forradalom vezetői közül, tizenhárom pártonkívüli, de bejutott hat láma is. Tizenketten különböző kisebb pártalakulatokból kerültek ki.

A nemzetgyűlés (Iche Churuldan) első ülésén Ceren Dorzsi miniszterelnök ismertette a nemzeti forradalmi pártprogrammját, a kormány eddigi tevékenységét, felszólította a képviselőket, hogy igyekezzenek működésükkel mindenben a mongol nép érdekeit szolgálni.

Nem szabad elfelejteni azonban, — mondotta — hogy a vallás is fontos és szigorúan be kell tartani a mongol nemzet minden képviselőjének a közerkölcsiség irányelveit.

A nemzetgyűlés bizalmat szavazott a kormánynak a parlament összehívásáig folytatott tevékenységéért és kimondotta, hogy Mongolia ezután köztársasági államformában kíván élni, mert egyedül ennek révén látja biztosítottnak a nemzet jövő érdekeit. Ratifikálta a nemzeti kormány és Oroszország között létrejött barátsági szerződést, de utasította, hogy igyekezzék barátságos viszonyba kerülni Kínával is.

Megalkotta ezután a mongol nemzeti köztársaság alapalkotmányát, amely ötven paragrafusra oszlik. E szerint az ország köztársasági államformában él és a törvény megszünteti a Bogdo Gegen és a lámák világi hatalmát. A hatalmat a dolgozó nép által választott nemzetgyűlés, illetve ennek megbízásából a kormány gyakorolja és hajtja végre. A nagy nemzetgyűlés — az Iche Churuldan — megalakuló ülése után, csak az állam életében legfontosabb alkalmakkor ül össze. Első ülésén saját tagjai közül kijelöli a kis nemzetgyűlés, a Baga Churuldan tagjait.

A kis nemzetgyűlés végzi azután a kormány tevékenységének ellenőrző és irányító munkáját akkor is, amikor kisebb ügyek esetén a nagy nemzetgyűlés összehívása szükségesnek nem mutatkozik.

Az ország földje a nemzeté.

Eltörölte az alkotmány azokat a régi köztartozásokat, amelyekkel a lakosság saját hibáján kívül maradt adós. Régebben, ha valaki a közadósságot meg nem fizette, nemcsak az ő vagyonát lehetett lefoglalni, hanem a családjáét, sőt a törzsének vagyonát is. Az alkotmány ezt is megváltoztatta és magánjogi téren életbeléptette a személyi felelősséget.

Megszüntette a nemesség rangjait és előjogait.

A nemzeti alkotmány védelmére behozta az általános védkötelezettséget, elválasztotta az egyházat az államtól, kimondván, hogy «a vallás mindenkinek magánügye».

Határozottan leszögezi az alkotmány, hogy Mongolia lakossága szabad és független emberekből áll, véleményét bárki szabadon nyilváníthatja, gyűléseket összehívhat, vagy azokon résztvehet. Nemzetiségre, fajra és felekezetre való tekintet nélkül teljesen egyenjogú mindenki Mongoliában, aki dolgozik. Joga van ezenkívül teljesen ingyenes oktatáshoz.

Még az egyetemi tanítás is díjtalan.

Csak a nagy nemzetgyűlésnek van joga új törvényeket hozni, vagy régieket megváltoztatni.

A nemzetgyűlési kévpiselők mandátuma egy esztendőre szól. Száma mindenkor a választók számával áll arányban.

A nagy Churuldant össze kell hívni mindenkor a kis Churuldan tagjai egyharmadrészének, vagy a választóknak a kívánságára.

A kis Churuldan harminc tagból áll. Teendője: utasítani a kormányt bizonyos feladatok elvégzésére és ellenőrizni a munkáját. A kis Churuldan évente kétszer háromtagú elnökséget választ, és még akkor is szavaz a kormány iránti bizalom, vagy bizalmatlanság tekintetében, ha erre vonatkozólag semmi indítvány sem érkezett eléje. Az elnökségnek jogában áll a kormány rendelkezéseit a kis Churuldan ülései közötti szünetekben megsemmisíteni, vagy e rendelkezéseknek végrehajtását a legközelebbi ülésig visszatartani; jogában áll a minisztereket tisztségüktől megfosztani és újakat kinevezni. Tehát államfői jogkört birtokol.

A kis Churuldan választja meg a különböző főtisztviselőket is.

Az alkotmány következő része a választójogról rendelkezik. Választójoga van és választható a mongol köztársaság minden tizennyolc évet betöltött lakosa, nemre való tekintet nélkül, ha megélhetéséről sajátmaga gondos-

kodik, vagy pedig a nemzeti hadsereg katonája. Nincs választójoguk azoknak a személyeknek, akik kizárólag mások munkájából élnek, személyes, anyagi érdekből uzsoráskodnak, vagy más munkáját kihasználják és maguk nem dolgoznak, továbbá azoknak a volt hercegeknek, akik nem mondtak le önként a rangjukról, a különböző inkarnációknak és a rendben élő szerzeteseknek. Nincs ezenkívül még választójoguk a bíróság által becstelen bűncselekményekért elítélt egyéneknek.

A kormány teljes mértékben felelős az állami kiadásokért, őrzi a köztársaság pecsétjét és felhasználja a hivatalosan előírt okmányok hitelesítésére.

Az alkotmány meghatározza a köztársaság pecsétjét, címerét és zászlaját. A pecsét Dzsingisz kán jelvényeit ábrázolja, a félholdba zárt napot, fölötte a hármas lángkévével; ugyanez van a címeren is, a zászló szine pedig — sárga.

Az első nemzetgyűlés megváltoztatta még Urga városának nevét is, amelyet Mongoliában amúgy is nagyon kevesen ismertek, mert hiszen a Bogdo Gegen székhelyét mindenütt Bogdo Chure — Szent kolostor — néven emlegették. Mongolia fővárosa ekkor «Ulan Bator Choto» nevet kapta.

XXXVII.

Titkok, rejtélyek...

— Akarsz ma este valami érdekeset látni? — kérdezte egy nap ismerősöm, aki régebben láma volt és még most is bizonyos kapcsolatban állt a különböző kolostorok lakóival.

Közölte, hogy előkelő vándorláma érkezett a Szilbamenti kolostorba s ez este jósló és szelleműző szertartást fog tartani a kolostor templomának terraszán. Már hallottam ilyen ceremóniákról, valami hasonlót láttam magam is, amikor a beteg mongol lány rontó szellemét «űzte el»

a sámán. Itt azonban még ennél is különösebb, izgalmasabb esemény igérkezett, hiszen az egyik legszebb kolostortemplom lesz a színhelye az ördögűzésnek, egyik legelőkelőbb láma végzi a szertartást, csupa «beavatott» jelenlétében, a templom féltve őrzött kincsei, az ördögűző felszerelések kerülnek majd elém és — mint a barátom tudomásomra hozta — jóslás is lesz: a gonosz szellemek elűzése után a jövő titkait nyitja meg az idegen láma a kolostor lakói előtt.

Kézenfekvő lett volna, hogy a felvilágosult politikai mozgalmak, a nagy lépésekben terjedő tudományos kultúra kiszorították volna már a világnak ebből a sarkából is a misztikumból táplálkozó, vallásos fanatizmuson növekedett különös ceremóniákat; hogy a lámakolostorok selyemfüggönyei mögé is bekerült a nagy változás szelének nehány lehellete. De a keleti ember lelkivilága gyökereivel még a legmodernebb életviszonyok között is belenyúlik a misztikumok földrétegeibe és süthet a nap a föld felett, lent, a föld alatt még élnek a misztikumok, amelyekhez sóváran kúsznak a legjózanabb embernövény gyökérszálai is.

És vágtathatnak itt akár expresszvonatok is egyszer majd, éghetnek akár ívlámpák Ulan-Bator-Choto utcáin, épülhetnek egyetemek a kolostorok mellett — az új külső alatt mégis megmarad a mult patinája, vagy . . . rozsdája. Bizonyára még évszázadokig fennmaradnak az ősi kolostorok régi szentszobraikkal és színpadias szertartásaikkal. Mert a fantáziát nem lehet kiölni Kelet embereiből . . . .

*

Már a délutáni órákban elvezetett ismerősöm a kolostorba és az államnál viselt állásomra, valamint az ő protekciójára való tekintettel sikerült elérnem, hogy megnézhettem a kolostor templomát is.

A Szilba-menti kolostor főtemploma a tibeti stílus egyik legszebb alkotása. A kolostorok főbb épületein nagy általánosságban kétféle stílus hatásai vehetők észre, a

kínaié és tibetié. A kolostorokat és templomokat majdnem kivétel nélkül valamelyik gazdag mongol uralkodóherceg építtette, vagy pedig apránként összeszedett adományokból gyüjtötték a lámák a hozzá szükséges összegeket. Ilyen kolostorokban az adakozók külön hatalmas táblán névszerint fel vannak sorolva az adományozott összeggel együtt. A kolostorok pedig a szerint, amint új és újabb adományok érkeznek be: mindig tovább épülnek, a templomot újabb kegytárgyakkal gyarapítják, külsejét is csinosítják, úgy hogy legnagyobb részükről nem is lehet megállapítani, hogy tulajdonképpen milyen korból származnak, mert állandó és változó fejlődésen keresztül jutottak mai állapotukba. Éppen ezért általában határozott és markáns stílusuk sincs, a kínai és tibeti építkezés jellegzetességei a legnagyobb részükön keverve találhatók meg, csakhogy talán az egyiken a kínai, a másikon a tibeti motívumok kerülnek túlsúlyba, bizonyos fejlődésbeli hatások folytán.

A két építkezési stílus között a főkülönbség az, hogy a kínai csúcsos tetőket épít, azokat a legkülönbözőbb színű majolika-cserepekkel díszíti, ezer és ezer kiugrás, ciráda díszíti ezt a tetőt, sarkai fölfelé kunkorodnak és sok esetben még apró csengetyűkkel is tele vannak aggatva.

Ezzel szemben a tibeti stílusban emelt épületek teteje teljesen lapos, terrasz-szerű kiképzésű; maga az épület sem annyira díszes, mint a kinai ízlésű, csak a tetőt szegélyező friz nemes és bizarr vonalai bontják meg simaságát.

Mongoliában a legtöbb templomépületen a kínai stílus az uralkodó jellegű, természetesen van néhány majdnem tiszta tibeti stílusban épült templom is. Ez utóbbiak közé tartozik a Szilba-menti kolostor terraszos, monumentális hatású temploma, ahol estére a szelleműző szertartást végzi majd a titokzatos idegen láma.

A templom építőanyaga — mint általában a legtöbb esetben — égetett tégla vagy terméskő, de vannak olyan helyek is, ahol fából építették meg még a kolostor templomait is. Mindez főleg attól függ, hogy milyen vidéken épült a kolostor, melyik építőanyaghoz lehetett könnyebben

hozzájutni. De kivétel nélkül valamennyi templom kívülről vakító fehérre van festve.

*

Ha belépünk bármely láma-templom dél felé néző főkapuján, — a kaput mindig ennek az égtájnak az irányában építik — szemben velünk három aranyos istenszobor csillog a félhomályban. A templomban terjengő tömjénillat és különböző növények, gyökerek füstje, a szines üveggel és papirral bevont ablakokon keresztül gyengén beszűrődő félhomály szorongó érzést kelt az emberben.

A színes selymekkel bevont két oszlopsor három részre osztja a templomot. A középső hajó hátul — mint említettem — három szent szoborba torkollik, előttük alacsonyabb emelvényen bronzedényekben parázsló szénre szórt illatos füvekből édeskés, kábító füst gomolyog, vajjal töltött apró mécsesek világítanak. A két oldalhajóban ugyancsak három-három kisebb szobor, előttük, ugyanúgy, mint a középhajóban, az emelvény a füstölőkkel és mécsesekkel.

Az oszlopsorok mentén egy-egy személyre szolgáló kis fapadok sorakoznak egymás után. A templomi szertartások alkalmával ezeken ülnek a lámák, arccal a szentszobrok felé fordulva.

A szobrok mögött a hátsó falon van talán a templom legérdekesebb része, az északi buddhista-egyház ezer szentjének, «ezer buddhájának» képe tenyérnyi lapocskákra festve, a szivárvány legkülönbözőbb színeivel és a vonalak szemkápráztató bujaságával.

Ez a szentképgyüjtemény el nem maradható része minden kolostor templomának, egyesekben nemcsak festmények formájában vannak megörökítve a szentek, hanem apró miniatür kidolgozású bronz- vagy ezüstszobrokban, esetleg domborművekben, vagy gyönyörű hímzéseken. Külön kis múzeum a templomnak ez a része mindenütt. Ha valamelyik kolostor szegényebb, akkor nem külön képekre festik az egyes szenteket, hanem több kerül egy lapra. De valamennyinek ott kell lennie.

Azokban a kolostorokban, amelyekbe inkarnációk is el szoktak látogatni, a középső hajó szent szobrai előtt még egy trónszék is áll a bejárattal szemben, ezen rendszerint dúsan hímzett ülőpárna és nagy, támaszkodó párna van elhelyezve.

Minden templomnak ezen a termen kívül van még egy féltve őrzött szentélye is, a főhajó északi fele fölött lévő emeleten. Ez a szentélyek szentélye, keskeny csigalépcsőn keresztül lehet feljutni falai közé, de csak a «beavatottakat» engedik ide. A Ganden főtemplomának felső szentélyében trónol például a harminc méter magas Maidéri szobor, amely a legutolsó Bogdo Gegen megvakulásakor engeszteléskként készült. A hatalmas szobor a buddhisták jövendő megváltóját ábrázolja óriási lótuszvirágon ülve. Egyik teológus szerint ötezer, másik szerint tízezer és van olyan is, aki szerint 576 millió év mulva tér majd a földre Maitreya, vagy ahogy Mongoliában népiesen nevezik: Maideri, aki megváltja a világot és kihirdeti az új törvényt.

A Szilba-menti kolostorban hatalmas Buddha-szobor trónol a felső szentély selymekkel borított falai között, ezek csak három oldalról veszik körül, a negyedik oldalon délfelé nyitott a szentély és ki lehet lépni belőle a templom tetőterraszára.

A szentek szentélye azonban nem teljes egészében foglalja el az első emeletet, mert jobbról-balról még egy-egy kisebb kamra is csatlakozik hozzá. A kelet felé lévőben egyházi edényeket, ruházati tárgyakat, a Cám ünnepélyére szükséges fölszereléseket, álarcokat és ehhez hasonló holmikat őriznek. A nyugati oldalon lévő kamra a legféltettebb része a templomnak, ebben rejtegetik az ördögűzéshez alkalmazott különleges ruhákat és tárgyakat.

Tudni — kissé csalódást jelent mindig. Erre a meggyőződésre jutottam most is, mert amíg barátom a kíséretül adott lámát félrevonva beszélgetett és én egy pillanatra ellenőrzés nélkül maradva bekukkantottam a még a beavatottak elől is féltve őrzött kamrácskába: bizony csak fénylő rézhangszereket, hosszú, görbe kardokat, íjja-

kat, lándzsákat, sallangokkal díszített sapkákat, ezernyi hímzéssel telerakott ruhákat láttam itt.

Mialatt mi a kolostor többi részét, a lámák egyszerű sátorlakásait nézegettük, azalatt a vendégláma már magára öltötte az ördögűzés köntösét és mire az esti félhomályban ismét visszatértünk az imbolygó mécsesfénnyel megvilágított tetőre, már éppen megkezdődött a szertartás. Díszes vánkosukon ott ültek az ördögűző körül nagy körben a kolostor magasrangú lámái, az ördögűző mögött már zengett és csattogott a zenekar, embercsontból és emberbőrből készült különböző hangszereivel. Mereven és mozdulatlanul állott a vendég.

— Om . . . om — mormolták a lámák körös-körül.

Észrevétlenül húzódtam meg az egyik sötét sarokban és vártam az elkövetkezendőket.

Egyszerre csak fölkelt a helyéről a kolostor priorja, odalépett a vendégláma elé és nyakába akasztott egy chadakot. Az ördögűző balkezével homlokához szorította a nyakában csüngő chadak végét és fölemelte az egyik lámától feléje nyujtott buzogányt.

Egyik kezében a kard, másikban a buzogány.

Újra merev és mozdulatlan. Így járultak eléje a kolostor többi lámái sorban, mindegyik ráakasztott egy-egy selyemkendőt, közben harsogtak a sípok, pattogtak a dobok és tompán kongtak a cintányérok. A vendég homlokáról csurgott a verejték. Hirtelen megrázkódott és vad táncba kezdett. Percekig tartott a rángásszerű tánc, már az önkívület őrülete cibálta a vendégláma testét ide-oda, amíg ájultan nem rogyott az odakészített zsámolyra.

És az extázis fáradtságának kábulatában lévő láma megkezdte a jóslást. A lámák egymásután adták fel a kérdéseket saját életükre, vagy a kolostor jövőjére vonatkozólag. És a messze földről jött láma mindegyikre mondott valamit: érthetetlen, gomolygó szavakból álló mondatokat, amelyet a prior fordított át érthető nyelvre és elmondta, hogy milyen jóslást kapott a kérdező.

Most már térdreborulva, áhítatos csöndben hallgatták a lámák a vendég hörgésbe fuló szavait, ezek rej-

télyes töredékeiből születtek meg a prior ajkán a jövendölések.

Közben pedig a háttérben tompán fénylett a mécsesek világánál a hatalmas Buddha-szobor, végtelenbe révedő szemei megbocsátóan meredtek el a reszketve térdeplő sokaság fölött.

*

Ha a «józansághoz» szokott olvasó most elgondolkozik ezeken a dolgokon, talán naivnak és értelmetlennek tartja az alapjában véve mégis csak okos lámák viselkedését. De csak nem nevezhető elvakultnak az a kitűnő mongol tudós sem, aki mint a mongolok bizalmi embere, hosszú időn keresztül tiszti rangot viselt az orosz cári udvarban és résztvett a Kozlov-expedícióban, később Urgába került, mint igazságügyminiszter, azután az államépítési hivatal vezérigazgatója, a mongol szövetkezet vezetője lett. Cokto Badma Zsáp a neve ennek a kitűnő, tudós férfiúnak. Az amerikai természettudományi és történelmi múzeumtól szervezett Andrews-féle expedíció egyik résztvevője is volt, mint az amerikai természettudományi és történelmi társulat rendes tagja.

Mindezeket csak azért bocsátottam előre, mert talán elég bizonyítékul szolgálhatnak arra nézve, hogy Cokto Badma Zsáp semmiesetre se lehetett népbolondító külsőségekkel félrevezetett vallási bigott, hiszen éppen annak a kormánynak volt egyik legerősebb támasza, amely a mongol nép felvilágosításán, műveltségének kiépítésén dolgozott.

Ez a Cokto Badma Zsáp mesélt nekem két igen érdekes esetet, amelyeket nemcsak a kitűnő ember személyi megbízhatósága folytán kell elhinnem, hanem mindezek tetejébe még azért is, mert — sajátmagammal is estek meg hasonlók.

— Oroszországban történt, — mesélte nekem — még a háborúelőtti időkben, a Bajkál-tó partján, a burjátok között. Egy kozák század állomásozott egy kis burját faluban. Valamelyik nap eltűnt az intendáns kasszája. Nagy

garral hozzáfogtak a nyomozáshoz és amikor eredményre nem jutottak, ráfogták az ottani burját lakosságra, hogy ők lopták el a pénzt. A burjátok így nemcsak egyéni, hanem nemzeti becsületből is elhatározták, hogy bármiképpen, de a tolvaj nyomára jutnak. A vének tanácsára elmentek egy jós lámához, aki elmondta nekik, hogy ezen és ezen a helyen, ebben és ebben a házban a kemence nyugati falában befalazva megtalálják majd az eltűnt pénzt. A burjátok jelentkeztek az orosz parancsnoknál és kértek egy kozákot, hogy küldje velük, elmennek megkeresni a pénzt: remélik, meg is lelik. A jós láma leírása alapján megtalálták a mondott házat, kibontották a kemence falát és tényleg előttük volt az eltűnt pénzszekrény.

A ház pedig — az intendáns lakása volt.

— Amikor az intendáns az eseményekről értesült, őrjáratot küldött a jós lámáért és egyszerűen lecsukatta. Néhány nappal később azonban mégis elhelyezték a faluból az intendánst. De a burjátoknak csak nagynehezen sikerült még így is a lámát kiszabadítaniok.

A másik történetet saját életéből merítette Cokto Badma Zsáp.

— Egy expedíciós útamon elkerültem Nyugat-Mongoliába — mondotta — Alasán tájékára, olyan helyre, ahol se posta, se távíró nem volt, úgy hogy nem tudtam sehogy se hírt kapni otthonmaradt szüleimről. Tekintettel arra, hogy balsejtelmek is kínoztak, végre elhatároztam magam és elmentem egy jós lámához, aki egy közeli kolostorban lakott. Megkértem, mondja el nekem, mit csinálnak most a szüleim. A láma két fiatal gyereket hívott a sátrába, titokzatos imákat mormolt és azután rájuk kiáltott, hogy mondják el, mit látnak. A gyerekek szaggatott mondatokban előadták, hogy látják szülői házamat, az udvart: pontosan leírták apróra a ház elrendezését és a benne lévő bútorokat. Elmondták azt is, mit csinálnak az ott tartózkodó személyek:

— Látom az apádat és az öcsédet — mondották. — A magtárból zsákokat hordanak.

— És egy félévvel később, amikor hazaértem, érdek-

lődtem, vajjon mit csináltak a szüleim azon a bizonyos napon. Legnagyobb megdöbbenésemre hallottam, hogy akkoriban adták el gabonájukat egy orosz kereskedőnek és azt rakták kocsira.

*

És ha nem is akartam volna hinni a kitűnő és felvilágosodott tudós szavainak, kénytelen lettem volna a saját esetemben is bizonyítékot találni arra, hogy tényleg bizonyos dolgok már itt vannak körülöttünk, a nélkül, hogy meg tudnánk magyarázni őket.

Úgy történt az eset, hogy egy reggel három lovunk elvesztésére ébredtünk. Hiába kerestük, nem tudtuk őket megtalálni sehol. Apósom azt ajánlotta, hogy kérdezzem meg az egyik mongol lámát, hátha az meg tudná mondani, hova kerültek az állatok.

Elmentem a közeli kolostorba és ott hamarosan eligazítottak, hol találhatom meg az egyik jóstehetségű lámát. Nem sokat kellett kérnem az illetőt, készségesen vállalkozott erre a — hogy úgy mondjam — «profán» munkára is. Behivatta a sátrába két tanítványát, meggyujtott előttük egy-egy mécsest és megparancsolta nekik, hogy nézzenek annak lángjába egészen addig, amíg ő kívánja. Néhány perc mulva a láma minden bevezetés nélkül hirtelen rájuk szólt:

— Látjátok a három lovat?

A két kis mongol gyerek akadozva, érthetetlenül válaszolt valamit. Az öreg láma várt. Kis idő mulva ismét megkérdezte tőlük:

— Látjátok a három lovat?

— Igen — hangzott a válasz.

— Hol vannak?

— Innen keletre egy víz mellett.,

— Ellopta őket valaki?

— Nem — nyögték a gyerekek — az egyik ló nem tud mozogni, a másik kettő mellette legel.

Még néhány kérdést intézett a láma a gyerekekhez és azután rájuk szólt:

— Elég!

A gyerekek megrázkódtak és mintha mi sem történt volna, vígan nevetgélve kiszaladtak a sátorból. A láma pedig elmagyarázta, hogy a gyermekek szavai szerint hol található meg elveszett három lovunk.

Megköszöntem szépen az útbaigazítást, néhány centet adtam a lámának és elindultam, hogy útmutatása szerint igyekezzem lovainkat megkeresni. Több mint kétórai gyaloglás után végre egy mocsár partján megtaláltam két lovunkat, amint a zsombékok között legelésztek. A harmadikra már nehezebben akadtam rá, a szerencsétlen szügyig elsüllyedt a mocsárban és megbéklyózott lábaival nem tudott kikászálódni a hínárból. A másik két ló, úgy látszik, nem akarta elhagyni és azért maradtak mellette.

*

Még egy eset.

A második villanytelep építkezését határozta el a mongol kormány, a munka megkezdésének időpontját azonban nem tudták eldönteni, mert különböző kellemetlenségektől tartottak, a talajviszonyok sem voltak egészen bíztatóak. Az ázsiai ember — még akkor is, ha különben egészen «felvilágosodott» — szereti egy-egy elhatározó cselekedet megkezdése előtt a vállalkozás sikerére vonatkozó jóslatot meghallani. Éppen ezért Purba — a villanytelep társigazgatója — azt ajánlotta nekem, menjünk el a maimacseni jós lámához, kérdezzük meg tőle, csináljunk-e villanytelepet és ha igen, mikor kezdjük meg az építkezést.

Felültünk motorbiciklinkre és azon vágtattunk el a maimacseni templomhoz. Nem tudom, hogy vajjon etikettszerű-e jóslatért motorbiciklin menni, de úgylátszik, láma barátunk nem talált benne kivetni valót. A lakásán fogadott az öreg, barátságosan leültetett minket a sátrában, teával, cigarettával kínált meg és azután beszélgetés közben Purba nagyfélénken előadta a kívánságunkat.

— Nagyon szívesen, csak jőjjetek velem a templomba — mondotta és szolgálatkészen kalauzolt bennünket a remek kínai jellegű templom belsejébe. A maimacseni temp-

lom olyan, mint a mesebeli álomkastély, fénylő csúcsos teteje színes, zománcozott cserepekből készült, bejárata előtt tarka selyemzászlókat, hímzett brokátkelméket simogat a szél. Belseje is zsúfolásig megrakva selyemkárpitokkal, aranyozott szobrokkal, tibeti áldozati kelyhekkel, porcellánfüstölőkkel. A háttérben apró táblákon a szentek nevei, jobbról-balról pedig keskeny, hosszú vázákban a parázson illatos füvek füstölögtek, sercegve pislákoltak a vajmécsesek.

A jobboldalon lévő asztalon hosszú, magas vázában apró, számokkal ellátott bambuszpálcák szorongtak. Az öreg láma kezébe vette a vázát, megrázta és odatartotta először Purba elé, azután felém, hogy húzzunk belőle egy-egy pálcikát. Amikor ez megtörtént, a láma átvette tőlünk a bambuszokat, a baloldalon lévő asztalhoz ment, kinyitotta a rajta lévő nagy könyvet. Megnézte a pálcákon lévő számokat és olvasni kezdett a kínai jelek között.

Átszellemült arccal mondotta Purba felé fordulva:

— Ha a munkát holdtölte előtt kezditek meg, akkor hamarosan megelégedettek lesztek.

Azután hozzám szólott:

— A te számod ezt mutatja: «Hosszú úton van és sok időbe telik, amíg megérkezik a dolog.»

Két dollár honoráriumot adtam a kedves öreg lámának, aki nagy szabadkozással akarta csak elfogadni a pénzt, mondván, hogy szívességből jósolt nekünk. Végül arra kértük, hogy vegyen rajta illatos füveket és égesse el azokat a templom szentjeinek.

A Purbának mondott jóslat alapján hamarosan neki is fogtunk az építkezésnek és a munka gyorsan haladt, a talajviszonyok kedvezőek voltak: az épület csakhamar készen állott. A villanytelep azonban csak jóval elutazásom után indulhatott meg teljes üzemmel, mert a Németországban megrendelt gépek egyik része csak akkor érkezett meg — éppen nemrégiben kaptam értesítést a német gyártól, hogy bizonyos nehézségek folytán a szállítás elhúzódott, de végre az utolsó alkatrészt is leszállították.

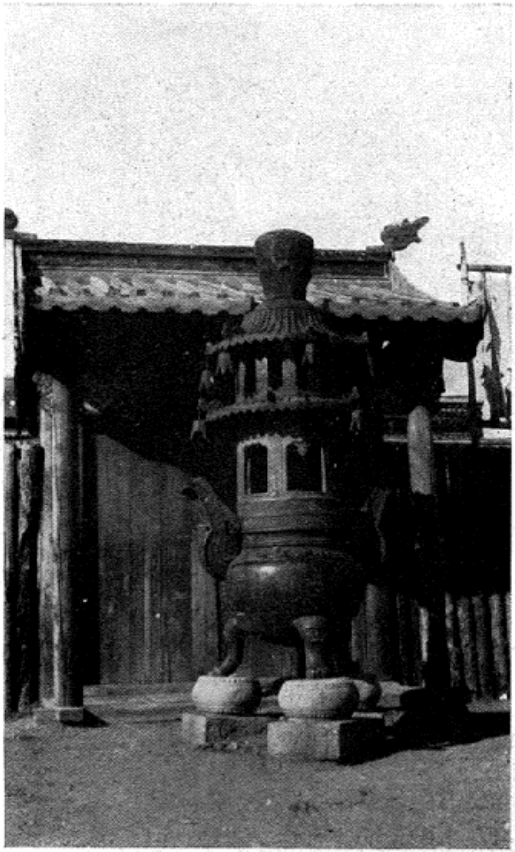
A Ganden templomának szentélyében lévő 30 méteres aranyozott Maidéri-szobor feje.

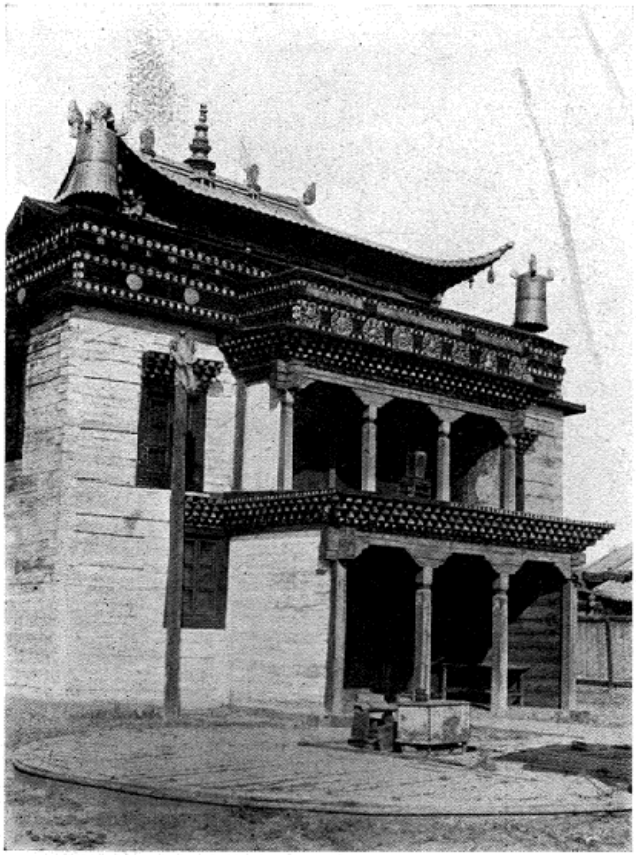
Szövött selyem faliszőnyeg — a Dalai Láma ajándéka. A Cagán Dava (Fehér Remete) képével. Jobbkezében a pásztorbotra emlékeztető jelvény, balkezében az olvasószerű imafűzér.

Buddha-szobor.

A Dzun Chure szélharang-tornya.

A Csoizi Lama Chure temploma.
(Kínai-tibeti keverék stílus.)

A Csoizi Lama Chure templomának szentélye ezüst és arany kegytárgyakkal.

XXXVIII.

«Csak európaiakhoz ne forduljatok...»

— Még egy jóslatról tudok, ez már a történelemé — mondotta Cokto Badma Zsáp és elgondolkozva piszkálta le cigarettájáról a hamut. Országunk, Mongolia sorsáról volt ebben szó, ez a jóslat nem kisebb ember, mint a Bogdo Gegen ajkáról hangzott el.

— Úgy történt a dolog, — folytatta megsimítva homlokát — hogy 1914-ben súlyosan megbetegedett a Bogdo Gegen. Nem segítettek rajta a lámák imái, sem a lámaorvosok gyógyszerei. Végre is egy orosz orvost hivattak hozzá; ám ő se tudott megfelelő orvosszert találni a Bogdo Gegen bajára. Állapota napról-napra rosszabbodott és a Bogdo annyira le volt gyengülve, hogy minden percben a halálával számoltak. A főlámák már kiadták az utasítást, hogy az utódját kell kutatni, mert a nagybeteg főpap alig volt eszméleténél. Akkor történt, hogy Bogdo Gegen magához hivatta miniszterеit, magasrangú tisztviselőit, főpapjait. Amikor már valamennyien összegyűltek betegágya körül, elhaló hangon a következőket mondotta, meg-megakadva:

— Úgy érzem, szólanom kell hozzátok. Talán közeledik az én órám és rátok vár a feladat, hogy gondoskodjatok az országról, sorsáról, gondoskodjatok a népünkről, védjétek meg érdekeit. Na sajnáljatok se erőt, se áldozatot. Ha annyira erősnek bizonyul az ellenfél, hogy nem tudtok vele megküzdeni, akkor kérjétek a mi régi protektoraink segítségét. Csak európaiakhoz ne forduljatok, különösen ne az oroszokhoz, mert ebben az esetben nagy veszedelmek érik népünket.

Alig hallható hangon, szinte szótagolva mondotta ezeket a nagybeteg Bogdo. Amikor befejezte, hatalmasat sóhajtott. Az egyik jelenlévő mesélte el nekem a történteket és hozzátette, hogy majdnem mindenkinek a szeme könnyes lett a betegágy körül, amikor a szinte túlvilági hangon elmondott végrendeletszerű jóslat után halottravált, merev

arccal feküdt paliszander ágyán a két évvel azelőtt megvakult és a betegségben megviselt szerencsétlen ember.

Kis szünetet tartott Cokto Badma Zsáp.

— Igen, aki nekem elmondotta, az ott volt akkoriban. Azt hitte már mindenki, hogy a Bogdo meghal.

— De mégis életben maradt. A sors furcsa hatalmai azonban éppen őt magát kényszerítették arra, hogy az oroszokhoz forduljon. Először a pekingi kormányhoz folyamodott. A «Bei-Cin-Zsi-Bao» nevű kínai újság közölte a hírt, hogy Bogdo Gegen a pekingi kormányt intervencióra kérte. Azt szerette volna elérni, hogy a kínaiak politikai megbizottat küldjenek Urgába. A kínai kormány azonban nem tett eleget a Bogdo kívánságának, mire ő a német, angol, amerikai és francia követséghez fordult, kérvén őket, hogy kormányaik lépjenek érintkezésbe vele és előre is biztosította az idegen hatalmakat a felől, hogy a jövőben kedvező kereskedelmi szerződéseket köthetnek Mongoliával. A Bogdo Gegen ezzel az oroszok befolyását akarta gyengíteni, akiknek szinte uralkodó helyzetük volt a mongol piacon.

Ez a terv sem sikerült és néhány évvel később a Bogdo Gegen a fehérorosz hadseregtől várta Mongolia felszabadítását — a kínai uralom alól. És Ungern Sternberg rablócsapatai megmutatták a Bogdo Gegennek jóslata igazságát, a mongol népet pedig összeboronálták Szovjetoroszországgal, ahonnan segítséget vártak Ungernék rémuralma ellen...

*

Hosszú az út, amíg Mongolia idáig eljutott, egyik idegen hatalom karjaiból a másikba került, menekült, ezek mindig csak prédának tekintették, verekedtek érte egymás között, szinte nem is számolva azzal, hogy a mongol népnek is lehet talán valami beleszólása ebbe az ügybe.

Ennek a versengésnek, civakodásnak játékszere lett maga a Bogdo Gegen is. A cár emberei igyekeztek a közelébe férkőzni, a legkülönbözőbb igéreteket tették neki és hogy befolyásukat a jövőre is biztosítsák, merész lépésre biztatták föl.

Gondolatmenetük az volt, hogy ha a mostani Bogdo Gegent meg is szerezték a maguk számára, nincs még biztosítva a halála után uralomra kerülő következő «inkarnáció», mert hiszen a Bogdo Gegen életében senki sem tudhatja, ki lesz az utódja — aki csak halálakor fog születni. El akarták tehát érni, hogy valamiképpen örökösödés útján szálljon tovább a Bogdo Gegen hatalma és ezért nagy propagandával terjeszteni kezdték, hogy egy régi buddhista szentkönyvben lévő legenda szerint nagyon régen az egyik Bogdo Gegen megházasodott és az akkoriban különösen nagy szerencsét jelentett a népre. Addig fúrtak-faragtak, amíg végre sikerült úgy, ahogy ezt a felfogást meggyökeresíteni, a Bogdo Gegen pedig szívesen határozta el magát a nősülésre.

Ha pedig a Bogdo Gegennek gyermeke születik — kezdődött meg az újabb orosz propaganda — csak természetes, hogy a lelke ebbe költözik és így semmi szükség sem lesz többé az ő inkarnációjának keresésére: a fia lesz a következő Nagy Láma.

Így folyt Mongoliáért a harc — kisebb és jelentősebb sakkhúzásokkal — évszázadokon keresztül. A kínaiak még ravaszabb eszközökkel dolgoztak. A legritkább esetben nyúltak fegyverhez, majdnem mindig a kedveskedés, behálózás politikáját folytatták. Nagy pénzösszegekkel támogatták a lámakolostorokat és ezzel igyekeztek a maguk pártjára hódítani a lámákat. Amikor végre kezükbe kaparintották Mongolia közigazgatását, az ország politikai egységét megbontották, apró közigazgatási területekre daraboltak.

Társadalmi úton pedig a leghatásosabb fegyvert, az emberi hiúságot vonultatták fel: kihasználták a mongolok nagy rang- és címkórságát — hercegi és grófi rangokat adományoztak a gazdag mongoloknak és ezzel függő helyzetbe hozták az előkelő mongol családokat a kínai udvarral szemben. A címeket ugyanis a kínaiak bármikor visszavonhatták, ha a herceg, vagy gróf viselkedése nem volt «megfelelő» számukra. E mellett pedig a kinevezetteknek az év bizonyos idején látogatást kellett tenniök a kínai

császár udvarában és így a közvetlen személyes befolyásolásnak is szabad tere nyílott.

Ezzel egyidejűleg a kínaiak a legélesebb gazdasági háborút indították a mongol nép ellen, de olyan ravasz módon, hogy az szinte észre se vehette. Nagy hiteleket adtak még a szegényebb embereknek is, a gazdagabb embereket pedig egyenesen rábeszélték, hogy vegyenek kölcsönt tőlük és olyan magas kamatokat számítottak, amelyek azután rövid idő alatt az adós egész vagyonát a kezükre játszották.

Közben pedig az oroszok bujtogatták a mongolokat a kínaiak ellen. Fegyvert, lőszert, katonaságot ajánlottak fel Mongoliának. Végre le is rázta magáról a kínai uralmat, alig mondta ki azonban Mongolia szabadságát, máris ránehezedett Oroszország vaskeze az urgai cári konzul személyében, akinek parancsait szinte szolgamódra kellett végrehajtaniok a mongol kormány tagjainak. Ez a helyzet adta talán az impulzust a Bogdo Gegen számára, hogy alig két évvel a nagy barátkozás után, a betegágyából mondott intő szavaiban óvta Mongolia vezető férfiait az oroszokkal való barátkozástól.

A két szomszéd mellé odacsatlakozott a harmadik is: Tibet, mert ennek befolyása Mongolia sorsára szintén meglehetősen nagy volt, hiszen a Bogdo Gegen kijelölése végeredményben szinte kizárólag a tibeti lámáktól függött. A vallási kultuszhoz szükséges szentképek, edények és különböző kegyszerek Tibetből kerültek Mongoliába és így Tibetnek érdekében állott a vallásos befolyás kimélyítése, mert ebből üzleti haszon is származott. Minden kegytárgy, amelyet esetleg Kínában szereztek be a lámák, egy-egy elvesztett üzletet jelentett Tibet számára. Ezzel magyarázható, hogy a Dalai Láma még a legutóbbi években is külön követet tartott Urgában. Csoini Luszan Csinde láma — a tibeti követ — nagy diplomáciai ügyességgel és körültekintéssel dolgozott a tibeti kereskedelem érdekében és vigyázott arra, hogy a vallási kiadások az utolsó «mungo»-ig Tibetbe vándoroljanak Mongoliából. Ennek a célnak az érdekében gyakran volt szükséges, hogy a tibeti lámák Mon-

golia belső politikai életébe is beleavatkozzanak, így — mint a nyomozás megállapította — az egyik nagy mongol politikai bűnpörbe is bele voltak keveredve tibetiek.

A világháború idején Japán is foglalkozni kezdett a mongol kérdéssel, habár bevallott célja nem volt ellenséges. Azt hirdette Japán, hogy segítségével a mongolok megalapíthatják a nagy mongol birodalmat, amely külső és belső Mongoliát, Turkesztánt, Kobdot, Urunchájt és a burjátok földjét foglalja magában. Így keletkezett Japán kezdeményezésére a pánmongol-mozgalom. Nagy titokban már összeállították az új Mongolia kormányát is, ennek tagjai később, a mongol nemzeti forradalom sikerrejutása után, tényleg szerephez jutottak. Ilyen volt Dzsamszarano, a nagy mongol birodalom egyik miniszterjelöltje, Cokto Badma Zsáp, Szampilum és mások.

A pánmongol mozgalommal kreált «elméleti kormány» kiküldötteket is nevezett meg a versaillesi békekonferenciára, a japániak buzgólkodtak a legjobban azon, hogy ez a bizottság megszerveződjék, Versaillesba azonban sohasem került, mert a kiküldöttek a különös «véletlenek» sorozata miatt — megrekedtek Japánban és onnan tovább nem jutottak.

Japán később is megpróbálkozott, hogy Mongoliát saját céljaira felhasználhassa, támogatta Ungern Sternbergék akcióját a kínaiak ellen, később pedig — 1929 tavaszán — «missziót» küldött Mongoliába, hogy ez tanulmányozza az országot és — mint a mongoloknak igérték — azután beszámoljon tanulmányútja eredményéről és a japániak ennek alapján óriási támogatásban részesíthessék Mongoliát. Az oroszok azonban neszét vették a különös «missziónak», de nyiltan nem akartak útjába állni a japáni tervnek. Ezért a legnagyobb udvariassággal megadták az átutazó vízumot a japániaknak. A mongol határon azonban zárt sorompók vártak a japáni «missziós küldöttségre» — a titkos orosz utasítások alapján a határőrök visszaküldték Japánba őket.

A legutolsó orosz befolyás szinte észrevétlenül alakult ki. Első taktikai húzása Szovjetoroszországnak az volt,

hogy meghívott Oroszországba szegény mongol fiúkat és teljesen díjtalanul taníttatta őket Moszkvában. Hosszú éveken keresztül folyt ez így és amikor ezek a mongol ifjak visszakerültek Mongoliába, itt képzettségük és tudásuk folytán természetesen a legnagyobb tisztségekbe jutottak. Felfogásukba persze átszívódtak a bolsevista eszmék és így fokról-fokra, szinte észrevétlenül úrrá lett a Szovjet Mongolia fölött. A Moszkvából hazakerült fiatalemberek a legszélsőbb baloldali ellenzékké lettek és az 1929. évi országgyűlési választásokon többségbe is kerültek.

Amikor a nemzeti kormány uralomra jutott, egymásután nyíltak meg magában Mongoliában is az állami iskolák. A közoktatás a lámák hatásköréből a kormányéba ment át. Már régebben is próbálkoztak Mongoliában iskolák felállításával, de sehogy se sikerült eredményre jutni, mert a nép ragaszkodott a lámákhoz. A nemzeti kormány kultuszminisztere — Batu kán — ravaszabb volt, mint elődjei: internátusokat építtetett az iskolákhoz és aki ide jelentkezett, nemcsak díjtalan tanításban részesült, hanem kapott ellátást, ruhát, sőt még — zsebpénzt is ráadásul. Az első évben csak szegény emberek adták be fiaikat az ilyen úgynevezett «civil»-iskolákba, a következő esztendőkben azonban már annyi volt a jelentkező, hogy szaporítani kellett az intézeteket.

A jobbmódúak ugyanis hamar felfogták a helyzet jelentőségét, rájöttek, hogy bizonyára azokból válnak majd a mongol állam vezetői, főtisztviselői, akik a világi iskolákból kerülnek ki, nem akarták tehát, hogy gyermekeik a szegény embereké mögött háttérbe szoruljanak. És így hamarosan nagy keletje lett a világi iskoláknak: az elemi, közép- és felső iskolák zsúfolásig megteltek. Alsófokú iskolájuk a mi eleminknek felel meg, középiskoláik a reálnak, felső iskolájuk pedig két részre oszlik: jogi, természettudományi és nemzetgazdasági fakultással működő egyetemre és politikai szakiskolára, ahol a hallgatók politikai, közgazdasági és külpolitikai kiképzésben részesülnek. A politikai szakiskola a Bogdo Gegen volt nyári palotájában kapott otthont.

A főiskolákon világi tanárok és lámák tanítanak teljesen európai módszer szerint.

Ilyen módon úgy, ahogy igyekeznek védekezni a mongolok az idegen befolyásoknak az iskolán keresztül való érvényesülése ellen, de nagy veszélyt jelent számukra az idegen gazdasági befolyás erősödése.

A nemzetgazdaság legfontosabb tényezője, a pénzügy csak a legutóbbi időkben került ugyanis rendezés alá. Amíg Kínához tartozott Mongolia, a kínai fémrendszer szerint számolt: súlyra mérték az ezüstöt, az egység a «lan» volt, körülbelül 30—40 gramm. 1912 után megindult az orosz pénz inváziója, s évenként 2—4 millió rubel bankjegyet importáltak Mongoliába. Az orosz kereskedők e mellett gondoskodtak még a hamispénz importálásáról is. Egy orosz kereskedő például ceruzákat csomagolt be hamis tízrubeles bankjegyekbe ládaszámra, így csempészte be a «bankjegyeket» és ezekkel fizetett a mongoloknak a fáradtsággal és vérrel megszerzett prémjükért és egyéb terményükért.

Az orosz infláció magával rántotta Mongolia pénzügyeit is, a mitsem érő színes papírok zsákszámra kerültek kínálatra, természetesen eredménytelenül. Ungern Sternberg volt az első, aki mongol «nemzeti» bankjegyet bocsátott ki, első sorban azért, hogy ezáltal könnyű pénzforráshoz jusson, hiszen csak papír és nyomda kellett hozzá. Alig volt valami értéke ennek a pénznek, csak azokon a helyeken fogadták el, amelyeket Ungern csapatai megszállva tartottak, itt fegyverrel és erőszakkal kényszerítették a lakósságra az «értékjegyeket».

Ezt követte a kínai ezüstdollár, vagy amint Kínában nevezik, a «mexikói dollár». Ez körülbelül 0·7 ezüst lánnak felelt meg.

1925 végén ez is megszűnt és az országgyűlés megszavazta a mongol kereskedelmi és iparbank felállítását, tőkéjét fele-felerészben a mongol kormánynak és az orosz Távolkeleti Banknak kellett összeadnia. Ezzel életbelépett a mongol nemzeti valuta, a «tugrik» (kb. 3 pengő), amely tisztára aranyalapon nyugszik. Kiadtak aprópénzt is: a

tugrik századrésze, a mungo. Az aranynak, mint pénzfedezetnek az elfogadása meglehetős nehézségek árán történhetett csak, mert a mongolok már régóta hozzá voltak szokva az ezüst fizető eszközhöz, az aranyat csak mint árut ismerték. Az ezüstnek keleten — Indiában és Kínában — történt óriási árzuhanása bírta más belátásra a mongolokat. A kormány lassankint bevonta az ezüstöt, eladta és helyette aranyfedezetet vásárolt.

Az aranyvaluta, illetve a bankjegyek bevezetése óriási lépés volt a mongol üzleti élet fejlesztése szempontjából is, mert amíg ezüsttel fizettek, hihetetlen nehézségek tornyosultak egy-egy üzlet lebonyolítása elé, hiszen sokszor kétháromezer kilométerről kellett a nagy súlyt jelentő ezüstöt ökör- vagy tevekaravánok segítségével egyik helyről a másikra szállítani. Ugyanígy lehetett csak az államkasszába juttatni az ország legtávolabbi vidékeiről is a begyűlt állami bevételeket. A bankjegyek kibocsátása ezt egy csapásra fölöslegessé tette, az ezüstfuvarozás egyszerű levelezéssel elintézhetővé lett és így elkerülhetővé vált, hogy egy-egy üzlet megkötése esetén ne kellett légyen három-négy hónapig várni, amíg az ezüstkaraván a szükséges helyre megérkezett.

A pénzügyek rendezése arra ösztökélte a mongolokat, hogy most már saját független nemzeti bankjukat is megalapítsák és az 1928. évi nemzetgyűlés így is határozott, az oroszok azonban féltek attól, hogy a mongol gazdasági életre való befolyásukat elvesztik, ha az ő pénzükön felépült bank az irányítást a kezéből kiadja és ezért a teljesen független mongol nemzeti bank életrekelését a legkülönbözőbb eszközökkel megakadályozták.

A mongol valuta rendezésével az ország belekapcsolódott a világpiac forgalmába, hiszen óriási feleslegei voltak húsban, élőmarhában, bőrben, prémben, állati szőrben és gyapjúban; milliós értékeket szállított ki évente Amerikába, Kínába, Oroszországba, Németországba és Angliába.

Az orosz-mongol banknak gombamódra szaporodtak a fiókjai, ez irányította a kivitelt is és hogy képet nyerhessünk a külföldi üzletekről, megemlítjük, hogy például

1927-ben csak egyedül mormota prémet 27 millió pengő értékben exportáltak Mongoliából. Természetes, ezt a nagy exportot igyekeztek egyes hatalmas külföldi cégek a maguk számára megszerezni. De a mongolellenes, illetve a kartelalakulatokkal szemben áll a mongol fogyasztási szövetkezet 35 millió pengős alaptőkéjével. Az állam minden eszközt felhasznál, hogy az exportőrök túlkapásait megnyirbálja és erre a célra alkalmasnak is bizonyult a mongol szövetkezet.

Ezenkívül fölemelte a kormány a vámtételeket, az idegenek jövedelmi adóit és egyéb terhekkel súlyosbította a külföldiek anyagi helyzetét.

Az exportra kerülő árukat majdnem kizárólag ökör- és tevekaravánokon viszik ki az országból ősrégi karavánutakon. A távolságok csak ezer kilométerekben fejezhetők ki. A legutóbbi években sorompóba lépett az új versenytárs, az automobil. Ennek megjelenése részben nagy károkat is jelentett Mongolia részére, mert az eddigi szállítási eszközök kizárólag mongol eredetűek voltak, az automobilt és a hozzá szükséges üzemanyagokat azonban külföldről kell szállítani. Ezért ma már arra gondol a mongol kormány, hogy a külföldi tőke kiküszöbölése végett — automobilgyárat létesít.

Az import szinte kizárólag Szovjetoroszország kezébe került. A közös bank megalapításával megkapták az eszközt, amelynek révén beleszólhattak a mongol gazdasági ügyekbe és egy csapásra megváltoztatták a kínaiak uzoraalapon nyugvó hitelezői módját. Az új bank minden megbízható mongolnak adott váltóhitelt, az orosz kereskedőknek csak beraktározott áru ellenében. A jövedelmet nagyrészt arra használták, hogy különböző orosz egyesületeket tartottak fenn belőle, ezeknek majdnem korlátlan hitelük volt. Igaz, hogy a kamatláb 14—16 százalék körül mozgott.

A bank — minthogy átutaló monopóliumot kapott — lassacskán kezdte kirántani a talajt a magánkereskedelem alól és felvirágoztatta az orosz szövetkezeti szerveket. Ilymódon lépésenkint monopolizálta az orosz-mongol kereske-

delmi kapcsolatot, később pedig majdnem teljesen kiszorította Mongoliából a külföldi kereskedőket. A mongol import majdnem teljes egészében az orosz szövetkezet kezébe került. Maguk az oroszok is furcsának tartották, hogy orosz területen egy doboz cigaretta 50—60 kopekbe kerül, Mongoliában pedig ugyanezt 20—25 kopek értékért vehették meg. Így volt mindennel, akadtak olyan áruk is, amelyeket az oroszok odahaza egyáltalán nem kaphattak, Mongoliában pedig korlátlanul vásárolhatták — pedig az árut Oroszországból szállították.

Ezt a jelenséget az orosz és mongol valuta közötti diszázsió magyarázza meg. Az orosz rubelt Kínában csak 30—40 százalék árfolyamértéken fogadták el, a mongol tugrikot azonban teljes névértékben. Ha tehát valaki Oroszországban 50 kopekért adott el cigarettát, ezért tulajdonképpen csak 15—20 kopek értéket kapott, ha azonban ezt Mongoliában 20 mungóért adta el — habár a névérték szerint a mungó egyenlő lett volna a kopekkel — ennek a valódi értéke valóban 50 kopek volt.

Az orosz infláció az ipari és mezőgazdasági termékek olcsóbbodását idézte elő Mongoliában és így a külföldi importcégek versenyképtelenekké lettek. Az oroszok egyes esetekben attól sem riadtak vissza, hogy önköltségi áron alul is eladják holmijukat, csak azért, mert meg akarták hódítani a mongol piacot. Kétévi munka meg is hozta gyümölcsét, a legtöbb külföldi cég becsukott és az orosz szövetkezet maradt meg egyedül a porondon.

A harcok ilyen módon a gazdasági élet színpadának kulisszái mögött folytak le, a nép a nézőtérről csak a csetepaték végét látta, amikor a színfalak mögött harcoló felek egyike a másikát már eléjük kergette, hogy végül a teljes nyilvánosság előtt adja meg neki a kegyelemdöfést.

XXXIX.

Kivégzik a mongol hadsereg főparancsnokát.

De nemcsak kulturális és gazdasági téren próbálkoztak meg a szomszédos hatalmak Mongolia belső ügyeibe avatkozni, hanem politikai összeesküvések szítása révén is. Ezek közül a legnagyobb izgalmat a nemzeti forradalmi párt egyik alapító tagjának, volt mongol miniszterelnöknek a bűnpöre és kivégzése okozta. Alig indult meg a mongol nemzeti kormány munkája, azonnal megkezdődött az elégedetlen elemek szervezkedése. Az egyik oldalon állott a nemesség, a papság, a különböző inkarnációk, a Bogdo Gegen uralkodói kamarillája — a másik oldalon a nép. Az előbbiek nem tudtak belenyugodni kiváltságos helyzetük, hatalmuk elvesztésébe. A tibetiek kereskedelmi érdekeiket látták veszélyeztetve, de nem vették rossz néven a szervezkedést a többi szomszédos hatalmak sem.

Súlyos következményekkel járt ez a szervezkedés, mert amikor a mongol kormány 1922. év nyarán tudomást szerzett róla, a legnagyobb szigorral járt el a benne résztvevőkkel szemben. A nyomozás munkájáról és az ítélethozatalról csak akkor kapott értesülést Mongolia lakossága, amikor a mongol kormány hivatalos lapja közölte a történteket. A tudósítás a következőképpen szólt:

«Lama Bodo Szaid — a nemzeti forradalmi párt megalapítóinak egyike és volt miniszterelnök — továbbá Csap dur Dzsap, Kokto Ho herceg volt igazságügyminiszter, Da Lama Bogdo Gegen volt személyekörüli miniszter, Pur Cuk Dordzsi, Dun Nuk herceg, Civen Telegin és társaik közös erővel összeesküvést szőttek, hogy a nemzeti kormányt eltávolítsák» — így kezdődött az 1922 szeptemberében megjelent tudósítás.

A továbbiakban közölte, hogy az összeesküvők vissza akarták állítani Kína uralma alatt a régi abszolutisztikus államformát. Összeköttetésben állottak Da Lamaval, aki vállalkozott arra, hogy kínai hadsereget fog behozni Mongoliába. Ezenkívül egyesülni akartak Ungern Sternberg

hadseregének maradványaival és a «mongolok igazi ellenségével», a kínai Csan-Szo-Lin generálissal. Az egyik összeesküvőnek — Can Zsa Dambának — lett volna a feladata, hogy összetoborozott fehérgárdisták segítségével elfogja és legyilkolja a nemzeti kormány tagjait.

«Az összeesküvésnek azonban nyomára jöttünk — hangzott a mongol kormány hivatalos közleménye — a bíróság elé állítottuk az összeesküvőket. Kihallgatásuk során nem tagadták bűneiket, s ezeket a kihallgatott tanuk is megerősítették. A tárgyalás során kiderült, hogy valamennyi összeesküvő egyéni érdekből cselekedett, egyesek a bűnösök közül személyi haragból — mert régebbi állásukat elvesztették — mások mert a rangjukat; de voltak olyanok is, akik kizárólag alacsony anyagi okokból csatlakoztak az összeesküvőkhöz. Mindezek következtében a bíróság az összeesküvőket hazaárulásban bűnösnek mondotta ki, többeket pedig bűnpártolásban azért, mert segédkezet nyujtottak nekik, vagy rejtegették őket és ezért közülük tizenötöt halálra ítélt. Az ítéletet a hetedik hónap kilencedik napján végre is hajtották rajtuk.»

*

Nem sokkal ezután újabb politikai bűnper tette viharossá a mongol politikai életet. Nagyon jellemző ez azokra a tünetekre, amelyek egy-egy nagy politikai átalakulást a legtöbb esetben kísérni szoktak. Ilyenkor — a politika felkavart hullámai között — hirtelen meg szoktak ugyanis jelenni a kalandorok, akik a zavaros felszín takarója alatt saját halaikat hajszolják, kihasználva a nép izgalmát vagy lelkesedését.

1924-ben a nemzeti párt harmadik kongresszusán súlyos vádak hangzottak el a mongol hadsereg főparancsnoka — Danzan — ellen. Többen azt állították, hogy biztos értesülésük szerint a mongol hadsereg főparancsnoka titkos összeköttetésben áll Csan-Szo-Lin parancsnokságával. A kongresszus nagy megdöbbenéssel fogadta a bejelentéseket, annál is inkább, mert Danzan nemcsak hadseregfőparancsnok volt, hanem — a nemzeti párt elnöke is.

A Csan-Szo-Linnal való paktálás mellett még egyéb súlyos vádak is szerepeltek Danzan bűnlistáján; azt állították róla, hogy idegen államok részére gazdasági kémkedést folytat Mongolia ellen, a vámbevételeket elsikkasztja, az ország egyes területein arra kényszeríti a lakosságot, hogy a kínaiaktól kivetett, de a mongol kormány által elengedett közadókat megfizesse és az így befolyt pénzeket azután saját céljaira fordítja. Olyan adatokat hoztak fel ellene, amelyek szerint Danzan a kínaiak kereskedelmi befolyását is erősíteni igyekezett. A történtekben nemcsak Danzan-nak volt része, a vádak szerint, hanem egy Larson nevű «mindenféle különös üzleti ügyekkel foglalkozó külföldinek» is.

Itt néhány szóval ki kell térnünk Sven Hedin tévedésére Larson személyével és szereplésével kapcsolatban. Lehetséges, hogy a különben mindig a legmegbízhatóbb adatokra törekvő Sven Hedint megtévesztette Larson ügyes viselkedése, de annyi bizonyos, hogy amikor «Pekingtől—Moszkváig» című könyve Mongoliába került, ott az illetékes és hozzáértő emberek mosolyogva csóválták a fejüket, mert tudomásul kellett venniök, hogy Sven Hedin Larsont például «mongol hercegnek» nevezte ki. Ez a tévedése talán abból származott, hogy a mongolok a herceget «gun»-nak, az embert pedig «hun»-nak nevezik és a közelfekvő hangzású két szó alapján lett esetleg Larson «hun»-ból... Larson «gun»...

De hogy a különböző manipulációkban és gyanus üzletekben mindig ott settenkedő és végül is Danzan ügyében rajtavesztett Larsont miért tüntette fel mint Mongolia «nagy és nemes jótevőjét» — azt nehéz lenne Larson viselt dolgainak ismeretében kideríteni.

Azt hallottam, hogy Larson fiatal éveiben matróz volt és amikor ezt az életet megúnta, elhatározta, hogy más kereseti forrás után néz, beállott tehát — szentkép-kereskedőnek Mongoliában. Sven Hedin szerint azért fogadott el az árusított képekért «csekélyke» vajat, vagy sajtot — esetleg aranyat vagy ezüstöt — Larson, mert ezzel a «trükkel» akarta a mongol lakosság előtt megbecsültté tenni a szent-

képeket. Hiszen, ha ingyen osztogatta volna, — magyarázza Sven Hedin — akkor nem értékelték volna a szentképeket. Ez a kenetteljesnek látszó elv meglehetős szép alaptőkét szerzett Larson számára és amint ez megvolt, Larson azonnal abbahagyta a «szentképterjesztést» és más üzletágak felé orientálódott. Különböző külföldi cégek képviseletét vállalta el Urgában, s ezeket oly jól vezette, hogy végül is — kénytelenek voltak becsukni. És a helyükön Larson a saját üzletét nyitotta meg. Az üzelmeket azonban felfedezték és Mongolia «nagy barátját», akinek Sven Hedin a Nobel-díjat kívánná juttatni, végül is bírósági tárgyalás alapján kiutasították üzelmei miatt Mongoliából s hogy halálra nem ítélték, csak külföldi voltának köszönhette.

De térjünk vissza Danzan ügyére, mert ebben derült ki tanácsadójának «Larson herceg»-nek a szerepe is. Ő volt ugyanis az, aki a mongol népnek Danzan katonái által való kiuzsorázásából a legtöbb hasznot húzta — volna, ha idejében ki nem derül csúnya manővereinek sorozata.

Amikor a támadások a kongresszuson Danzan ellen elhangzottak, a főparancsnok még csak védekezni se kísérelt ellenük, faképnél hagyta a kongresszust és a katonaság segítségével próbálta magát a helyzetből kimenteni. Katonai diktaturát akart teremteni. A kongresszus azonban értesült terveiről és azonnali letartóztatását rendelte el.

Teljhatalmú bíróságot alakítottak Danzan ügyének elintézésére, a bíróság megvizsgálta a vádpontokat, a tárgyalás alapján bizonyítottnak találta Danzan bűnösségét és halálra ítélte. Ezenkívül pedig kimondotta, hogy az a vagyon, amelyet Danzan a bűnös visszaéléseivel szerzett, elkobzandó és a mongol köztársaság javára fordítandó.

Danzant még aznap agyonlőtték, Larsonnak pedig ott kellett hagynia a visszaélésekkel, zsarolásokkal és panamákkal szerzett és különböző külföldi bankokba esetleg még át nem mentett vagyonát.

Így végződött Larson mongoliai szereplése. Ezek után talán már Sven Hedin se ajánlaná a Nobel-díjra — «hercegét»? . . .

XL.

A «Dzsingisz kán» Urgában.

A politikai mozgalmak, állami átalakulások, nagy izgalmakat kiváltó bűnperek semmit se változtattak a mongol főváros külső képén. A szabadságért vívott harcok már évtizedek előtti időkre nyúlnak vissza és így a nemzeti kormány egyik napról a másikra szinte észrevétlenül vehette kezébe az ország irányítását. Hogy így egy csapásra több jogot és s védelmet, ezzel talán emberibb megélhetést is kapott a földhöz ragadt, széltől, vihartól űzött pusztai pásztor és vadász, vagy a rongyos urgai lókereskedő: tudomásul vették, mint ahogy napirendre tértek sok minden változás, újítás fölött és közben — élték tovább a maguk megszokott életét.

Talán a legnagyobb feltűnést tizennégy nyilvános illemhely építése okozta. Ezek egy magyar hadifogoly ötletének köszönhették létrejöttüket. Már írtam a mongol városokban kóborló hatalmas kutyacsapatok rendeltetéséről. Ezek a kutyacsapatok nagyrészt azt a célt szolgálják a mongol városokban, hogy az utcára kerülő szemetet és a csatornázás hiányában eldobott ürüléket megegyék és azután mint eleven szemeteskocsik kiszállítsák a várost környékező mezőkre.

A Mongoliába került magyar hadifogoly kifogásolta ezt a módszert és azt ajánlotta a nemzeti kormánynak, hogy állítson föl nyilvános illemhelyeket. Meggyőző igyekezettel magyarázgatta a terv jelentőségét és a kormány megbízást is adott neki az építkezésre, kiutalva neki a megfelelő pénzösszeget. Az illemhelyek elkészültek, csodájára is jártak az urgaiak — néhány napig, mert azután a házikókból terjengő szörnyű bűz messzire elriasztott onnan mindenkit. És néhány nappal később küldöttséget menesztettek a kormányhoz, hogy tegyen valamit a város levegőjét megmételyező «középületek» ellen, mert még mindig jobb, ha kutyákkal etetik meg az ürüléket, mintha a város

közepén rendeznek belőle raktárt. Ez lett a nagy örömmel fogadott építkezések utójátéka és csakhamar eltűntek Urga utcáiról az illemhelyek.

Folytatódott tehát tovább ez is, mint ahogy eddig volt; nemcsak a mellékutcákban, hanem a forgalmasabb útvonalakon is lehetett látni a járda szélén guggoló férfiakat vagy nőket, amint a legnagyobb nyugalommal végezték dolgukat. Igazán kedvessé és zamatossá az teszi ezt a szokásukat, hogy négyen-öten egymás mellé telepszenek ilyen alkalomkor és egész kaszinózás folyik az utcán guggolók között. Azután jönnek a kutyák — a jól idomított szemeteskocsik — és eltisztítják a «kaszinó» nyomait.

A szinesruhás férfiaktól és nőktől zsibongó utcák is teljesen a régi képet mutatják, olyan mindegyik, mint első itt tartózkodásom idején volt. Csak néhány európai stílusú középület nőtt ki a földből hirtelen. A polgári építkezés is szinte teljesen szakított a régi kínai és tibeli stílussal, rengeteg ormótlan, nehézkes kő- és téglaépületeket emeltek. A kínai építészek az olcsó — a környéken található — építőanyagból kecses, színpompás, sajátságos formájú épületeket emeltek, a tibeti láma-építészek is feldíszítették a nehézkes formájú templomaikat tarka agyagfrízekkel, domborművekkel. A kínai épületek úgy hatnak, mintha muzsikából és ritmusból varázsolták volna elő őket, a tibetiek méltóságteljes méreteikkel, a színeik és vonalaik csodálatos harmóniájával, szobraikkal szinte fenséges benyomást keltenek — az új, európai külsőségeket mímelő házak azonban sehogysem illeszkednek ebbe a fantáziát megmozgató, szinte léleküdítően hangulatos miliőbe, az újabb középületek, mint amilyen az Orosz-Mongol Bank, a miniszterelnökség, a pénzügyminisztérium, a városháza, megannyi fa- és téglahalmazok, szürke vakolattal vagy meztelen téglafallal, olyanok, mint valami gyárépület, vagy kaszárnya.

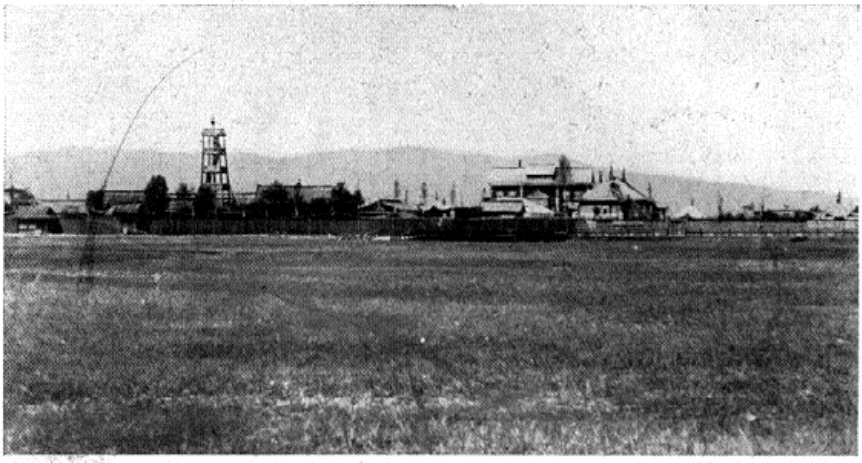
Nálunk még valahogy elviselhető az ilyen építkezés, mert a kertek, parkok színpompája ellensúlyozza. Mongoliában nincs meg ez a virágos keret: a középületek alig ütnek el a környezettől. Igaz, hogy az ilyen középületek

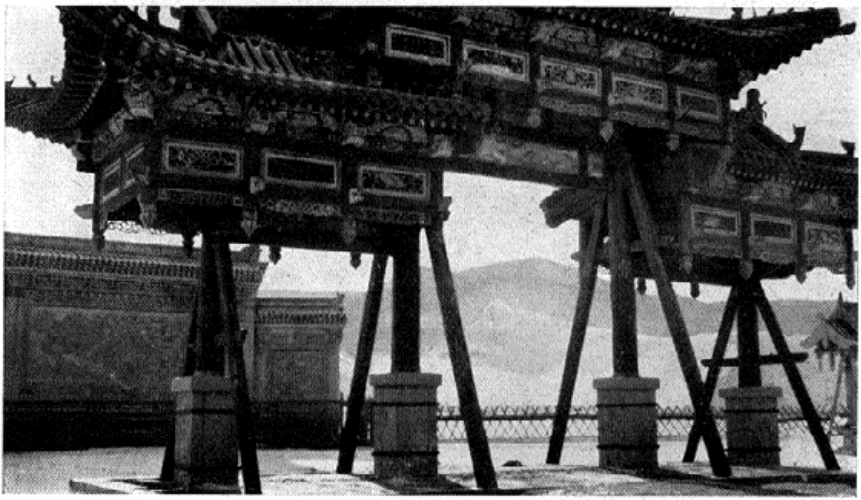
Kínai templom Urga-Maimacsenben.

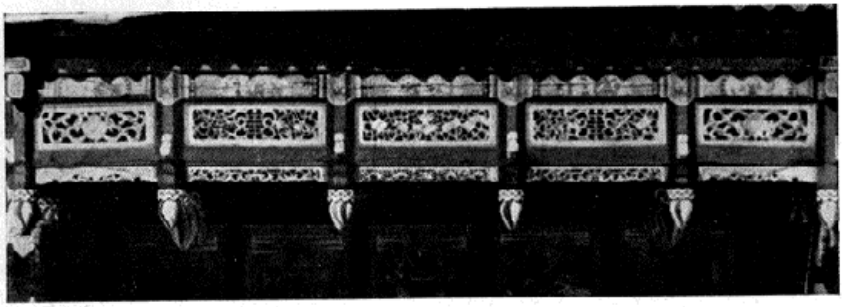
A templom bejárata előtt.

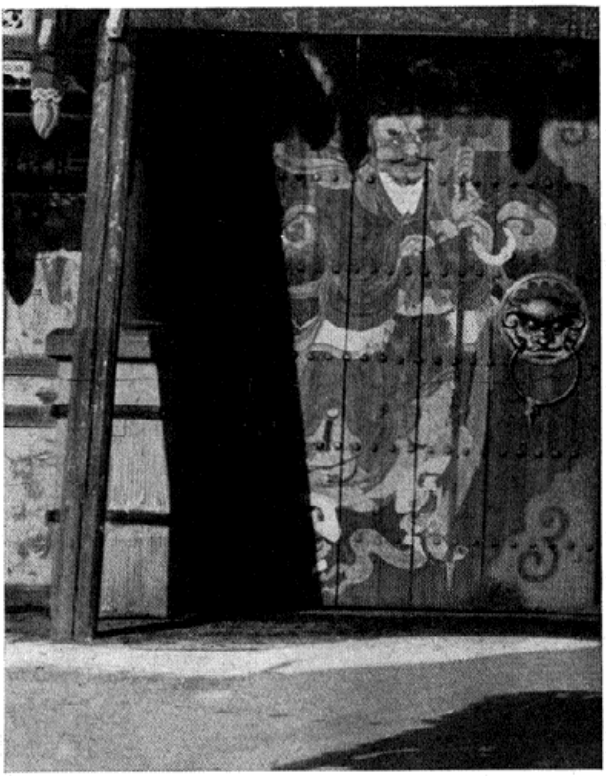

A Bogdo Gegen téli palotájában működő óra ingatornya (a kertben baloldalt).

A Bogdo Gegen téli palotájának déli kapuja.

Színarany veretű kapu és kapufa a Bogdo Gegen palotáján. A rajta lévő arany értéke kb. 600,000 pengő.

belső berendezése az elképzelhető legpraktikusabb és legmodernebb, így például állami nyomdájuk négy darab legújabb nagy offszet-géppel dolgozik, egyéb típusú nyomdagépek mellett.

Érdekes, hogy az állam maga sorra próbálkozik meg a legkülönbözőbb gyárüzemek berendezésével. Az ilyen közművek — mint a téglagyár, szövőgyár, szőnyeggyár, malom, bőrgyár, sőt a bányák is — először kis keretek között indultak meg: a kormány ki akarta próbálni, hogy megfelelnek-e az igényeknek, másrészt pedig megfelelő munkásságot akart nevelni és ezt csak lépésről-lépésre tudta keresztülvinni. A kis üzemben ugyanis sokkal általánosabb ismeretekre tehet szert a munkás, mint a részekre tagozódott nagy gyárban. Ha azután a kis gyártelep veszteség nélkül dolgozott, akkor az állam kölcsönnel szubvencionálta és fejlesztette, ha nem, akkor egyszerűen — beszűntette. Így épültek ki és fejlődtek a villanytelep, a szén- és az aranybánya, a szeszfőző, a bőrgyár és az állami malom. A kézműipar teljesen szabad Mongoliában, közüzemként csak a gyárak dolgoznak.

Mindenesetre nagyon nehéz volt a mongolokat ilyen természetű munkára szoktatni, mert ugyan szívesen pásztorkodtak, vagy hajszolták a vadat életveszedelmek közepette is a legszörnyűbb vidékeken: de az iparosmunkát, leginkább pedig a kőmívesmunkát, amely — horribile dictu — teherhordással is jár, sehogysem akarta bevenni a természetük. Az a felfogás, hogy az ilyen munka nem való mongolnak, erre a kínaiak, a kulik valók.

Legnépszerűbb közintézmény a mongol Nemzeti Színház. Épületét — amelyet én terveztem — a nemzetgyűlés üléseire is fölhasználják. Régebben a mongol lakosság számára a színjátékot kizárólag a különböző vallásos ünnepek alkalmából a lámáktól a templomok udvarán lévő színpadokon eljátszott vallásos misztériumok jelentették. Egy-egy ünnep befejezéseként a kolostorok templomának udvarára vonult az előadásra kíváncsi tömeg és a templomudvar kapujának befelé néző, színpadszerűen kiépített erkélyén hatalmas maszkokban lévő láma-színészek Buddha

életéből, a szentek történetéből adtak elő különböző párbeszédes jeleneteket.

Az új mongol államalakulat minden igyekezetét arra fordította, hogy az orosz és kínai hatásoktól független mongol drámairodalmat kialakítsa és nagy díjakat tűzött ki mongol drámák jutalmazására. Így született meg a «Dzsingisz kán» című hatalmas történelmi dráma. Ezt az 1926-ban épült, teljesen új mongol nemzeti színházban adták elő. A mongolok nagy uralkodójának életéből vett és dramatikusan feldolgozott jelenetekből áll. Négy óra hosszat tartott az előadás, a színpadra teljesen korhű ruházatban és fegyverzettel vonultak fel a színészek és oly nagy sikere volt az előadásnak, hogy sorozatosan meg kellett ismételni.

A színészek valamennyien fiatal műkedvelők voltak, még a rendező is, mindenki teljesen újonc a színpad és a dráma területén, és mégis olyan eredményt produkáltak, amely egyszerre felpezsdítette a mongolok érdeklődését a színház iránt. Természetes, hogy ezeket az előadásokat külföldiek is látogatták, főleg oroszok s állítólag ez adta az ötletet az oroszoknak a «Dzsingisz kán» című, és Mongolia szabadságharcát megjelenítő film elkészítéséhez, sőt a film legtöbb szereplőjét is az urgai Dzsingisz kán-előadás színészei közül toborozták.

A 32 méter átmérőjű és 17 méter magas új színház berendezése a lehető legmodernebb, hatalmas előcsarnokon keresztül lehet bejutni a nézőtérre, balra nyílik ebből a könyvtár és olvasóterem, jobbra pedig az étterem. A nézőtérre a bejárattal szemben lévő ajtó vezet. Maga a nézőtér köralakú, középen széksorokkal. Az egészet páholysor szegélyezi. 1200 ülőhely van benne. A bejárattal szemben a legmodernebb színpadi effektusokkal megvilágítható színpad. Az egész színház villanyvilágítással dolgozik, sőt elektromos ventillációja is van.

Itt szokták bemutatni az Urgába érkező mozifilmeket is. Kezdetben főleg orosz filmek kerültek vászonra, természetesen orosz felirattal. A vászon mellett állott a tolmács és azonnal mongol nyelvű magyarázattal szolgált.

A későbbi időkben amerikai filmek is peregtek, ezek azonban már távolabb állottak a mongol lakosság lelkivilágától, egy film mégis nagy hatást váltott ki, ez az amerikai film a «Prerik lovagja» volt, tetszett az amerikai pusztai életet a mongol puszták lakossága elé varázsló történet.

*

Nagyon régi eredetre nyúlnak vissza a kínai színielőadások. Cirkuszi mutatvány és kabaré, erkölcsi oktatás és vallásos szertartás együtt egy ilyen kínai dráma. Előadása reggeltől estig tart, de vannak olyanok is, amelyek több napon keresztül folytatódnak. A sok komoly szemlélődés után menjünk el egy ilyen kínai színielőadásra.

XLI.

Előadáson a kínai színházban.

A nézőtér tele van apró asztalokkal, mindegyik mellett kis padok, itt szorong már jóval az előadás megkezdése előtt a közönség. Esznek, isznak, rettentő hangos lármával beszélgetnek. Az asztalok között a színház alkalmazottai járkálnak hatalmas teáskannákkal és ingyen töltögetik tele a nézők jókora csészéit. Aki akar, kaphat napraforgómagot is, vagy tökmagot, esetleg, ha úgy tetszik, amerikai mogyorót, mindez már benne van a pár filléres jegy árában. (A jegyek ára: 15 fillértől 6 pengőig terjed.) Az emeleten — páholyokra osztott fülkékben — ülnek az előkelőségek. De itt is hangosan ropogtatják a díjtalanul fölszolgált táplálékot és szürcsölik hozzá literszámra a párolgó teát. Vígan bodorog a füst a hosszúszárú, parányi fejű kínai pipákból és sűrű fellegbe borítja a nézőteret.

Színes selymek, tarka szalagok, lampionok csüngnek a tetőről és az emeleti erkély oldaláról. A zsúfolásig megtöltött teremben fülledt forróság. De ezen is segít az ötletes igazgatóság. Az egyik sarokban hatalmas vödrökben

forró víz bugyborékol a láng fölött, a személyzet törülközőket áztat a vízbe és ha valaki jelentkezik, máris repül hozzá a gőzpárás törülköző. Az illető letörli vele arcát és azután visszadobja, ahonnan kapta. Remekül felfrissíti az embert ez a forró víz! Harminc-negyven rongy-gomolyag röpköd állandóan a levegőben ide-oda és ez így megy nemcsak az előadás előtt, hanem közben is. Olyan a nézőtér, mint a tenniszpálya: boszorkányos ügyességgel dobják a «labdákat» és még boszorkányosabb ügyességgel fogják el őket.

A színpad ékalakban nyúlik bele a nézőtér földszinti részébe. Berendezése nagyon egyszerű, egyedüli dísze a rikító színekkel hímzett, selyemanyaggal bevont hátsó fal, rajta két ajtó. A baloldali ajtón jönnek be a színészek és a jobboldalin távoznak. A díszletek is nagyon egyszerűek, a várfalakat például egy csomó egymásra állított székkel és asztallal «jelképezik», ez a bútorhalmaz ezenkívül még kitűnő alkalmat szolgáltat a színészeknek a leghihetetlenebb akrobatamutatványok végrehajtására is.

A színpadi kellékek szintén egészen hétköznapi eszközökből kerülnek ki, a színielőadás mindezeknek az igazi jelleggel és külsővel való felruházását a néző fantáziájára bízza. Így például az egyik színész a lába közé kap egy ostornyelet és végigszalad vele a színpadon, ami annyit jelent, hogy — gyönyörű paripán vágtat.

Barátom, akivel az előadásra elmentem, elmagyarázta, hogy kivétel nélkül férfiakból áll a társulat, nők a kínai színpadon nem szerepelnek. Női szerepeket is a férfiak játsszák női ruhában. A színészek fizetése nagyon különböző, a társulat általában a brutto bevétel nyolcvan százalékát kapja, az igazgatóság pedig a hátralévő húsz százalékot. Vannak itt is «sztárok», akik tekintélyes fellépti díjat kapnak, néha két-háromezer pengőnek megfelelő összeget is.

De nem sok idő van a magyarázatok meghallgatására, mert már megszólaltak a színpad körül elhelyezkedő zenekar hangszerei, a kínai gitár, azután a «cun» nevű kínai hangszer, síró hangja olyan, mint a szakszofoné.

Megkezdődik az előadás. A színdarad címe «Szan-Nyan-Ciao-Ci», vagyis «A harmadik asszony neveli a fiút». Tartalma a következő:

Szü-Je-Guan három feleségét otthon hagyva hivatalos ügyben hosszú útra indul és sokáig elmarad, úgy hogy az otthoniak már halottnak tartják. A ház öreg szolgája, — Bao — elmegy, hogy megkeresse urának holttestét, de tévedésből egy idegen ember csontjait hozza haza. Szü-Je-Guan két felesége a csontok láttára megbizonyosodván a felől, hogy férjük meghalt, újra férjhez megy, a harmadik feleség, Csuny-Jé, hű marad férje emlékéhez és a második feleségtől származó kisfiút, Szü-Jé-Ci-t, neveli. A fiú kitűnően végzi el iskoláit és állami hivatalnokká lesz (ami Kínában a legelőkelőbb társadalmi osztályt jelenti). Hosszú idő múlik el és a halottnak hitt Szü-Jé-Guan egyszerre csak hazaérkezik mint magasrangú tisztviselő. Kiderül, hogy hivatali kötelességből volt ennyi ideig távol és megbízatása folytán nem árulhatta el hollétét. A két első feleség — akik közben már férjhez mentek, de most a gazdag Szü-Jé-Guan hazaérkezéséről értesültek — vissza akar térni volt férjéhez, ő azonban nem fogadja be házába a hűtlen asszonyokat. Az események eljutnak a császár fülébe is, akinek nagyon tetszik hivatalnokának hűsége és a harmadik asszony erénye, uralkodói kegyének jeléül egy táblát ajándékoz a családnak.

Négy jel van a táblán: Csun, Sziao, Cjé és I. «Csun» annyit jelent, hogy «Hű alattvaló» és Szü-Jé-Guanra vonatkozik, aki hivatali kötelességét hűségesen, saját érdekeinek feláldozásával a legnagyobb titoktartással végezte. «Sziao» értelme az, hogy «szülei tisztelője», ami Szü-Je-Cire, a fiúra vonatkozik. «Cjé» annyi, mint «okos» és Csuny-Jé erényét dícséri, végül «I» értelme annyi, mint «Hű» és Bao szolga érdemét örökíti meg.

Aki azt hiszi, hogy ezek után még bonyodalmas fordulatok következnek, nagyon csalódik, mert ezzel véget is ér a «dráma». Igaz, hogy e történet előadása viszont körülbelül nyolc órát vesz igénybe.

Közben jönnek-mennek a szinpadon, énekelnek er-

kölcsi tanításokat dalolnak. Az énekrészek is prózában vannak írva, halk zenekiséret mellett recitálva, elnyujtott hangon adják elő.

Egyszerre csak valamelyik szinész merész lendülettel felugrik egy magas állvány, asztal vagy székhalom tetejére és ottan művel boszorkányos ügyességű mutatványokat, esetleg csupán cigánykerekeket vet a földön.

A kínai színdarabok általában párbeszédbe és dalba foglalt erkölcsi tanítások, csak keretük az egyszerű történet. Cselekményük alig van, a fontos az, hogy a szereplők minél több szép példázatot mondjanak, vagy — daloljanak el.

XLII.

Ahol élvezetből nyúzatják le bőrüket az emberek.

A különböző szórakozások között nem megvetendő Mongolia fővárosában a — fürdő sem. Főként a kínai fürdők látogatottak, nemcsak azért, mert a legraffináltabb ötletekkel teszik kellemessé a vendégek számára az ott tartózkodást, hanem azért is, mert éppen ezért szinte társasági találkozóhellyé nőtte ki magát egy-egy ilyen intézmény és egészen kaszinói jellege van. Akadnak, akik ott is alszanak az épület tarkacserepes, drága porcellánokkal díszített langyos falai között.

Az ilyen fürdőépület kívülről aranycirádás, fényes csempéjű tetejével, tarka oszlopaival, tornyaival, selyemzászlóival olyan, mint valami előkelő mandarin pagodája. Először nagy terembe lépünk. A fal mellett körösközül apró fülkékben állandóan tisztára húzott ágyak, előttük bűbájos kis teaasztalok — keleti kényelem.

Azonnal megrohanja az embert a szolgálatkész személyzet valamelyik tagja, bevezeti az egyik fülkébe, és szinte meg se kell mozdulnia, pillanatok alatt kihámozzák a ruhájából. Kap egy zacskó szódát, egy törülközőt, és

ezzel máris mehet a szomszédos terembe, ott két medence langyos öble várja. Az egyikben egészen forró víz van, a másikban valamivel langyosabb. Először az utóbbiba kell megáztatnia magát az embernek, mert csak így bírja ki a másik medence gőzölgően forró vizét. Szappant nem szabad használni, — hogy a víz be ne piszkolódjék — de mindenki előveheti a kapott szódás-zacskót, és ezzel tetszése szerint tisztálkodhatik. Akinek a közös medence nincs ínyére, külön «fürdőszeparét» kaphat.

De ezt csak átmeneti élvezetnek tartják a vendégek, mert amint lemosták magukat és a forró vízben kellőképpen felfrissültek, visszamennek a nagy társalgó terembe, ott már ugrásra készen várják a masszőrök. Nekiállnak, és amúgy istenigazában összedögönyözik a testét. Ezután következik a főattrakció: dörzsölni kezdik a forró vízben megpuhult bőrt, elhalt felső rétegét kíméletlenül lenyúzzák, apró kis fehér golyócskák formájában röpül szerteszét az «elhasznált» felhám, hogy napvilágra kerüljön alóla az élő, friss bőr.

Mindeme gyönyörök átélvezését követően a masszőr átadja a helyét a tyúkszemvágónak. Villog a kés, szinte látni se lehet az ügyes kínai kézmozdulatait, olyan gyorsan peregnek ujjai és néhány perc alatt megszabadította a tyúkszem volt tulajdonosát a földi gyötrelmeket okozó ellenségtől.

És most... most következik az édes nyugalom, az ábrándozás időszaka, újraszürcsölgetése az élvezett gyönyöröknek: a kéjes, gondolatnélküli elnyújtózás a mosástól és illatszerektől szagos ágyon, mialatt az asztalkára már odakerül a frissen párolgó tea, melléje a pipa és dohány. Vagy akinek ez nem kell, a remek kis porcellántartóban az isteni tubák. A kis üveg dugójába apró kanálka van beleerősítve és ennek öbléből már szippantható is az aranysárga dohánypor. A tüsszentés semmihez sem hasonlítható élvezetén felül megcsiklandozza az ember agyvelejét és még frissítőbbé, még üdítőbbé teszi az ágy nyugalmát.

A teremből pedig odahallatszik a többi vendég zsi-

bongása, nevetések röppennek föl, gyerekekké lesznek a felnőttek is, vidáman hancuroznak, játszanak. Hát nem természetes, ha a fülkéjében szendergőt is kicsábítja ágyából mind e nagyszerűség és kihörpintve teáját, kiütögetve pipáját, ő is visszamegy a terembe, beáll, illetve «bekuporodik» a kaszinózók közé.

Azután, ha már ebből is elege volt, ismét visszasétál a fürdőterembe, vagy besomfordál a borbély fülkéjébe. A borbély azonnal a nyakába akasztja a fehér kendőt és se szó, se beszéd, gyors ütemben néhány percig jól megpaskolja a vállait. Azután csak néhány ecsetvonás a párolgóan forró vízzel a fejtetőn és máris előkerül a hosszúnyelű, rövid, de nagyon széles pengéjű kínai borotva, pillanatok alatt tükörsímává varázsolja a koponyát. Amikor ezzel is készen van, a szemöldök jut sorra, — de hogy félre ne értsék a divathölgyek: az egész szemöldök lekerül — végül pedig a fülnyílás mélyébe furakodik be a borotva és onnan is eltűnteti a szőrpamacsokat. Az arcot nem borotválják, mert, mint már említettük, mindenki apró kis csipesszel sajátmaga huzogatja ki a szőrszálakat. Azután jön a nagyszerű kis kefe, az orr és a fül kisikálására. Az egész borbélyművelet még öt percig se tart és máris jöhet a következő vendég.

De az élvezetek sora még ezzel sem ért véget. Akinek kedve tartja, odanyujtja lábát a pedikür kegyeibe és néhány perc alatt olyanná varázsolja ez a művész ezt a testrészét is, hogy szinte kár eldugni a csizma bőrfala mögé.

Mindezek után ugyebár megérthető, hogy az urgaiak az ilyen «kéjtanyákat» alig tudják otthagyni, és vannak olyanok, akik nemcsak estéjüket, hanem egész éjszakájukat is ott töltik a fürdőmedencék simogató vize és a masszőrök, borbélyok, tyukszemvágók és pedikürök dögönyöző, kaparó, vágó kezei között, — nem is számítva a puha ágy gyönyöreit és a tea, a dohány élvezetét, nem is beszélve arról, hogy e szórakozásokkal, kellemességekkel teli órákért mindössze — nyolcvan fillérnek megfelelő összeget kell csupán fizetni. Ezek után reméljük, mindenki belátja, hogy ott igazán érdemes fürödni.

*

De ha már itt tartunk, nézzük meg mindjárt Ulan Bator Choto egyéb nevezetességeit is. Kétségtelenül ezek közé tartozik, sőt talán elsősorban ez is a — piac. A város szines kerítései és házai között igazi élő színpad a nyüzsgő, pompásnál pompásabb ruhájú, mongoloktól, kínaiaktól, tibetiektől tarkálló, nyüzsgő sátorsor. Nemcsak vevők és eladók, hanem a kíváncsiak ezrei is tolonganak itt a legkülönbözőbb árúrakások körül, veszekedés, vitatkozás, alkudozás zsivaja tölti be a levegőt, a kereskedők énekelve, zajongva kínálják holmijukat, csörögnek a gyöngyök, szólnak az eladásra ajánlott hangszerek, kézzel-lábbal hadonászva vitatkoznak egymással azok, akik eladni akarják mind e kincset és drágaságot, azokkal, akik minél olcsóbban szeretnék megszerezni.

Nagyon sok piac van a városban, de minden bizonnyal mégis a legjobban érdekli a mongolokat az állatpiac. Hiszen, ha egy mongol valami üzleten keresett, akkor nem azt számítgatja, hogy mennyi tugrikot szerzett, hanem azt, hogy a nyereségen mennyi marhát vehet majd : a mongol valutája, értékmérője az állat, természetes, hogy ez iránt érdeklődik a legélénkebben, és be kell vallani — a leghangosabban is.

Külön piacuk van a faárusoknak, a prémkereskedőknek, de a lópiac érdekességével mégis csak a «zachadir» — az «igazi piac» — vetekszik. Több utcasort foglal el és gyöngyöktől, drágakövektől, ékszerektől kezdve, fogkefén, lakaton, sátorponyván keresztül mindent lehet itt kapni. A kereskedők legnagyobb része úgynevezett «mozgó árús». A környékről, vagy távoli vidékekről kocsin, esetleg hátukon hozzák be árujukat és amikor mindent eladtak, visszatérnek lakóhelyükre.

Kereskedőkön kívül a piacokon telepszenek meg a mesteremberek is, többnyire nem mongolok, hanem kínaiak. Itt guggolnak a kötélkötők, molnárok, kovácsok, lakatosok, cipészek, drágakő-csiszolók, ötvösök, de nem hiányzanak az imádkozó, éneklő «huruchunok» sem. Ezek régi történelmi históriákkal, regékkel, mesékkel mulattatják a közönséget.

És egy-egy utcasarkon ott kuporognak az alamizsnát kérő szegény lámák, akik nem tagjai egyik kolostornak sem, fogadalmuk szerint egész életüket koldulással és vezekléssel töltik. Álmodozó, az örökkévalóságba tekintő szemük egykedvűen nézi az előttük tolongó sokaságot, csonttá aszott kezükkel csak forgatják, pergetik kis imakereküket, hangjuk, mintha a sír mélyéről törne elő, amikor tompa kongással köszöni meg az elébük terített bőrre hulló pénzdarabokat.

A piac egy másik sarkán pedig ott állanak az orvoslámák sátrai, minden bajra, betegségre megkaphatja a beteg a gyógyító írt, füveket, szárított és porrá őrölt állati testrészeket. És néhány lépéssel odébb, már a borbélyok sátrai sorakoznak.

XLIII.

A ládabörtön, a lerothasztott kéz és egyebek.

— Kellemetlen, nagyon kellemetlen, nem tudom mit tegyek — mondottam Purbának, igazgatótársamnak a villanytelepen. — Képzelje el, körülbelül ezer tugrik értékű topázt adtam át egy sofőrnek, — aki néhány héttel ezelőtt indult el Kalgánba — azzal, hogy adja ott fel postán Németországba. Csiszoltatni akartam az egyik idarvölgyi gyémántcsiszolóban ezeket a köveket és, mint tudja, itt Urgában nem lehet postára adni külföldre értékcsomagokat. Azért határoztam el magam, hogy ezt az utat választom : Kalgánban már felveszi a posta. A sofőr azonban úgylátszik nem teljesítette a megállapodást, mert hiába kérem tőle a postai feladóvevényt, nem tudja felmutatni. Azt mondja, hogy Kalgánban felejtette.

— Akkor nem marad más hátra, jelentse föl a tusuminnál (bíró).

Így is tettem. Elmentem a bíró sátrába. Csak a szolgája volt ott, azt mondta, azonnal jön a gazdája. Kiszaladt érte és néhány perc mulva megjelent a gerte bejáratánál a

mongol igazságszolgáltatás megszemélyesítője. Nem valami tekintélyt sugárzó külsőben, egyszerű, zsíros mongol ruha csüngött a vállain. Barátságosan kezet szorított velem, maga alá húzott lábakkal lekuporodott a földre és nekem is helyet mutatott az egyik vánkoson.

— Add elő az ügyedet.

Elmondottam az «ügyet», felmutattam a bírónak a sofőrtől kapott átvételi elismervényt.

— Hát bizony itt valamit kell tenni, — csóválta meg fejét és parancsot adott a szolgának, hogy azonnal állítsa elő a vádlottat. Egyedül maradtunk a sátorban. A bíró tenyerébe süllyesztette homlokát és gondterhelt arccal várt. Szót se szólt, rám se nézett. Így telt el néhány perc, végül is lélekszakadva jött a szolga a sofőrrel.

— Itt van, — jelentette a bírónak, az felütötte fejét és szúró szemekkel meredt a vádlottra.

— Az a panasz ellened, — mondotta halkan és szinte szótagolva — hogy nem adtad át a drágakövek postára adását bizonyító vevényt a panaszosnak. Igaz ez? És ha igen, miért tetted?

A sofőr hebegett valamit.

— Hazudsz, — rivallt rá a bíró — föl sem adtad a köveket.

Megtörten csüggesztette le karjait a vádlott.

— Bevallom, ott vannak a kövek egy kalgáni ismerősömnél.

— Nem szégyelled magad, te semmirekellő. Majd megtanítlak.! Lecsukatlak, amíg a kövek vissza nem kerülnek tulajdonosukhoz.

— Jaj, könyörületet kérek, holnap indulnom kell újra Kalgánba, sok utast szállítok, már megállapodtam velük.

— Nem bánom, elmehetsz, — jelentette ki a bíró — de akkor állíts magad helyett kezest, aki addig ittmarad.

— Beleegyezel? — fordult felém a bíró.

— Úgy legyen, ahogy te rendeled — válaszoltam.

— Rendben van, állíts magad helyett kezest, de gazdag embert ám, aki saját vagyonával vállal felelősséget érted. Még azt is megteszem, hogy az illetőt nem csukatom le, de

amíg visszajössz, nem szabad eltávoznia a városból. Jaj neked, ha újholdig el nem intézed az ügyet.

A salamoni ítélet hamarosan eredményre is vezetett. A sofőr a kitűzött határidő előtt teljesítette kötelességét, megjelent a bírónál, engem is odahívtak. Ott leszámolta a bíró asztalára a drágaköveket.

— Megvan mind? — kérdezte tőlem a bíró.

— Igen, — mondottam, amikor összeszámoltam a köveket.

— Akarod, hogy megbüntessem? — hangzott a további kérdés.

— Nem kívánom.

— Nahát akkor örülj, te akasztófavirág, hogy ép bőrrel szabadulsz, most az egyszer nem bántlak, de úgy vigyázz, hogy többé el ne kövess valamit, mert akkor aztán megjárod.

Ezzel be is fejeződött a «nagy per». Zsebredugtam a köveket és hazafelé menet azon tünődtem, vajjon mennyi ideig tartott volna, amíg ezt az eredményt Európában, a modern igazságszolgáltatás perrendszerű alapossági mellett elértem volna . . .

*

A mongol igazságszolgáltatás csak látszólag ilyen primitív, alapjában véve a forradalom óta egészen modern elveken épült fel, főleg angol és orosz minta szerint. Régebben a kínai jogszolgáltató formák érvényesültek, általában majdnem minden bűnre botbüntetést szabtak ki, aminek végrehajtása úgy történt, hogy a delikvens lábáról lehúzták a csizmát és bambuszpálcával az előírt számú ütést mérték a talpára. Ne higyjük azonban, hogy a kínai igazságszolgáltatás nagyon maradi jellegű lett volna, ennek bizonyságául álljon itt egy 1725-ből Jung-Csing császár korából származó paragrafus, a — «tisztességtelen versenyről»:

> «Az a kereskedő, aki szomszédjainak üzletmenetét kilesve, azokéhoz hasonló árut szerez be és ezt olyan áron adja, amilyen áron a többiek saját árujukat nem árusíthatják és így ezzel magának a szokásosnál

nagyobb forgalmat szerez: negyven bambuszütéssel büntetendő.»

Kimondja ezenkívül ez a törvény azt is, hogy az ilyen «tisztességtelen» úton szerzett nyereség úgy tekintendő, mintha az illető lopta volna, tehát el kell tőle kobozni.

A kínai igazságszolgáltatás büntetési nemei — amelyek Mongoliának hosszú kínai megszállása alatt honosodtak meg — a következők voltak:

A halálbüntetés lefejezés, megfojtás, vagy agyonlövetés formájában történt, a bűncselekmények szerint váltakozva. A legsúlyosabb a lefejezés volt, mert ebben az esetben a kivégzett feje az állam tulajdonába került, elrettentő példaként póznára tűzve, nyilvános helyen közszemlére tették és a család csak a csonka törzset kapta meg. Ez pedig hitük szerint a legnagyobb szerencsétlenséget jelentette. Szülőgyilkosságra, házastárson elkövetett gyilkosságra, vagy gyilkossági kísérletre és felségárulásra, mint legszörnyűbb büntetést, a kínhalált — a ling-csi-t — tartogatták. A halálraítéltet egy keresztre kötözték és odaállítottak melléje egy kosarat. Ebben különböző jelekkel ellátott kések hevertek. A hóhér azután vaktában belenyúlt a kosárba és egymásután vette ki a késeket, megnézte, milyen jel van rajtuk és a szerint, hogy mi volt rávésve, vagdosta, szakította le a késekkel a halálraítélt megjelölt testrészeit. Csak kivételes «protekcióval» lehetett elérni, hogy a hóhér «véletlenül» elsőnek azt a kést vegye ki a kosárból, amellyel a halálraítélt szívét kellett keresztülszúrnia. Ebben az esetben az első késszúrás megszabadította a szerencsétlen embert a szenvedésektől: azonnal meghalt. Ezt a halálnemet azonban állítólag csak a legritkább esetekben alkalmazták még a régi időkben is, a legutóbbi évtizedekben pedig — legalább is Mongoliában — egyáltalán nem került sor rá.

Ezután következtek a különböző vastagságú bambuszpálcákkal való talpverési büntetéselőírások, majd a kaloda, és a raffinált kínzóeszközök használata — ezek azonban inkább múzeumi tárgyak már nagyon régi idő óta.

Szép jellegzetessége ennek a rendszernek viszont, hogy

névtelen följelentés alapján még csak eljárást se szabad indítani senki ellen; az ilyen panaszt vagy árulkodást olvasatlanul tűzbe kell vetnie a hatóságoknak. Mialatt tehát ez a törvény a «barbár» keleten érvényben volt, a művelt Velencei köztársaságban például csonttá fagyottan és félőrülten kínlódtak az ólomkamrákban, vagy fulladtak meg a Sóhajok Hídja alatt azok, akikről bárki valamilyen — akár hazug — feljelentést csúsztatott be a kőoroszlán szájába.

Egyetlen bűncselekmény teljesen ismeretlen Mongoliában: a féltékenységből való gyilkos drámákat a nép szokásai, a szerelemről és házasságról való szabad felfogása teszi teljesen lehetetlenné. A mongol nem veszi valami különös bűnnek, ha felesége «megcsalja», hiszen a kedves vendégnek — ha esetleg neki is úgy tetszik — a legnagyobb készséggel ajánlja fel szórakozás céljából feleségét, vagy ha kell, a lányát is. Vajjon elképzelhető-e, hogy ezek után vérben forgó szemmel legyilkolja a «csábítót»? Igazán csak egyetlen akadálya van az ilyen házasságtörésnek — ha véletlenségből a feleség nem akarja.

De nagyon szigorúan büntette a mongol büntetőjog a lopást, különösképpen az állatlopást.

A legtöbb esetben nem is került bíró elé az állattolvaj, mert a feldühödött pásztorok meglincselték. Ha pedig kézrekerült és a bűncselekményt csak először követte el, levágták az egyik karját, ha még egyszer, a másik karja is a hóhér bárdja alá került. Ha mindezek se hatottak rá «javítólag» és még karok nélkül is sikerült lopnia, a következő büntetés már csak a lefejezés lehetett. De volt még egy ennél is szörnyűbb büntetés. Ez abból állott, hogy a tolvaj kezére jókora bőrzacskóban vadhagymát kötöztek jó szorosan, úgy, hogy a vérkeringés majdnem teljesen megszűnt a lekötött kézrészben. Így maradt az elítélt heteken át. A vadhagyma erjedni kezdett a bőrzacskóban, a porhanyóvá puhult, maró növény belerágódott a bőr alá, csípte, rothasztotta a vérkeringésnélküli testrészt, míg végül is az egész kéz elhalt, lerothadt. Elképzelhető, milyen borzalmas fájdalmakat élt keresztül az illető, amíg végre

lekerült kezéről a bőrzsák és ekkorra vérző, gennyes, elrothadt kézcsonk jelezte csupán az egykori végtag helyét. Rendszerint bele is halt az illető.

A nemzeti kormány uralomrajutása után mindezeket a régi büntetési nemeket kifejezetten eltörölték, a halálbüntetéssel együtt és modern alapokra felktetett büntetőjogot emelt érvényre a kormány. Később pedig szentesítette ezt a nemzetgyűlés. Az agyonlövetéssel végrehajtott halálbüntetést pótlólag mégis beillesztették a törvénybe, ezt hazaárulásért és súlyos politikai büntettért, vagy gyilkosságért lehet kiszabni.

A régi büntetőformák eltüntetésével együtt átalakították a régi urgai börtönt is, az élőhalottak gyüjtőhelyét. Itt is a kínai raffinéria érvényesült. Maga a börtön a város közepén fekszik, közvetlenül szép, illatos virágokkal teli kert szomszédságában. Vastag gerendákból készült kerítése körülbelül két embernyi magasságú, úgy, hogy maga a börtönépület ki sem látszik mögüle. Nem messze tőle barátságosan csobog a Szilba-patak vize, siet a Bogdo Gegen díszes palotái felé a Tolába ; itt pedig a magas kerítés mögött lévő alacsony, fehérre meszelt, földszíntes házban embertelen gyötrelmek között tengették életüket a rabok. A súlyos büntetésre elítéltek termeiben kis lelakatolt faládikák sorakoztak egymás mellé. Ezekben álluk alá húzott lábbal, összegyömöszölt testtel kuporogtak az elítéltek — halálraítéltek . . .

Fölkelhetett a nap Maimacsen fénylő háztetői felől, lenyugodhatott a Ganden aranyos tornyai mögé : az elítéltek mindebből semmit se tudtak. Állandó éjszaka vette körül őket, a láda kemény deszkafala elzárta előlük a napsugarat és a levegőt. Csak egy apró kis nyílás szerénykedett a ládák oldalán, ezen keresztül adták be az elítélteknek a moslékszerű ennivalót. A láda alja pedig ki volt vágva, hogy az alatta lévő üregbe végezhessék el a rabok szükségletüket. Így tengődtek a szörnyű ládákban a rabok, a lakat csak akkor pattant föl, amikor belülről már nem nyúlt többé a kéz a benyujtott ennivaló felé — betöltötte földi napjait a láda lakója. Akkor odaadták a kutyák eledeléül, a láda pedig várta a soron lévőt.

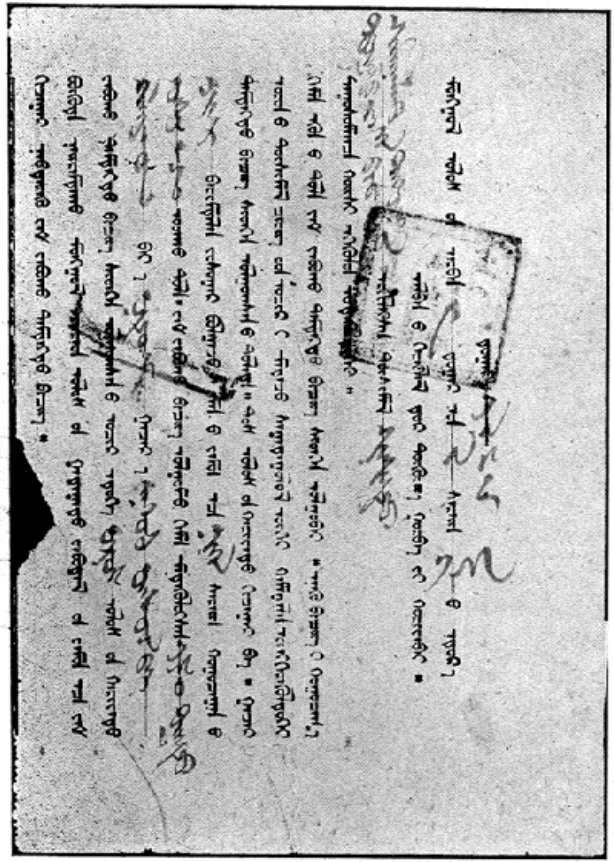
Ma már természetesen másképpen van berendezve a börtön is, a szomorú multat rejtegető ládák a múzeumba kerültek a tegnap többi emlékei mellé.

XLIV.

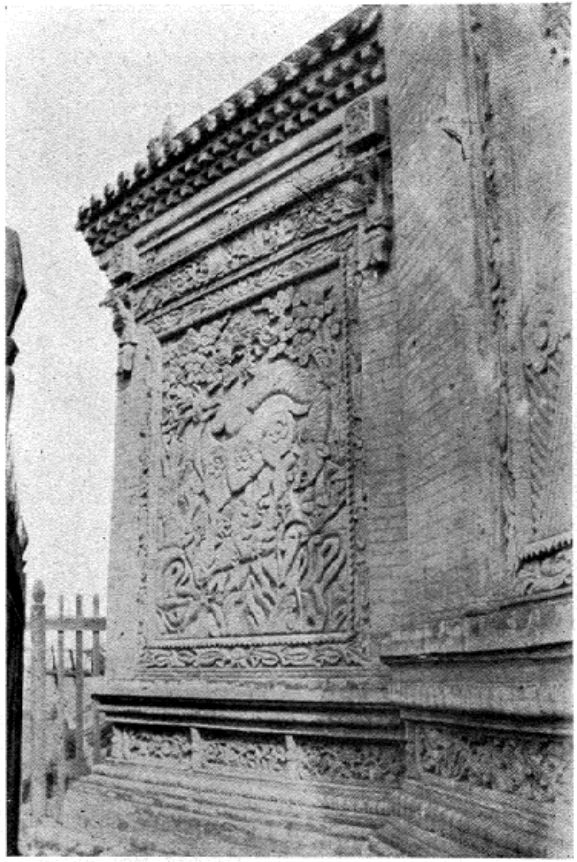
Vezeklők csúsznak a fagyos földön...

Tél van újra, hó és jég födi a szent hegy lejtőit. Hosszú embersor kígyózik az egyik lankán, amerre a Breven Chit, a nagyszentségű kolostor felé vezet az úttalan út. Újévi vezeklésre zarándokolnak az urgaiak és a messze vidékről ideérkezettek, mert a Breven Chit-ben laknak a legmagasabbrangú lámák, innen jut a vezeklők könyörgése a leggyorsabban rendeltetése helyére. Apró kis hegyilovak, kitartóak és ügyesek, mint a zerge, — viszik a hátukon a kolostor felé azokat az idősebb lámákat, akik már nem igen tudják gyalog megtenni az utat. A többiek gyalogszerrel vándorolnak a hóval, jéggel födött embernyi kövek között. Valami őskori lavina görgette ide ezeket a hatalmas, gömbölyűre csiszolt «kavicsokat», alattuk a melegebb időben hegyipatak vize zuhog. Az ember mit se lát belőle, nyolc-tíz méter mélyen a kövek alatt csobog, harsog a víz. Télen azonban ünnepélyes csend üli meg a hágót, mögötte a tulsó oldalon ott terül el a Breven Chit ház- és sátortömege.

Az újév — a Cagan Szara (fehér hónap) — ünnepe régebben váltakozva január és február különböző napjaira esett, mert egész a legutóbbi esztendőkig a holdév szerint számították az időt Mongoliában. Csak néhány év óta vették át a Gergely-naptárt, úgyhogy azóta az újév ünnepségét január elsején tartják. Ezen a napon minden külön engedély nélkül föl lehet menni a Breven Chit felé vezető uton a Szent Hegynek erre a részére. Ilyenkor friss áldozati ajándékokat kapnak az obo-k: a kőhalmazba szúrt ágakra újabb selyemkadakok, áldozati vérrel kevert nyers tésztadarabok, tibeti zarándokútról hozott apró cserépbuddhák, ruhaneműek kerülnek engesztelésül a

Mongol állami okmány. A rajta lévő pecséten: Dzsingiszkán címerének motívumai.

A Bogdo Gegen palotájának egyik szélvédője.

Mongol asszonyok ünnepi díszben. A fejdíszről csüngő hatalmas rojtok — igazgyöngyből készültek.

Vezeklők a Bogdo Gegen palotája előtt.

Vezeklők.

A kötélpiac Urgában.

hegy szellemeinek, hogy ne támasszon vihart útközben, vagy ne uszítsa a zarándokokra a farkasokat.

Kígyózik, kapaszkodik a hágó felé a menet, zihálva lépkednek az ezer és ezer kilométerről idevándorolt lámák és egyszerű pásztorok, nyakukban talizmánjukkal, a lámák imafüzérükkel, a kezükben tibeti imákkal teletömött dobozzal és alamizsnás csészéjükkel. Nem állták útjukat a Gobi homokförgetegei, a tél hóviharai; eljöttek ide, hogy leboruljanak a kolostor falai előtt és meggyónják bűneiket, azután pedig tisztultabb lélekkel térhessenek újabb hónapok vándorlásai után vissza lakóhelyükre.

A vezeklés kínjai — hitük szerint — megtisztítják a zarándokok testét és lelkét. A hatalmas kiterjedésű kolostor kerítésfala előtt földre borulnak sorban a zarándokok és hasoncsúszva tesznek meg négy-öt métert. Azután ismét felállnak, elmondanak egy «Om mani padme hum» imát és ismét a földre vetik magukat, hogy újabb négy-öt métert megtegyenek így.

Ilyen módon kell imádkozás és csúszás váltakozó ütemével körülkerülni a több kilométeres utat. Csak napszálltával szabad abbahagyni a földön való csúszást, a zarándokok hazatérhetnek otthonukba, hogy másnap reggel ugyanott folytassák, ahol előző nap abbahagyták. Sokan kendőt kötnek a homlokukra, hogy a harminc-negyven fokos hidegben oda ne fagyjon bőrük a csupasz földhöz. Vannak olyanok is, akik a tenyerükre is fadarabot szíjaztak, hogy a folytonos ütődéstől föl ne véreződjék a kezük. Fiatalok, öregek, férfiak és nők kelnek föl és zuhannak ismét a földre órák-, napok hosszat, amíg el nem intézték teljesen a vezeklést, körül nem kerülték a kolostort és vissza nem értek kiindulási helyükre.

Akik pedig már túlestek ezen, hazamennek, felöltik ünneplő ruhájukat és megkezdődik az igazi ünnep. Sürögforog az egész város, az emberek elmennek egymáshoz látogatóba, esténkint a rakéták ezrei repülnek a magasba és sziporkázva, ragyogva omlanak a díszbe öltözött tömeg csoportjai fölé. Lovak száguldoznak, az emberek dalolnak, üdvlövéseket adnak le — mindenki mulat napokon át,

mindenki részeg; az egyik pezsgőt ivott erjesztett kancatejjel, a másik vutkit kínai handzsinával, a harmadik pedig francia konyakot esetleg mongol archival, be van rúgva az egész nép — kezdődik a karnevál. Előkerülnek ismét a maszkok, úgy mint a Cam ünnepén, fiatalok, öregek vesznek részt az ünnepi felvonulásban, kanyarog a fantasztikusan felöltözött álarcos menet.

Az újév ünnepét a mongol állam hivatalosan látja el pénzzel, ezenkívül pedig a magánosok is nagy összegeket ajándékoznak erre a célra, úgy hogy húsz-harmincezer tugrik is összegyül egy évben.

A karneváli menethez csatlakoznak azok is, akik a Dzun Chure, vagy a Bogdo palotája körül végezték vezeklésüket, esetleg valamelyik másik kolostornál. Hullámzik, zajong a nép: tíz-tizenkét napig tart ez az örömmámor, a magát bűneitől megtisztultnak érző tömeg féktelen jókedvében, mámorában amúgy istenigazában kiünnepli magát.

Azután ismét visszakerülnek a raktárba az álarcok, lecsitulnak a kedélyek, megkezdődik újra a munka.

*

Néhány hónap mulva ismét ünnepre készülődik az ország. Maitreyának, vagy ahogy Mongoliában nevezik, Maidérinek az ünnepe közeledik. Maidéri az eljövendő megváltó Buddha, akinek harminc méter magas aranyos szobra ott trónol a Ganden templomában. Sokezer esztendő mulva ölt testet ez a Buddha, — tartja a vallás — hogy megváltsa az emberiséget és kihirdesse az új törvényt. Maidéri ünnepét tavasszal ülik meg, ugyancsak a legdíszesebb külsőségek között. Ismét fölvonulnak a lámák és a nép. A menet élén halad Maidéri imazászlókkal teletüzdelt és hat óriási faragott lófejjel díszített hatalmas kocsija. A zászlók selymén az «Om mani padme hum» felírás, és ahányszor meglebbenti a szél a lámpaernyőszerűen elrendezett zászlóselymeket, annyi imát mond ez a zászló a lámák és a nép helyett Avalokitesvarihoz, a «Letekintés urához» — a «Lótuszkezű»-höz.

A szent kocsi után tolják a lámák a kerekekre szerelt és hatalmas íven csüngő óriási dobot, ennek hangja tompán dübörög menetközben. Majd a gyalogos lámák következnek, kezükben az óriási, ugyancsak lámpaernyőszerű imazászlókkal. Ezután a zenekar lépked, a fényesre csiszolt réz fúvóshangszerek, üstdobok, cintányérok ritmikus, az európai számára zagyva zenéje beleolvad az óriási dob mély döngésébe.

Így lépked a menet a tavaszi meleg napsütésben, amíg a forróságtól kifáradtan letelepszenek a lámák és a hívők, néhány bögre teát hörpintenek le — frissítőül. Aztán mennek tovább az egyik kolostor templomának udvarába. És itt a templom terraszára vonulnak a lámák, megkezdődik az istentisztelet a nép számára. Felcsendül ismét a zenekar, zenéjére táncokat lejtenek a lámák.

*

Egészen nyárig nincs is ilyen nagy ünnep. De ekkor ismét összegyülnek messze vidékekről Mongolia lakosai az ország fővárosában, most már nem vallási, hanem nemzeti ünnepre. Ekkor tartják a Nadan-t, a mongol olimpiászt. Ez az intézmény még Dzsingisz kán idejére nyúlik vissza, mert akkor minden évben összegyűltek az uralkodó hadvezérei és tisztviselői katonai szemlére és megbeszélésekre. A Bogdo Ul északi lejtőjén van egy tizennyolc kilométer hosszú és négy-öt kilométer széles fensík, itt találkoznak ezeken a napokon már nyolcszáz esztendő óta az ország legjobb birkózói, lövészei és lovasai, hogy megmérkőzzenek egymással. A Nadán ünnepének céljaira is az állam adja a pénzt.

A fensík pompás zöld legelőit tarka sátrak serege lepi el, közöttük kínai és mongol «éttermek»; reggeltől estig járják a kínai kucséberek az ünnepségre összegyűlt nézősereg sorait, kínálgatják a számokat és dícsérgetik a díjakat. És napokon keresztül, hajnaltól késő estig folyik a mérkőzés az ellenfelek között. A hosszúszőrű és nagyfejű apró Gobilovak versenyt futnak a puszták karcsu paripáival, apró,

tíz-tizenkétéves fiúk és lányok is ülnek a nyeregben és sokszor az ő lovuk nyeri meg a díjat.

Boldog-boldogtalan, mindenki az állam vendége, és hogy milyen fontosnak tartják a Nadánt, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy ennek idejére a kormány hivatalos öt napi munkaszünetet szokott elrendelni.

Víg zeneszó mellett ütik csapra a négy-ötszáz kilométerről idehozott hordókból a legjobb eriket, az erjesztett kancatejet és szárnyra kapnak a dalok Dzsingisz kán tetteiről, a mult dicsőségéről.

*

Ugyancsak nyáron tartják Mongolia lámakolostoraiban a Cám ünnepségeket. Urga felé való utamon Varigin-Chureban látott ünnepélyt már elmondottam. Majdnem pontosan ugyanígy folyik le mindenütt az a vidám tréfás maskara-játék.

XLV.

Lámaavatás.

A Cagan-Szara, Maidéri és a Cám vallásos ünnepén — mint említettem — a forradalmi kormány hivatalosan is résztvesz, még pénztámogatással is hozzájárul. Ugyanakkor pedig javaslatot terjesztett a nemzetgyűlés elé, hogy a lámákat meg kell fosztani szavazati joguktól. Az első pillanatra talán meghökkenve áll meg az ember ilyen látszólagos ellentmondások előtt, de aki mélyére néz a dolognak, látja, hogy nem «babonásak» ezek az emberek, a fantáziájuk uralkodik csak el fölöttük: imádják a misztikumot, jól érzik magukat képzeletük világában, de belátták, hogy sok bajt szerzett már nekik néhány fölébük kerekedett Bogdo. És mégse bántották, a lámáit sem, csak megkérték őket szépen, hogy maradjanak kolostoruk falai között és ne szóljanak bele a politika ügyeibe. Azután mégis csak

elzarándokoltak ezekhez a kolostorokhoz és Bogdokhoz, áhitatosan vezekelve kúsztak palotáik kerítése körül a csonttá fagyott földön.

Buddha egyszerű tanításából, a néhány pregnánsan kimondott erkölcsi elvből felépítette félezer esztendővel ezelőtt Conkava, a lámák ragyogó külsőségű és szigorúan lépcsőzetes hierarchiáját. A lamaizmus rendkívül ruganyos mindenféle vallással szemben és ez tette lehetővé gyors terjedését, elkerülhetővé a surlódásokat. Buddha számtalan beszédében egyetlen egyszer sem emlékezett meg arról, hogy az embernek szüksége lenne arra, hogy valamilyen felsőbb lényhez imádkozzék, vagy pedig, hogy ehhez az aktushoz külső jelek, pompa és füstölők — egyszóval szertartások kellenek.

Csak a későbbi időkben alakult ki a boddhiszatvák tana, amely szerint a szenteket nagy, üres tér veszi körül és ennek az ürességnek az áthidalására, a szentekkel való érintkezésre csak a lámák alkalmasak. A néhány századdal Buddha halála után megjelent szkolasztikus tanításokkal az ő erkölcsi magasságú tana kezdett elsüllyedni a dogmák hullámai között. Betetőzte ezt Conkava, mert tanításait Kubilei kán egész Mongoliára és Kínára nézve érvényesnek fogadta el uralkodása idején, elégettette az összes szekták iratait és könyveit, közöttük a kínai taoizmusét is.

Conkava alaptételei a következők:

Egyedüli felsőbb lény az Addibuddha. Ez magából diáni-buddhákat, az ég lakóit termeli s ezek örökös boldogságban élnek. A diáni-buddhák szellemei a földön emberi alakban jelennek meg, ezek megtestesítői eddig négyen voltak: Garga Szadi, Gang Mani, Gag Nib és Szakia Muni. (maga Buddha). Várják Maitreyának, — illetőleg Maidérinek — a megjelenését, aki sokezer év mulva jelenik meg emberi alakban, megváltoztatja a régi törvényeket és kinyilatkoztatja az újakat. A világ végén pedig megjelenik a diani-buddhák utolsó megtestesítője — Kusza-Kroj.

A conkavizmus, vagy «sárga lamaizmus» dogmái szerint mindenki elérheti a szentséget saját tetteivel, vagy pedig születése útján lesz azzá (mint például a Bogdo Gegen).

A lamaista templomokban lévő ezer szentkép a buddhává, megvilágosulttá lett szellemeket ábrázolja.

Az emberiség keletkezéséről is egészen különleges legendája van a conkavizmusnak. E szerint az emberek a Szun-Bet (szenthegy) bűnnélküli lakóitól származnak. Az emberek azonban saját bűneik miatt eljátszották boldogságukat a három bűnös elem hatása alatt, amelyeket allegórikusan disznóval (a tisztátalanság, piszok jelképe), kígyóval (ravaszság) és kecskével vagy tyúkkal (a szerelmi kicsapongás) ábrázolnak.

Bűneiktől csak úgy szabadulhatnak meg, hogy állandóan a jobb világról elmélkednek és cselekedeteik révén arra igyekszenek, hogy szellemük végre valami szent láma képében öltsön földi alakot. Ez a tanítás másképpen így is kifejezhető: «Légy láma, hogy minél hamarább a Nirvánába juthass.» A kolostorokban lakó lámák azután szigorú hierarhia szerint élnek. Először «ubasi» lesz a lámának jelentkező ifjú, azután «gecul», majd «bangyi», később «geljud» és ha nagyon szerencsés, végül «gebzsi». Ezt az utolsó rangot azonban csak a szerencsés halandók kaphatják meg, ehhez már alaposan ismerni kell a lámának a lamaizmus dogmáit és szabályait, ezenkívül pedig különös érdemeket kellett szereznie. A conkavizmus tanításait, svolasztikáját két gyüjtemény foglalja magában, rövid leírásuk a «Jum» nevű szentkönyv, terjedelmes, részletes ismertetésük pedig a kötetekre menő «Ganzsur-Danzsur».

Amikor a fiatal gyerek a kolostorba kerül, először csak növendék lesz, több esztendei tanulás és munka után sor kerülhet felavatására. Ilyenkor összegyűlnek a kolostor lámái a templomban, odaállanak a felavatásra kerülő ifjak és a lámák a legkülönbözőbb kérdéseket intézik hozzájuk. Azután a kolostor előljárója az egybegyűlt lámákhoz fordul:

— Érdemesnek tartjátok-e szent férfiak, hogy ..... nevű ifjat sorainkba befogadjuk?

Ha a válasz kedvező, az illető a felavatandók csoportjába kerül, ha nem, a következő évben újra kérheti vizsgára bocsátását. Amikor már az összes jelentkezőt kikérdezték, megkezdődik a szertartás. A kolostor előljárója

monoton hangon előmondja és azután a felavatandók kórusa ismétli.

«Fogadom, hogy egyetlen élőlényt sem ölök meg;

fogadom, hogy semmit el nem veszek, ami nem enyém;

fogadom, hogy távoltartom magam minden kicsapongástól;

fogadom, hogy soha hazudni vagy csalni nem fogok;

fogadom, hogy soha bódító vagy részegítő italt nem élvezek;

fogadom, hogy tiltott időben nem étkezem;

fogadom, hogy nem táncolok, énekelek és távoltartom magam a zenétől és komédiázástól;

fogadom, hogy nem szagosítom magam, nem használok illatos kenőcsöket és ékszereket;

fogadom, hogy nem alszom magas vagy széles ágyban;

fogadom, hogy nem őrzök magamnál aranyat, vagy ezüstöt».

Mint méhzümmögés hangzik az imbolygó fényű templomban a fiatal lámák fogadalmi esküje. Szemben Buddha aranyos szobra mosolyog rájuk mozdulatlan türelemmel. Mintha már előre megbocsátaná ezeknek a fiatalembereknek, hogy életükben bizonyára egyszer-kétszer megszegik majd valamelyik fogadalmukat.

Zörgő, kereplő hangon szólalnak meg ezután az imamalmok a lámák kezében és duruzsolva fonódik bele ebbe a — monotonságában megnyugtató — zörejbe a lámák varázsformulája Avalokitesvari-hoz:

«Om mani padme hum ... om mani padme hum ...» Míg végül már csak ezt az egy szót hallani ki a zengő, kígyózó hangkaoszból:

«Om ... om ... om ...»

Föláll helyéről a kolostor legnagyobb rangú lámája és zengő, hangon recitálja:

«Buddhánál keresek menedéket,
Az igazságnál keresek menedéket,
A szerzetességnél keresek menedéket.»

A kórus utána mormogja a szöveget.

Újra a főláma hangja:

«A fölöslegeset kerülni,
Jót cselekedni,
A lelket megtisztítani:
Ez a Buddha vallása.»

Most már felharsannak a kürtök, megcsendülnek az óriási réztányérok és a templomban szorongók felvonulnak a felső szentélyen keresztül a terraszra, ott többnyire előkerülnek a szentély keleti oldalra néző mellékkamrájának rekvizitumai; az ördögűző «doksitok», kardok és álarcok. A kolostor jóstehetségű lámája magára ölti a csillogó aranyszövéssel, aranylemezekkel teli köntöst, fejére teszi az álarcot, kezébe veszi a kardot és pár perc mulva már fergeteges táncban ugrál a lámák körében. Amikor azután az extázistól összerogy, sorra odalépnek hozzá, akik még csak néhány perce kerültek be a szangha (szerzetesség) szent kötelékébe és a jós elhaló, szinte túlvilági hangon megjövendöli mindegyik sorsát. Szaggatott, misztikus értelmű szavak törnek elő az álarc alól, nem is értené az, akiknek a sorsát rejtegetik, ha a főláma mondatokba nem öntené és nem tolmácsolná így az ujoncoknak.

Íme; néhány órán belül leperegtek a jövendő láma előtt Buddha mélyértelmű, széperkölcsű tanításai és a rájuk öltöztetett rengeteg külsőség, sallang, ciráda, amelyből éppen ezeknek túlsúlya miatt — alig lehet ezt a lényeget észrevenni.

A felavatottak sorsa most már a láma-egyház kezében van, hiszen minden fiatalember vágya és reménye, hogy valamikor a legmagasabb lámai rangot, a «gebzsi»-méltóságot elérhesse, mert a lamaizmus szerint a gebzsi halála után egyenesen szentté válhatik, a Nirvánába kerülhet...

A mongol kolostorok szabályai bármikor lehetővé teszik, hogy a láma kiköltözzék és kinn a polgári életben dolgozzék. Amikor pedig kedve tartja, ismét visszatérhet a kolostorba. De még csak nem is kell oda visszamennie, ahonnan eljött; bármelyik lámakolostor szívesen befo-

gadja. Természetes, hogy a világi élet még nem oldja őt fel fogadalma alól, esküjét be kell tartania, meg nem nősülhet, de ha előfordult, hogy valamelyik mongol családnak fitagjai kihaltak és csak láma családtagok voltak már életben, akkor a kolostorok elöljárói semmi akadályt se szoktak gördíteni a fogadalom alól való feloldás elé, hogy a láma a kolostorból való kiköltözése után megnősülhessen.

Az avatáson is ügyelnek arra, hogy olyan növendék ne tegye le a fogadalmi esküt, akinek a polgári életben még kötelezettségei vannak az állammal szemben, hogy ezáltal a kötelezettség teljesítése elől ne mentesülhessen.

Az újabb mongol törvények tizennyolctól hatvan évig katonai kötelezettséget írnak elő, ilyen körülmények között tehát e korhatárok között lévőket lámává fölavatni nem lehet, csak ha az állam a katonai kötelezettség teljesítése alól őket hivatalosan fölmenti. Nőket pedig csak ötvenedik évükön túl avatnak fel a buddhista apácakolostorok. Ezzel azt akarják elérni, hogy Mongoliában, — ahol úgyis sokkal kevesebb nő van, mint férfi, — az anyaságra még alkalmas nők ne kerüljenek az őket a világtól elzáró kolostorfalak mögé.

A mongol lámaéletről beszélgettem később a nemzeti kormány egyik befolyásos, vezető tagjával, aki nem sokkal tisztségébe kerülése előtt még az egyik lámakolostor kerítése mögött élt. Érdekeltek ezek a kérdések, hiszen nagyon aktuálissá tette őket abban az időben Mongolia politikai átalakulása. Ha azt hittem volna, hogy a forradalmi kormány minisztere elkeseredéssel, vagy az ellenségeskedés egy árnyalatával is emlékezik majd meg ezekről a problémákról — nagyon csalódtam volna. De álljon itt, amit ő maga mondott, amikor fölvetettem előtte a mult, jelen és jövő problémáit.

XLVI.

A két fa.

— Fenn, a föld felett, — kezdte — külön állanak a fák, mindegyiknek lombja, levelei: azt hinné az ember, semmi közük egymáshoz. De mélyen lenn a föld alatt hosszú gyökérszálak kúsznak, ölelkeznek egymásba. A két külön fa ugyanabból a földből szívja az életnedveket, mégcsak nem is külön földterületről, mert hiszen az egyiknek is, másiknak is gyökerei átérnek egymáshoz és a hosszú évtizedek során sűrű bozóttá fonódtak a felszín alatt. És ha ki akarnánk ásni egyiket vagy másikat, el próbálnánk különíteni őket egymástól, nem tudnánk: eggyé lett már a két gyökércsoport. Aki a föld fölött nézi, azt hiszi két fa, aki az egészet ismeri, tudja: egyetlen hatalmas gyökérszövevény két föld fölé nyúló hajtása.

A miniszter szeme közben egy előtte fekvő aktára tévedt, amelyen ott piroslott a mongol nemzeti köztársaság bélyegzője.

— Ezeket a dolgokat — folytatta és az aktára mutatott — el kell intéznem, mert a népem sorsa függ tőlük. Az új szellemben, a haladás és felvilágosodás légkörében kell átgondolnom a rám bízott feladatokat; de ne higyje, hogy ez ellentétbe hoz a multtammal. Most a harc ideje van, körülöttünk mindenfelől éhes ellenségek. Védekeznünk kell és egyik szemünkkel kifelé kell néznünk, mialatt a másikkal itt benn a nép sorsát előbbre vivő utakat keressük. Sohase fogom elfelejteni azokat a tanításokat, amelyekben részesültem, de nem is kell, hiszen azok nincsenek ellentétben az élettel, törekvéseinkkel. Csak fel kell ráznunk egy kissé a népet abból a kábulatból, amelybe évszázadok csöndes elmélkedései ejtették. Most a létért, a szabadságért, a megélhetésért való átmeneti harc idején a tudás alapjára rá kell építenünk az előretörés, a cselekvés otthonát. És bevallom, mindig az az érzésem, ha sikerülne megérnem ennek a munkának a befejezését, szívesen visszamennék

újra a kolostor falai közé, — az én elhagyott családomhoz. Tudom, mert hívtak, hogy nagyon szívesen látnának ott. — Szemükre vetik a kolostoroknak a külsőségek kultuszát, mert mögöttük, mondják, a lényeg elvész. Ez kétségtelenül igaz. Sajnos, sokkal több a szertartás és a forma, mint amennyit egy olyan nagy és mély filozófiai vallás, amilyen a miénk, megkíván vagy elbír. Ez részben a nép fékezhetetlen fantáziájának szüleménye, részben pedig céltudatos törekvés a lámák részéről, hogy a filozófiának, az erkölcsi tanításoknak csillogó köntöst adva, azt a nép legszélesebb rétegei előtt is érthetővé és elfogadhatóvá tegye. Ez talán ridegen hangzik így, ahogy elmondtam, de úgy gondolom, önkénytelenül is ezért terelődött ilyen utakra Buddha mélységekben járó és épp ezért csak kiválasztottak számára könnyen érthető tanítása.

— És mégis el kellett vennünk a lámáktól a hatalmat, mert mi a jövő ösvényének útkaparói vagyunk, mindenki számára járható kivezető utat kell teremtenünk a mostani helyzetből, békét, nyugalmat szerezni népünknek. És ha ez bekövetkezett, akkor már nincs teendőnk. Addig azonban vigyáznunk kell arra, hogy ne a csend, nyugalom, mindenbe való belenyugvás hangulata uralkodjék felettünk. Nem a harcot akarjuk, de védekeznünk kell. És tigrisekkel szemben nem vonulhatunk föl erkölcsi prédikációkkal.

A miniszter hátradőlt székében és percekig a mennyezetre bámult. Aztán végigsimította homlokát és hirtelen felém fordult.

— Most, hogy ezekről beszélek, — mosolyodott el — azokra az évekre gondolok, amelyeket a csendesszavú, ingatag járású lámák között töltöttem. Eszembe jut néhány emlék, amikor tanítómmal sétáltam a kolostor sátrai között, nézegettük, hogy bodorodik a füst a fehér gerték tetejétől, mialatt benn készült a vacsora. Ilyen séták alkalmával, mesélt nekem a tanítóm a mult példáiról, figyelmeztetett a jövő kötelességeire, a szerzetesi élet feladataira és nehézségeire, és hogy mit mondott Buddha az igazi szerzetes kötelességéről.

— *Akárki fia is legyen, — hangzott a beszéd, amelyet*

Buddha tanítványához, Vaszettho-hoz intézett — az, aki országon és népen uralkodik, király lehet ugyan — de nem szerzetes. De aki minden kötelékét elszakította, aki szidást, verést és halált nyugodtan, béketűrően viseli, aki csak úgy tartja magánál a vágyat, mint vízcseppet a lótuszlevél, mint mustármagot az ár hegye; aki harag nélkül mindig az igazat mondja, aki semmit sem vár ettől az élettől; a legjobb hős, a győző lélek — az ilyen: igazi szerzetes. Tettek teszik az életet, tetteken forog a világ, mint a kerék tengelye körül: tettei emelik az embert szerzetessé, a többi szerzetes fölé.

— Amikor így most visszaemlékezem e csöndes, szép napokra, szinte fájdalom fog el és ilyenkor arra kell gondolnom, amivel Buddha vigasztalta Anandá-t, mert siratta, hogy el kell válnia tőle.

— *Hagyd a sírást, Ananda* — mondotta a Mester. — *Nem mondottam-e neked, hogy a dolgok folyása szerint mindentől meg kell valamikor válnunk, amit csak szeretünk, ami csak drága nekünk. Mert miképpen lehetne, hogy valami, ami keletkezett, sohase muljon el?*

— *Azt is mondotta Buddha, hogy a vágy minden fájdalom forrása — ellenségünk a barátság köntösében. A vágy mint szörnyű láng felgyujtja házunkat, de veszélyesebb, mint a tűz, mert ezt a víz árjával oltani lehet, de vajjon mi oltja a vágyat? A láng eltünik, ha fölfalta már a mező füvét, de a helyén újra kinő a fű. Ám, ha a szívet elégette a vágy, mi nőhet benne újra? A vágy az élvezetek felé hajtja az embert, amelyek a tisztátalan Karmát hízlalják. A rossz Karma pedig jelentkezik az újjászületés után, számonkéri a multat.*

— Igaz, nagyon messze jutottunk már ezektől a szép és légies tanításoktól. Arra gondol talán, hogy nagyon kevés maradt belőlük a misztikus szertartásokkal és külsőségekkel teli kolostoréletben? Elsősorban is be kell vallanom, hogy a lámák bizony nagyon is «hétköznapi» életet élnek a kolostor kerítései mögött, idejük legnagyobb részében. Hiszen gondoskodniok kell sajátmagukról: mindent ők csinálnak, ők sajátmaguk urai, de szolgái is. Nagyon nehéz testi munkát végeznek és csak néha-néha jön el az ünneplés napja, amikor templomaikban összegyülve, a maguk szo-

kása és hite szerint közelednek a Nagy Tanító szelleméhez. Kétségtelen — mint minden emberi dolog — végül ez is eltévelyedésekre és túlzásokra vezetett talán, az eszköz céllá anyagiasodott, a kultusz külsőségekké. De a legfontosabb mégis csak a nép, ami sokat szenvedett és az események viharában megtépett nemzetünk.

— A lámák a mi testvéreink, hiszen ugyanazokból a fehér sátrakból kerültek ki, mint a puszták pásztorai és az erdők vadászai. Jóra és szépre tanították a népet és ha életükben, tetteikben találhatunk is konkolyt, ne öntsük ki az egész búzát. Legyünk hálásak velük szemben, akik tudásunkat évszázadokon keresztül építették és ápolták, de vigyázzunk arra, hogy az életünk szerszámait, védekezésünk fegyvereit le ne ejtsük miattuk kezünkből.

XLVII.

A Bogdo Gegen palotái és szenvedélyei.

Mindezek után pedig látogassuk meg Urga kolostorait, ezeket a külön kis városokat, amelyeknek léte adta meg a ma Ulan Bator Choto-nak nevezett város egykori nevét: hiszen a kolostorokról Bogdo Chure, — a szent kolostorok — városának nevezték. Legnevezetesebb kolostor a Ganden, tulajdonképpen teológiai egyetem, azután a Csoizi Lama Chure, a Dzun Chure, a Breven Chit és a Szilbamenti Kolostor. Vannak ezenkívül is még kolostorok a Tola partján elterülő házsorok között, hiszen a város lakosságának hatalmas hányada lakik kolostorkerítések mögött. De az említettek a legszebbek és a legnevezetesebbek.

A Ganden Urgától nyugatra fekvő magaslaton épült hatalmas kolostorváros, temploma messze világlik a hegy haragoszöld hátteréből. Szinte ott trónol Urga fölött színarany tetejével, csillogva omlik el rajta a napsugár. Nemcsak óriási méretei miatt érdemli meg a bámulatot, hanem csodálatosan finomművű aranyteteje és nagyértékű temp-

lomi kincsei miatt is. Ebben a templomban, a felső szentély függönyei mögött trónol, hatalmas lótuszvirágon Maidéri harminc méter magas aranyos szobra. A lámák azt mondják, hogy a szobor csak aranylemezzel van kívülről borítva, a nép azonban azt tartja, hogy — színaranyból van és csak azért nem akarják ezt bevallani a lámák, mert attól félnek, hogy a szédületes kincset jelentő szobor megszerzése végett esetleg idegen nép törne az országra. Ebben a templomban folyt le annakidején a Bogdo Gegen és felesége koronázása, ebben a kolostorban látták vendégül a Dalai Lámát, amikor az angolok elől Urgába menekült és innen kerültek ki Mongolia legkiválóbb teológusai.

Maga a kolostor egész kis város, utcákkal, sátrak és házikók egész serege között. Mindig nagy a nyüzsgés itt, vörös- vagy sárgaköntösű, kopaszfejű lámák sürögnek-forognak mindenfelé, a legtöbbjüknek rendesen hosszú selyemdarab is van a vállára terítve, és úgy omlik le, mint egy gallér.

*

A Csoizi Lama Chure egyik legfényesebb kolostora Mongoliának. Templomának szentélyében, üveges aranyszekrényben van elhelyezve a legutóbb elhúnyt Bogdo Gegen arannyal bevont holtteste. Mosolyogva, nyitott szemmel néz maga elé az üvegen keresztül a halott. Előtte drága ereklyék és füstölő-edények, szeliden kanyarog belőlük az illatos tömjénfüst.

Senki se tudta megfejteni eddig még a lámák féltve őrzött titkát, hogyan tudják arannyal bevonni az emberi test formáit úgy, hogy az szilárdan és mereven megmaradjon évszázadokon át.

Ebben a kolostorban vannak egyébként Mongolia legszebb műemlékei. Déli oldalán ezernyi tarkazománcú, cseréppel fedett fal húzódik, mind a két oldalon egy-egy díszes kínai jellegű sarktoronyba torkollik. A templom nyers téglából és színarany burkolatú fából épült, rengeteg festéssel és zománcdísszel, tetőgerincén pedig egymás mellé

sorakoznak a szebbnél-szebb színarany szobrok. Déli bejárata előtt mitológiai jeleneteket ábrázoló, domborművekkel díszített szélfogók állanak. Itt, e kapu előtt van egy hatalmas kőlap is, a «beteggyógyító-kő».

Ha a mongol annyira megbetegedett, hogy már semmi se segített rajta, akkor elhozták ide, erre a kőlapra és kendővel letakarták. A kőlap mellett imamalmok peregtek, a szél forgatta őket szűntelen és mialatt a nagybeteg a halállal vívódott, a közelben lévő imadeszkára borultak a lámák és könyörögtek az életéért. Közben pedig odagyűltek a «hivatalos» kutyák is a kőlap köré és — szaglásztak. Ha a beteg életben maradt, a kutyák farkukat behúzva vonultak vissza, de abban a pillanatban, amint úgy érezték, hogy már halott, fogvicsorgatva nekirontottak és széttépték.

A «gyógyításnak» ezt a módját a nemzeti kormány uralomrajutásakor azonnal beszüntette és a kőlap ma már csak emlék, a mult érdekessége.

*

Szép, régi építkezésű kolostor a szilbamenti, a legtisztább tibeti ízlésű épületekkel. A díszes templomok és házak mellett azonban ott állnak a kolostor udvarán az egyszerű sátrak is, a lámák lakásai. Erről a templomról már részletesebben szóltam.

A Szent Hegy déli lejtőjén, ahova a városból már nem lehet ellátni, terülnek el a Breven Chit-kolostor épületei. Itt laknak a legmagasabbrangú lámák, akik állítólag a «titkos tudományhoz» is értenek. A Breven Chit-kolostorhoz a Szent Hegyen keresztül vezet az út Urgából sivatagos lepusztulással odagörgetett hatalmas kövek között. Ebben a kolostorban őrzik Dzsingisz kán kardját és lovának nyergét már nyolcszáz esztendő óta.

Az eddig említett kolostorok nagy szerepet játszottak a lamaita egyház életében; a néphez, ünnepeihez, szokásaihoz azonban inkább a Dzun chure kapcsolódott. Ide jár Urga és nagyrészt Mongolia népe is vezekelni, imádkozni

a legnagyobb tömegben, ide mennek jóslatot kérni, vagy gyógyulást keresni. Ennek a kötelékében élnek a néppel érintkező tudósok, orvosok, festők, ötvösök és itt rendezik a legszebb, legnagyobb Cám-ünnepélyt. A Dzun chure körül apró emelvényeken, hegyes tetők alatt kerepel a legtöbb imamalom. Esős időben is meghúzódhatnak itt az «imádkozók» és forgatják, pergetik a malmokat. A Dzun chure sátrai, házai között a polgári lakosság százai nyüzsögnek, ez az úgynevezett «világi temploma» a lakosságnak. A Dzun chure-ban székelt a Sabin Jamin, a Bogdo Gegen adminisztratív főnöke, innen indul ki a Maidéri ünnepélyre a felvonulás, itt tartják a legérdekesebb «ördögűző» szerszámokat és itt folyik le a legtöbb ördögűzés. A kolostor állandó látogatói a betegek és a jóslást kérők, az imádkozók és vezeklők szinte ellepnek minden szabad helyet — férfi, nő egyaránt bemehet ide.

A Bogdo Gegen halála után pedig itt folyt le az uralkodó főpap holmijait árúba bocsátó árverés. A legkülönbözőbb táskák, kések, órák, cipők és egyéb háztartási holmik kerültek dobra. A mongol árverés egész különleges eljárás. A tárgyakat kiállítják közszemlére, és mindegyik mellé odatesznek egy táblát. A venni szándékozók végigjárják a termet és ha valamelyik tárgy megtetszik nekik, odaírják a nevüket és a kínált összeget. Egy másik rálicitálhat és nagyobb összeget írhat föl. Ha végül is hosszabb ideig nem jelentkezik új «ráígérő» — a legutolsóé lesz a holmi. Néha hónapokig is várnia kell, amíg az árverés vezetője kimondja a «senki többet» boldogító igéjét, de ha a licitáló megúnta a várakozást és még nem kapott értesítést, hogy a tárgy az övé lehet, egyszerűen megüzenheti, hogy már nem reflektál többé rá, nem akar tovább várni. Ezzel mentesül az átvétel kötelezettsége alól.

Így vettem én a Nagy Láma hagyatékából egy bécsi gyártmányú vulkanfiber táskát, egy tűzszerszámot és a Bogdo hatalmas, kétméter magas testőrének óriási, ezüst evőkését.

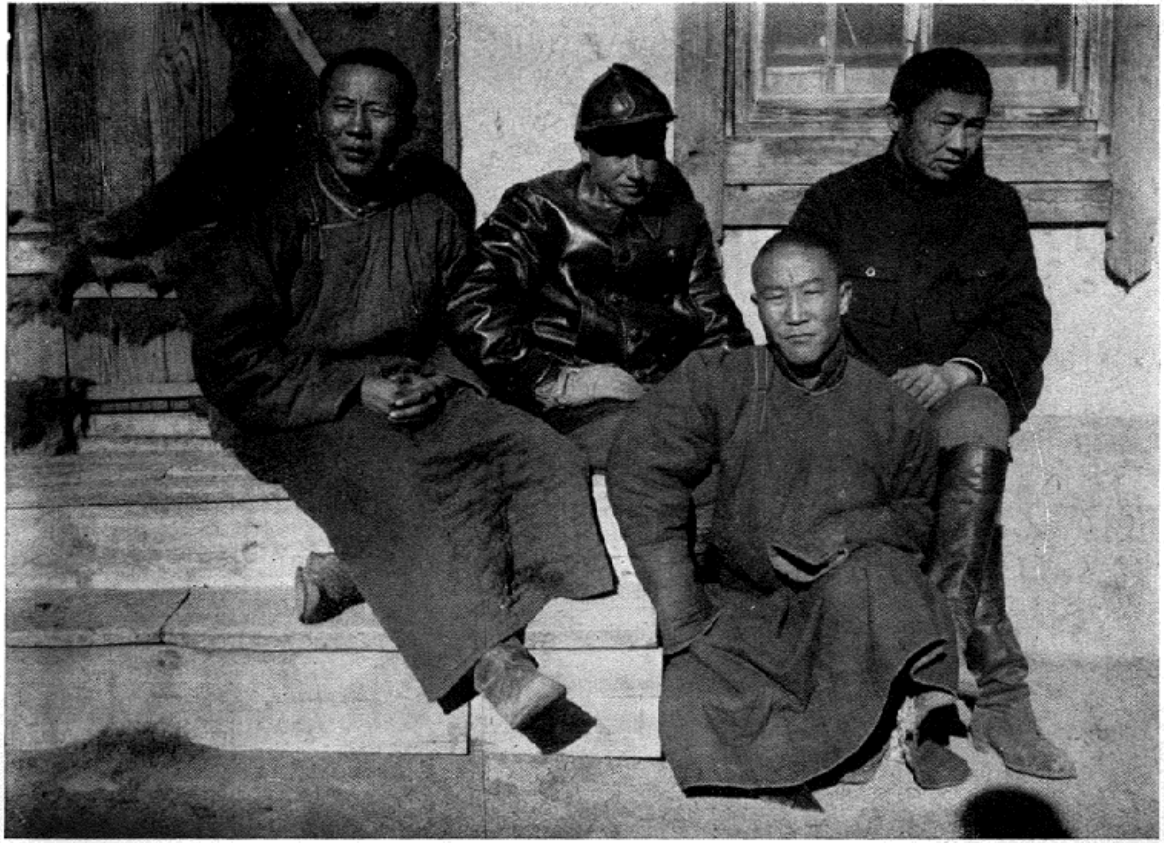
*

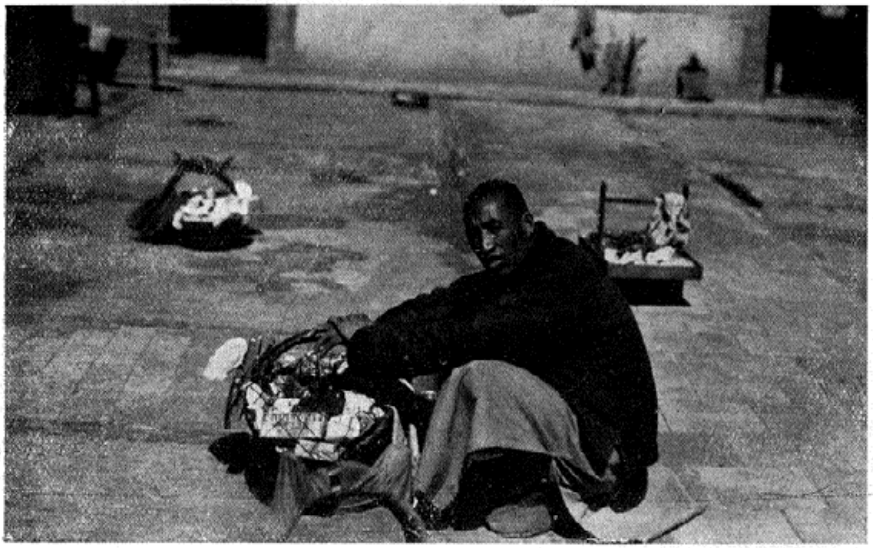
A Breven Chit kolostor főlámája.

A Bodgo Gegen téli palotájának bejárata. Jobboldalt egy madárház.

Geleta József három mongol társaságában.

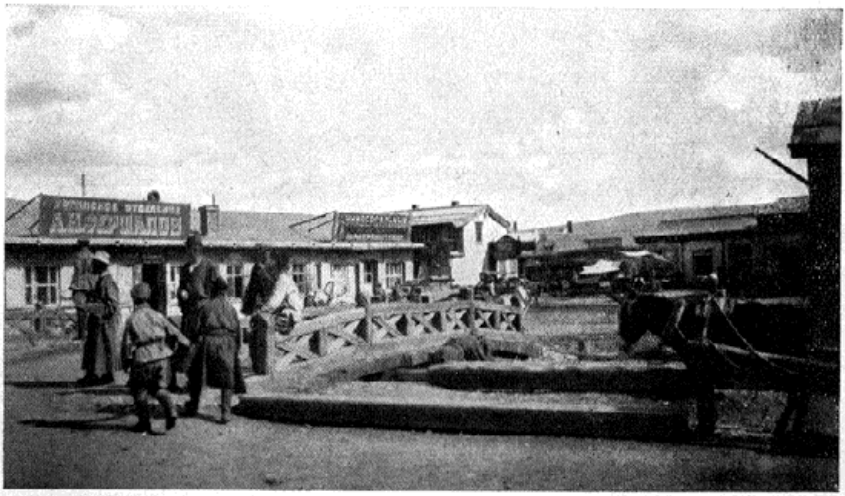
Egy urgai kucséber.

Piaci árusok Urgában.

Urgai piac.

Orosz üzletek a Szilba-folyó partján.

A legnagyobb tiszteletben a Bogdo személyi kolostora részesül. A Tola partján terül el a Bogdo Gegen egykori rezidenciája, káprázatos kincseivel és szinte álomképből idetermett épületeivel. Három nagy palota emelkedik ki a díszes kerítések mögül. Maga a Bogdo Gegen két palotában és egy kis pavillonban lakott felváltva; a téliben, a mellette levő kerti házban és nyári palotában. Az egyházi palotában csak a legritkább esetben tartózkodott, itt inkább az udvari lámák laktak és ebben tartották a legnagyobb ünnepi istentiszteleteket.

Ilyenkor a templom szentélyében aranyos trónuson ült a Bogdo Gegen és megáldotta az elébe járuló híveket. Rendszerint hosszú zsinórt tartott a kezében, ennek másik vége kivezetett a templomon kívül összegyűlt hívősereghez. Az emberek megérintették a zsinór végét: ezen keresztül ment be szerintük a Bogdo Gegenhez kívánságuk és jött ki hozzájuk a Nagy Láma áldása. A hívők ilyen alkalommal adományokat hoztak a Bogdo Gegen számára, lovat, bárányt, szarvasmarhát, tevét, néha egyéb értéktárgyat is, amelyeket a Bogdo Gegen gazdasági raktárnoka vett át, mindent pontosan leltározva. És kaptak érte egy-egy megszentelt chadakot, a szegényebbek pénzt — de mindenki áldást. A betegek még külön gyógyszerhez is jutottak.

Kinn pedig, a kerítés körül ezalatt járták a vezeklők egyhangú útjukat. Homlokukhoz emelték kifelé fordított tenyerüket, majd hasravetették magukat, homlokukkal érintvén a földet. Néhány métert kúsztak így a földön, majd ismét fölemelkedtek és újból elismételték az előbbi műveletet újra meg újra. A kényelmesebbek bőrlemezt, vagy fadarabot kötöttek homlokukra és a tenyerükre, hogy megóvják a földrezuhanás által okozott sebektől. Mindez nem volt szigorú szabályokhoz kötve, ki-ki tetszése szerint vezekelt, csak a földrezuhanást tartották lényegesnek. Úgy látszik, nem a minőségen van a hangsúly, hanem a földreborulások számán.

A Bogdo Gegen kedvenc tartózkodó helye a téli palota mellett lévő kis kerti pavillon volt, a szarvasok kertjének

mezején, kis patak mellett. Kínai jellegű faépület ez, déli oldalán magas, zárt tornác, díszes falán apró ablakok sorakoznak színes üveggel és díszesre festett, átlátszó papirossal fedve. A szobák mennyezetén aranyozott gerendákból alkotott négyzetek művészi fafaragványokat kereteznek. Falait a bordó selyemkárpit alján szintén művészi fafaragványok szegélyezik. Berendezése egészen keleti jellegű, a hálószobában kínai paliszander fából faragott hatalmas ágy, nehéz selyem ágyneművel és brokát párnákkal. Filigrán asztalok és párnázott székek sorakoztak egymás mellé a többi termekben.

Mellette épült a Bogdo téli udvara. Bejárata felkunkorodó tetejével, mint mesebeli palota, előtte jobboldalon aranyos madárház. Déli bejáratának kapuja vastag cizellált színarany-lemezekkel díszítve, még a kapugyűrűt tartó oroszlán feje is színaranyból készült. Ez a kapubejárat aranytömege csak súly szerint 120,000 lánt ér. (kb. 600,000 pengő).

Maga az épület orosz ízlésű, zöldtetejű faház. Ebben a házban a Bogdo Gegen vendégeként európaiak is megfordultak, a kerti pavillonban azonban idegent nem engedett be az uralkodó. Keletről gyönyörű kert símul a palotához, tágas veranda nyílik ide.

A téli palota központi melegvízfűtésre van berendezve. Összes szobáinak padlóit vastag nemeztapéta borítja, ezt meg vörös és sárga posztó takarja. Erre vannak terítve a drágánál drágább keleti szőnyegek.

Az épület egyemeletes, földszintjén és emeletén nyolcnyolc szobával. Legérdekesebb az a kis szoba, amelynek falát mindenütt tükrök takarják. Ezek a tükrök felnyithatók a faltól és alóluk tűfestésű képek tárulnak a néző elé: a legkülönbözőbb groteszk pornografikus ábrázolatok.

Telefon, villamos csengő tette még lakályosabbá e palotát, sőt külön villanytelepe volt már akkor is, amikor Urgában a villanyvilágítást még csak hírből ismerték.

A palota mellett van az autógarázs. A Bogdo szenvedélyes autógyüjtő volt, rengeteg gépkocsi maradt utána, szinte múzeumba való őskori alkotmányoktól a legmoder-

nebb gépkocsiig minden fajta található itt. A Bogdo természetesen nem használta őket, csak kedvtelésből gyüjtögette.

Külön állatsereglete volt az uralkodónak, ritkábbnál ritkább állatpéldányokkal. Az egyik teremben pedig óragyüjteményét tartogatta, mert nemcsak autókat gyüjtött a ma már üvegszekrényben őrzött Bogdo Gegen. Többezer óra ketyegett ebben a teremben, régiművű keleti órák, toronyórák, játszi alakokat mozgató óraszerkezetek jól megférlek az egészen egyszerű vas, vagy nikkel zsebórákkal.

Ezt az épületet a nemzeti kormány múzeummá alakította át. A mongol tudományos akadémia megbízásából én végeztem az átalakítási munkálatokat. És nemsokára a lakosság számára is hozzáférhetők lettek csekély beléptidíj mellett nemcsak a Bogdo itt lévő holmijai, hanem az ideszállított rendkívül értékes múzeális tárgyak is, amelyek bármelyik európai múzeum díszére válhatnának. A régi mongol igazságszolgáltatás büntetőeszközei, kínzószerszámok, Dzsingisz kán korából való fegyverek és az Andrews-expedíciónak a Gobi sivatagján talált dinozaurusz lelete, valamint a Kozlov-expedíciótól feltárt és — tőlük visszakapott hunkorbeli sírleletek.

Az Andrews-ék által megtalált csontvázat, a mázsás csontokat összeállították itt, ráhelyezték a kétméteres állkapcsot és köréje tették a dinosaurus-tojásokat. Természetes, hogy csak a tojások megkövesedett burka maradt meg, de élethűen látszanak rajta a legapróbb domborulatok is. Ezekért a kőtojások darabjáért 5000 dollárt kínáltak amerikai gyüjtők. Rengeteg régi selyem és nemezszőnyeg látható itt, közöttük az az érdekes lelet, amelyet a cuzuktéi aranybánya közelében találtak Kozlovék: aranyszarvast űző két vadászt ábrázol. A Bogdo irattára teljesen érintetlenül maradt, ez rendkívül érdekes történelmi és vallási okmányokat tartalmaz.

Egy másik teremben a Bogdo porcellángyüjteménye, ötvösműremekei, festményei, szobrai láthatók ma a látogató számára.

A Bogdo Gegen volt hálószobáját is változatlanul

hagyták, itt pihen a csöndben egykori mennyezetes paliszander ágya nehéz selyemfüggönyökkel és takarókkal, brokát párnákkal. Misztikus félhomály dereng a szobában: álmodnak a régi bútorok egykori gazdájukról.

A nyári palota ma a nemzeti párt hivatalos helyisége lett, ide helyezték a központi irodát és itt kapott otthont a politikai főiskola is. Berendezése a másik két udvaréhoz képest meglehetősen szerény, külseje is más, mint a Bogdo idejében volt, a renoválással egészen megváltoztatták eredeti képét. De még mindig ott folytatja járását a palota kertjében a húsz méter magas emelvényről lecsüngő, hatalmas órainga, amelyik a palota egyik termében elhelyezett óraszerkezetet szabályozza. Ezt a nagy órakedvelő Bogdo számára egy Badma nevű burját csinálta, aki egy személyben sofőrje, mechanikusa, udvari fényképésze, zeneszerelője, órása, sőt — fogorvosa is volt az uralkodónak. A nemzeti kormány kegyelettel bánt vele, a palota kertjében lévő kis házat neki ajándékozta, azt az épületet, amelyben Badma a Bogdo Gegen idejében is lakott.

Sokan járnak még ma is az öreghez és ő elérzékenyülten mesélget látogatóinak volt gazdájáról, aki egykor minden mongolok hatalmas és mindenható ura volt és nagy gyerek: világi és vallási elfoglaltsága mellett is napok hosszat tudott elbabrálni kedvenc órái, autói, porcellánjai és egyéb játékszerei között...

XLVIII.

Kiszáradt csontok a Gobi homokján.

Aki Ulan-Bator-Choto lüktető életét látta, aki a zsibongó, forgalmas utcákon járt, szinte el se tudja képzelni, hogy ettől a várostól néhány kilométernyire, a Bogdo Ul friss fáktól zöldelő gerince mögött már a sivatag terpeszkedik, homokfelhőket kerget rajta a szél a csenevész tamariszkusz-bokrok között. Pedig aki Pekingbe akar jutni, annak ezen a homoktengeren kell keresztültörnie magát.

A pekingi út lépésről lépésre új és újabb veszélyeket rejteget, sok karaván pusztult már el e tengernyi homokban, vagy a belőle kitörő kopár sziklák zátonyán; de mi ehhez képest az a halálveszedelem, amelyik a vándort Tibet felé vivő útján fenyegeti. Erre még szörnyűbb a sivatag, napok hosszat nem találhat az ember ivóvizet és ha a természet fenyegető rémeitől meg is menekül: ott bujdokolnak a hegyek között a tibeti rablóbandák! Ezek a zarándokok kirablásától még akkor se riadnak vissza, ha az egész karaván is le kell mészárolni érte. A pekingi karaván-út ebből a szempontból kevésbé veszedelmes, a kormány úgy-ahogy megtisztította a rablócsapatoktól — a természet ellen azonban mit se tehetett. Peking felé is két út vezet, a keleti «biztonságosabb», már amennyire erről egyáltalán beszélni lehet.

Hosszú esztendők alatt mégis csak fölépült bennem a vágy, hogy — hazamenjek. Jól éreztem magam a mongolok között, meg se tudnám magyarázni, honnan született, miképpen növekedett ez a nosztalgia, de végre is túlnőtt az erőmön, ellenállásomon és elhatároztam, hogy családommal együtt hazatérek Magyarországra.

Csakhogy nem olyan egyszerű ám Mongoliából elutazni! Nehéz, nagyon nehéz odajutni, de még több utánjárás kell, hogy az ember elkerülhessen. Nekem mégis könnyebben sikerült, mint másoknak, hiszen a mongol kormány hivatalos embere voltam, de éppen ezért nehézségek is tornyosultak távozásom elé: mert nem akartak elereszteni.

A fővárost nem hagyhatja el senki anélkül, hogy ehhez a rendőrségtől külön engedélyt ne szerzett volna. Az elutazás első kelléke tehát ez a rendőrségi engedély, amelyet természetesen helyettesít — mint az én esetemben történt — a kormány nyílt parancsa. Másnak az elutazás engedélyezéséhez nemcsak politikai és rendőri szempontból való «megbízhatóságát» kell bizonyítania, hanem azt is, hogy nem tartozik-e esetleg valakinek, mert ha igen: addig, amíg ki nem fizette, nem hagyhatja el a várost.

A hivatalos aktus a vámhivatalban játszódik le, a

Tola folyó és a Szilba patak közötti térségen, a szilbamenti piacoktól délre. Kerítéssel körülvett jókora terület ez, két kapuja van, egyik kelet, a másik nyugat felé. Aki már megszerezte az utazáshoz szükséges járművet, illetve megalkudott a sofőrjével, a gépkocsival együtt bemegy a keleti kapun. Sokszor napokig, sőt hetekig is itt vesztegel a gépkocsi, ha véletlenül rossz az időjárás, vagy arról érkezik hír, hogy az utak elromlottak, esetleg határzárt léptettek életbe valahol.

Az autó megáll a vámhivatal sátrai között és egy mongol hivatalnok azonnal odaszalad, kikérdezi a sofőrt és utasokat, hova akarnak menni, mikor indulnak és mit visznek magukkal. Az utasok ezután a rendőrségi őrszobába mennek, láttamoztatják útlevelüket és kiutazó engedélyüket. A vámhivatalnok pedig intézkedik, hogy a személyzet azonnal vizsgálja át az összes poggyászokat, mert Mongoliába behozni mindent lehet, kivinni azonban csak azt, amit a kormány éppen megenged. Irgalom nélkül felbontják a csomagokat, a legapróbb holmit is alaposan átvizsgálják, megnézik az ott talált iratokat, könyveket és cenzurázzák, vajjon nem visz-e ki valaki katonai szempontból fontos leírást, fotografiát, vagy térképet. Ha rendben találják a dolgokat, ráütik a cenzurabélyegzőt és visszaadják.

Aki azonban ismeri az elutazás formaságait, az rendszerint már előzőleg jelentkezik a rendőrség politikai osztályán és beszolgáltatja összes iratait. Itt azután a cenzurázás befejezésével borítékba zárják s hivatalos pecséttel ellátva visszaadják a csomagot. A lebélyegzett borítékot azután Mongoliában többé már fel se bontják.

Mert útközben is van még néhány vámhivatal . . .

Az előkészület intézkedései azonban még ezen is túlmehetnek, az óvatos emberek már jóelőre két részre osztják csomagjaikat: egyikbe kerülnek azok a holmik, amelyekre utazás közben is szükség van, mint amilyen a takaró, sátor, élelmiszer, a másikba pedig az útközben nem szükséges dolgok. Az utóbbira is megkaphatja az ember a hivatalos pecsétet, úgy hogy ezt sem kell többé az ország te-

rületén belül átvizsgálás céljából felbontania. Ezzel rengeteg időt lehet megtakarítani, mert az egyes vámhivataloknál mindenütt ugyanaz az eljárás kezdődik és nem szabadul senki, amíg a le nem pecsételt csomagot apróra meg nem mustrálták újra a vámtisztek.

Ha már mindezen túlesett az ember, kap egy autókísérőt, aki kivezeti a gépkocsit a város határán lévő őrszobáig. Amikor kikerült a határ-vámhivataltól is, senki sem törődik többé az autó és utasok sorsával, elveszhetnek, elpusztulhatnak, az érdeklődés csak ott kezdődik, amikor a veszedelmeken túljutott jármű ismét valamilyen vámhivatal elé kerül. Közben mindenki a saját erejére és sorsára van bízva.

Valamivel könnyebb a helyzete annak, aki a kormány engedélyével utazik ki az országból, a sok herce-hurca elmarad, csupán a nyílt parancsra vezeti rá a rendőrség az utazás idejét.

Mi egy négyüléses autó sofőrjével állapodtunk meg. A kocsin feleségemen és kislányomon kívül a következők szándékoztak utazni: a sofőr a feleségével, egy angol cég kínai könyvelője a feleségével és három gyermekével, egy orosz kereskedő a feleségével és három zsidó kereskedő rengeteg csomaggal. Nekünk is volt elég poggyászunk, a többi utasoknak is: sátrak, főzőedények, étel, ágyneműek, takarók. Hogy mindezt hogy lehet elhelyezni egy négyüléses személykocsin, annak csak a sofőr ügyessége volt a megmondhatója.

A csomagokkal telerakta az autót szinültig, a fontosabb dolgokat a sárhányóra kötözte.

Így az autó széles platóvá alakult felül és bőségesen maradt hely rajta az utazni szándékozó tizenöt ember részére. A platón a gyerekeket és az asszonyokat belül helyeztük el, a férfiak pedig a szélére ültek, lelógatva lábukat. És hogy le ne eshessenek, a sofőr őket is hozzákötözte a csomagokhoz. Ez a készülődés mindenesetre épületes látvány, úgy hogy egy-egy autó indulásakor nagy tömegek szoktak összegyűlni és élénk vitával, közbeszólásokkal kísérik a rendezkedést, tanácsokat adnak és hangosakat ne-

vetnek, amikor valamelyik csomag elhelyezése nem sikerül. Amikor az autó már fel van pakolva és az utasok elhelyezkedtek, csak a vámtiszt engedélyére van szükség, hogy elindulhassunk. Akinek az arca szimpatikusabb, annak azonnal utat enged a nagyhatalmú úr.

Kísérőnk fölugrik a hűtőre, az autó nehézkesen kigördül a nyugati kapun és irányt keres a piac irányában az országút felé. Mi keletre megyünk, Kalgán felé, amit ott Csen-Dzsa-Cho néven ismernek, Kalgán csak európai neve ennek a kínai városnak. Nekivágunk az orosz kolóniának, majd a repülőtér mellett Maimacsen-ba érkezünk. Maimacsen tulajdonképpen különálló városrésze Urgának, a kínai megszállás idején nemcsak a kínai adminisztráció, hanem a kereskedelem központja is volt.

Külön kis város, kertes magánházakkal, illatozó, színpompás virágokkal. Kínai jellegét ma is megtartotta, a lakosság nagy része azonban már mongol. Hivatalok már nincsenek itt, az adminisztráció eltűnt, éppen úgy, mint a katonaság is, elpusztult a kínai nagykereskedelem, szinte néptelennek látszik a zajló élettel teli Urgával szemben: végelgyengülésben szenvedő testrésze Urgának.

Csendes és kihalt utcákon siklik végig a kocsi és amikor elhagyjuk az utolsó házat is, alig száz lépésnyire majdnem nekimegyünk egy sátornak, amely az útra van építve. Ez a város határán lévő vámhivatal. Az utasoknak le se kell szállniok, a vámőrök már kinn várják a kocsit: előre értesítették a városi vámhivatalból érkezésünkről. Cigarettával és teával kínálnak meg bennünket, ezalatt lefolyik a hivatalos aktus, ami csak abból áll, hogy a kísérő átadja a vámkirendeltségnek az autó-okmányt, ellenőrzik, hogy az abba írt autórendszám és az utasok személyi adatai egyeznek-e, az adatokat bevezetik a vámhivatal könyvébe is, a sofőr visszakapja a kísérőlevelet, és máris vége a szemlének. A mongol vámtiszt, aki idáig utazott velünk az autó hűtőjén, elbúcsúzik és odaszól a sofőrnek:

— Jaba.

A kocsink elindul. Néhány perc mulva már lenn vagyunk a Tola völgyében és haladunk a folyó mentén egye-

nesen keleti irányban. Körülbelül nyolc-tíz kilométer után a völgyet balra elzáró dombokon feltűnnek a régi kínai katonai laktanyák romjai, ma már csak agyaghalmazok, mert fa- és vasrészeiket a közelben lakó mongolok elcipelték — az agyag senkinek se kellett, az ottmaradt, mint síremlék a kipusztult élet fölött.

Olyan sík a Tola völgye, mint a padló, zöld fűszőnyeg borítja és fehéren villannak ki belőle a mongol sátrak. Jobbkéz felől a Tola túlsó partján hatalmas faraktár, állami tulajdon, a fákat a Tola vizén tutajozták le a hegyilakók. A fatelep felett kis templom, kolostor nélkül. Hegyes, vörös kínai tetejével élesen rajzolódik bele a háttérben emelkedő Bogdó Ul haragoszöld színébe.

Nemsokára már szűkül a Tola völgye és elérjük a kis hidat. Amikor az óriási súllyal megterhelt kocsi rászalad deszkáira, recseg-ropog, nyög, azt hinné az ember, hogy összedől. Pedig alapépítménye szilárd, a zaj csak a padlódeszkák egymáshoz ütődéséből ered. A hídon túl méginkább szűkül a völgy és százfelé is elágazik az út, csak a táviróoszlopok mutatják a számunkra követendő irányt. Forrón süt a nap, két óra felé jár az idő délután, a legtöbben már alszanak is az autó «fensíkján», mások meg azon sopánkodnak, hogy mikor érkezünk meg a remélt első állomásra. Egyszerre csak felkiált valaki:

— Nini, már ott a Gurbun-Talagoj (Három Fej) hegység.

Valóban szinte előttünk nyúlik az égnek az óriás hegygerinc hármas csúcsával. A söfőr nevetve mondja, hogy az bizony még jó messze van, talán csak öt órára érünk oda, a kristálytiszta levegőben csalókán közelnek látszik.

A sofőrnek igaza lett, három órába telt, amíg elérkeztünk a hegység lábához. Elhatároztuk, hogy itt fogunk éjjelezni. Felütöttük sátrainkat. Körülöttünk nyájak legelésztek a füvön és pásztorok sátrai fehérlettek közöttük. Egy-két tarbagánvadász is itt ütötte fel gertéjét. Megvacsorázunk, pihenőre térünk. Másnap már hajnalban tovább indultunk.

*

Az út ezután dombos vidékeken vezet, a sok gazdag legelőn rengeteg juhnyáj és sátor. Különös érzés fogott el mindnyájunkat, nem tudtuk mire vélni. Ezt is a sofőr magyarázta meg: kétezer méter magasságban terül el ez a vidék a tenger színe fölött és itt már olyan ritka a levegő, hogy az érverés szokatlanul meggyorsul, a lélegzés is szaporább. Apró iszapos folyón kellett még átkelnünk, amikor újabb emelkedés elé értünk. A csorini sziklák közé jutottunk.

Óriási sziklatömbök merednek itt mindenfelé, szinte lógnak a levegőben fent az út fölé nyúló gigantikus sziklafalon, azt hinné az ember, hogy minden pillanatban rázuhan valamelyik az ezerméteres magasságból. Bizarr alakú sziklák ezek, guggoló embert, ember,- vagy állatfejet mutatnak alulról. A természetnek ezeket a szobormüveit a Gobi szele és homokja formálta. Évezredek óta csiszolja a sivatagi szél szárnyára kelt homok a köveket és alakítja, mintázza őket. A nép hite szerint elátkozott emberek ezek, akik gonoszságuk miatt meredtek kővé állataikkal együtt.

A sziklacsúcsok között nyíló résen jobbfelől egy pillanatra feltűnnek a csorini kolostor pompás aranytetői, fehérre meszelt épületeinek vörös párkányai. Csak néhány perc, mert az autó már túlhaladt e panorámát mutató szakadékon és prüszkölve, dohogva, csikorogva tört a további magaslatok felé.

Innen már messzire látni: előttünk a végtelen homoksivatag, rajta csak a távíróoszlopok szálfái sorakoznak, hosszú, végtelen vonalban, alig követheti őket a tekintet. Kétoldalt és hátul, fekete sziklák szorulnak egymás mellé és fölé, mint ijesztően komor függöny.

Nemsokára elértük a távíróállomást. A távírász barátságos orosz, a parancsnok pedig mongol. Mind a ketten szívesen fogadtak bennünket, mert sejtették, hogy friss pálinkát, konzervet és egyéb kincseket hoztunk Urgából. Csorinben mindettől el van zárva az ember, mert a kolostor lakói egészen más élelmiszerekkel élnek.

Néhány falat kenyér és korty pálinka után a távirász

egész elérzékenyült, saját szobáját ajánlotta föl számunkra. De mi nem vettük igénybe, mert sietnünk kellett tovább, elérnünk a Szein-Uszu (Jó Víz) forrását. Csorin és a Szein-Uszu között nincs víz, a forrás körül mocsaras vidék terül el, a vize mégis iható. Ettől kezdve már csak sós tavak találhatók.

Ez a Gobi legszebb része, mert körülbelül hetvenkilométeres távon, amerre az autó gyorsvonatsebességgel haladt, mindenütt piros, kék, sárga kövekről pattan vissza sziporkázva, színeket játszva a napsugár. Sárga chalcedon, jáspis, különböző színű tejkvarc, karneol, bíborvörös gránát borítja az utat. A legenda szerint ezen a vidéken valamikor szentéletű remete élt a hegyek sziklabarlangjában. Odajárt inni minden héten vízért a Szein-Uszu forrásához, ahol köréje gyűltek a sivatag madarai és vadjai és a remete elbeszélgetett velük. Messzi vidékekről zarándokoltak barlangjához a hívők, a remetének mindenki számára volt jó szava, hasznos tanácsa. Egy nap, amikor a forrás vizéhez lehajolt, hogy bőrtömlőjét megmerítse benne, elszállott a lelke és a remete a forrás vizébe zuhant. Észrevették ezt a köréje gyűlt állatok, a hátukra vették és elvitték barlangjához, ahol annyi esztendőn keresztül lakott. És az úton, amerre a csapat elhaladt a szent remetével, csillogó, színes kövekké változtak előttük a kavicsok, drága szőnyeget terítve a remete utolsó útjára.

A legenda még ma is él a Gobi zarándokai ajkán, senki se meri elvinni innen a szerteheverő drága kavicsokat, mert a hit szerint nagy veszedelem fenyegeti azt, aki a szent remete emlékét így meggyalázná.

A lenyugvó nap utolsó sugarait vetette a pompázó drágakő szőnyegre és csillogva, sziporkázva omlott el rajtuk. Az autó pedig hangos ropogással tört utat magának fölöttük.

*

A Szein-Uszu messze van Csorintól, utunk célját csak sötét este értük el, amikor már alig láttunk, csupán a felvillanó pásztortüzek fénye jelezte, hogy emberek laknak a

táborban. Hozzánk hallatszott a kutyák csaholása és szinte észre se vettük, amikor a sátortáborhoz értünk.

Az egyik sátorban barátságos fogadtatásra találtunk: a háziasszony fél bárányt főzött meg tiszteletünkre. Vígan pattogott a tagán tüze a vizes-üst alatt, amelyben a hús főtt. Se fűszert, se sót nem tett az asszony a készülő ételbe. Alig habzott fel a víz, levette az üstöt a tűzről és feltálalta a bárányt a vendégsereg elé. Mi pedig körbeültük a tüzet a sátor nemezpadlóján, mindenki vágott magának jókora darab húst. A velünk lévő asszonyok érdeklődve kérdezték, hogy miért nem tett sót a vízbe, mire az asszony fölényesen jelentette ki, hogy ez az étel így jó, ebbe nem szabad sót tenni.

Ellenben annál több sót szórt a nemsokára föltálalt teába. Ezen a vidéken még csak konyhasóval készítik a teát, de vannak olyan helyek is, ahol ez nem található és ott glaubersó kerül a sárga nedübe.

A vacsora befejeztével lámpás fényénél végigmustráltuk a gépkocsit, nincs-e valami hibája, úgyhogy az éjszakai pihenő után nyugodtan tovább indulhattunk. Ezelőtt azonban még megkérdeztük háziasszonyunkat, hogy mivel tartozunk a fejedelmi vacsoráért. Azt válaszolta, szívességből, ajándékba adta, de ha mi is akarunk neki «ajándékozni» valamit, hát — elfogadja. Természetesen pénzt adtunk neki «ajándékul», két tugrikot (körülbelül 5—6 pengő) amit nagy hálálkodással fogadott el a jó asszony. Igazán nem sok egy tizenötszemélyes vacsoráért.

Körülbelül 50 kilométernyire haladtunk, amikor szörnyű emlékű helyhez érkeztünk. A tavasszal ez a terület temetője lett egy hatalmas tevekaravánnak. A karaván a szokásos tavaszi évszakban indult Kalganból Urga felé. Az időjárás azonban váratlanul hidegre fordult, hirtelen hófúvás kezdett dühöngeni a sivatagon és a vihar utólérte a karaván is. Az utasok négyszögben felállították egymás mellé a tevéket, körülrakták az állatokkal alkotott négyszöget csomagjaikkal, hogy így védjék a tevéket és magukat a szél ellen. Középütt sátrakat ütöttek fel, itt próbáltak meghúzódni.

A dermesztő hideg azonban erősebb volt náluk, órák alatt szinte elkábította az élőlényeket, — állatokat és embereket egyaránt — és mindnyájan itt pusztultak el a sivatag közepén.

Eltemette őket a hó.

Amikor a fehér takaró elolvadt, rátalált a holtesttekre egy arra járó karaván, az emberek maradványait hozzátartozóik elszállították Kínába, a tevecsontokból alkotott négyszög azonban itt fehérlik még ma is a sivatagban. A borzalmas csontkeretben néhány sátormaradék, elszórt edények, rohadarabok jelzik a szörnyű pusztulás emlékét. Ez az egyik legveszélyesebb része a sivatagnak, télen hóviharok, nyáron pedig homokförgetegek szántják végig és jaj annak a karavánnak, amely útjába kerül.

*

A zerin, — a különös természetű mongol antilopfajta — elmerészkedik még errefelé is kisebb-nagyobb csapatokban, néha többezer főnyi falkákban is száguldozik a forrás vize felé. Nagy érdeklődéssel fogadják egy-egy karaván érkezését, hosszú úton szaladnak a leggyorsabb autó mellett is, amikor egyszerre csak hirtelen fölkapják fejüket és mintegy vezényszóra irányt változtatnak: átrohannak az autó előtt és eltűnnek a messzeségben.

Errefelé már egészen kopár és kietlen a sivatag, csak néhány törpe tamariszkuszbokor próbálkozik meg az élettel. Az egyik régibb geológiai korszakban a Gobi dús vegetációjú terület lehetett, mert kövesült fatörzsek maradványai még ma is láthatók itt félig homokba temetve. Az őskori fatörzseket kővé edzette az idő, az évgyűrűk azonban még ma is fellelhetők benne és vastagságuk azt bizonyítja, hogy valamikor itt nagyon termékeny lehetett a talaj. De változtak az idők, homok és szikla lepi be ezt a vidéket, a kovasav pedig berakódott a fa valamikor élő pórusai közé és sírkövekké alakította az élő törzseket.

*

Innen ismét hegyek közé jutottunk. Szűk sziklakatlanba kétoldalt szinte merőlegesen vág fölfelé a kőfal, alig fért el közöttük az autó. Olyan ez a hely, mint a koporsó. Fenn a három-négyszáz méter magas sziklapárkányok vonalai között csak keskeny, kék sáv mutatja, hogy mégis a derűs égbolt terült el fölöttünk. Ez a sziklakoporsó is temetőhelye lett már nagyon gyakran a karavánoknak. A szakadék ugyanis kiszáradt folyó medre, a víz azonban esős évszakban visszatér útjára és a szűk és magas partok között hatalmas áradatként ömlik azokra, akiket sorsuk véletlenségből itt ért. A legutóbb is felhőszakadás vízáradásában pusztult el egy kínai selyemkaraván rengeteg emberrel és sokezer dollár értékű selyemmel.

Mi sem úsztuk meg egészen szárazon ezt az útrészt, mert a szakadék alján elterülő süppedő homokba egyszerre csak belefúródott a gépkocsi orra, vad berregéssel forgott a terhelésnélküli hátsó kerék és fültépő csattanással eltörött a hátsó tengely. Órákhosszat tartó munkával tudtuk csak a hibát kijavítani

*

Node ezen is túlestünk és az autó folytathatta útját. A tulajdonképpeni mongol határ közelébe érkeztünk már. Ude az utolsó mongol állomás a Koppenhága—pekingi távíróvonal mentén. Ude-ban szintén a távíróhivatalban pihentünk le egy kissé, hogy ennek befejeztével rövid kocsikázás után elérkezzünk a telep határán lévő vámkirendeltséghez, ahol újból átvizsgálták a csomagokat, nem vett-e az ember útközben valamit magához. Itt van a mellett még egy rendőri kirendeltség is, politikai szempontból való ellenőrzésre. A vizsgálat fél napot vett igénybe, úgy hogy Ude-ban kellett éjjeleznünk és csak reggel kerekedhettünk ismét útnak.

Most már a távíróoszlopok mentén haladtunk állandóan, rengeteg fogolyszerű szalga-madár tanyázik erre, ijedten rebbentek föl az autó közeledtére, vak félelmükben nekicsapódtak fönt a távíródrótoknak és szárnyszegetten hullottak alá. Meglehetősen egyszerű «vadászat» ezeket össze-

szedni, azonnal tüzet gyujtottunk és vígan szürcsöltük a kitünő húslevest.

Még mindig a homoktenger.

Ünnepélyes csend ülte meg a tájat, egyszerre észrevettem, hogy jobbfelől mongol lovas vágtat felénk, magasan tartva puskáját. Odaszáguldott hozzánk és ránkszólt, hogy álljunk meg. Meg kellett mutatnunk a «bicsiket». A mongol figyelmesen nézte, azután megkérdezte tőlem:

— Ta albachun beina? (Ön kincstári tisztviselő?)

— Timbe (igen).

A mongol udvariasan homlokához kapta kezét és szerencsés utat kívánt nekünk. A többiekkel már nem is törődik, odaszól a sofőrnek:

— Jaba. (Mehet.)

Alig öt-hat kilométerre újra ilyen két vágtató lovas állta el utunkat. A kormány ugyanis az udei határ közelében több helyütt határőrségeket szervezett, tartózkodó helyük az útról nem látható, rejtett szakadékokban, sziklák mögött épült, hogy az arra járók sohase tudhassák, mikor csap le rájuk egy-egy ellenőr. Hivatalos okmányomnak hála, hogy minden nehézség nélkül úsztuk meg valamennyit és nemsokára már elértük a hegygerincet, a Mongolia és Kína közötti határt. Apró kőrakások a határkövek, az úton pedig hatalmas fából épült székelykapuszerű átjáró díszes tetővel és faragott oszlopokkal. A kapu telecaggatva hadakokkal, lófarkakkal: az erre járók emlékeivel.

Itt már Kína kezdődik.

*

Egymásután haladtunk át Orlean, Panziánú Csapszin, Miotán nevű községeken és végre elérkeztünk Kalgánba. Útközben Csapszinnál találkoztunk az éppen ott időző Andrews-epxedícióval. Tizenhat gépkocsival jártak ezen a vidéken.

Kínában már nem kérdezik az embertől, kicsoda, hova megy, mit visz, itt az utazás már tisztára pénzkérdés. Csapszinban azután utólért bennünket végzetünk. Óriási

sár terpeszkedett a falu utcáin. Csak nagynehezen tudtunk odáig is eljutni, de a házak között már teljesen megrekedt az autónk. Egy kínaival alkudtunk meg, aki öt kínai dollárért szalmát és faágakat hurcolt oda és rakott az autó elé: ezen keresztül akartuk kivezetni az autót a mély sárgödörből. Már szépen el volt egyengetve minden, amikor a munka láttára odagyűlt bámészkodókra figyelmes lett a kínai felesége is. Odarohant férjéhez és gyors hadarással faggatni kezdte a történtekről. A kínai meghúnyászkodva adott felvilágosításokat harcias feleségének, aki egyszerre csak a sofőrhöz fordult és kijelentette, hogy öt dollár kevés ilyen «kincsekért», mint amilyen a szalma és a faág, csak tizenöt dollár ellenében adja. Oda se hederített a sofőr az ágáló asszonyra és nekiindította a motort. Az asszony erre odaugrott az autó elé és hanyatvágódott a földön.

A vezető riadtan fékezett, hiszen ha valami bántódás éri az asszonyt, a mind nagyobbá lett néptömeg bizonyára ránk ront és széttép bennünket. Mit lehetett tenni, a sofőr kifizette a tizenöt dollárt, az asszony mély hajlongással vette át a pénzt — a sofőr pedig azonnal bevasalta rajtunk a különbözetet. A kocsi nagy zihálással elindult. Hátranézve még láttuk, hogy a papucs-férj mint szedegeti össze a sárbatiprott szalmát és faágakat: valószínűleg egy újabb üzlet reményében nem akarta elherdálni a «nyersanyagot.» Másnap már a kínai expresszen Tiencinbe jutottunk, onnan hajón kéthónapi utazás után kikötöttünk Nápolyban.

Újra Európában voltam, a kultúra azonnal jelentkezett: lépten-nyomon országhatárok, újra és újra elvették tőlem az útlevelemet és jól megvizsgálták — alaposan, gyanakvón mustrálva engem is...

— — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — —

Az urgai lámakolostor templomában, a szentély üvegkalitkájában ma is ott van még az utolsó Bogdo Gegen — a Szent Uralkodó — aranymumiája és rámered az élőkre mozdulatlan mosolyu fémarcával, tört tekin-

Urgai zöldségüzlet.

Az első — szabad ég alatt tartott — parlamenti ülés «büfféje» a szakáccsal. A háttérben — a kerítés résein át — egy autó látszik.

Argal (trágya) gyüjtése a Gobiban — tüzelőre.

Egy jól megrakott autó a Gobi-sivatagban.

Az utolsó Bogdo Gegen bizalmi személyzete. Balról a harmadik óriás — a testőre volt.

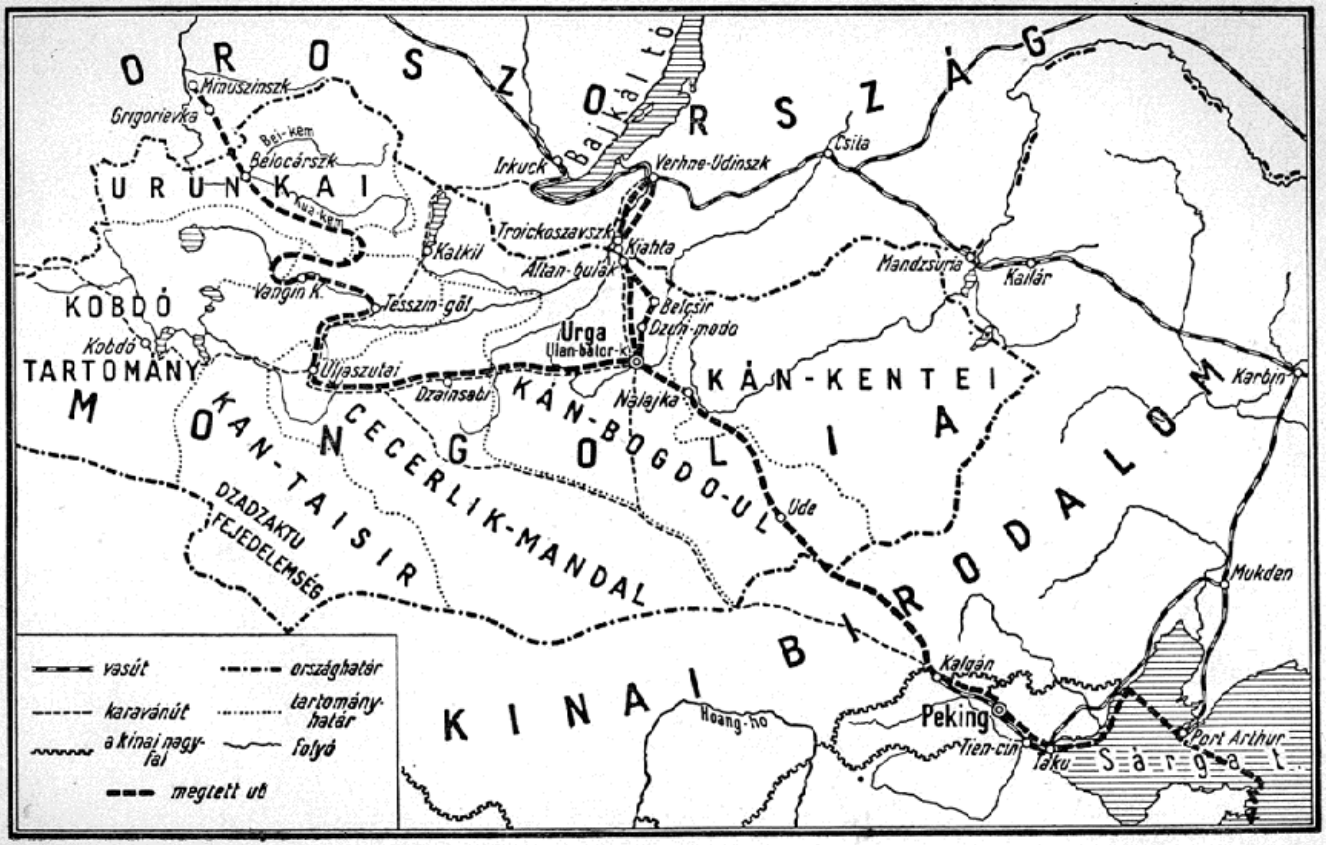
«Kényelmes» autóutazás a Gobi-sivatagban.

tetü zománc-szemével. Holttestének burka szilárdan állja az időt: alatta már bizonyára összeaszott az egykor élő hus — kifelé a test formáit mereven őrzi a páncél alakja.

Csillogó külsőség szorította magába a legutóbbi időkig az egész mongol népet is. Elválasztotta a külvilágtól, lefogta életnyilvánulásait, megakasztotta fejlődését. Mi lett volna nélküle? Rosszabb vagy jobb sors érte volna a mongolokat? . . . Ki tudja.

Ám a nép teste végül mégis csak lepattantotta magáról a fénylő külsőségek burkát és a lerázott holt anyag alól friss elevenségben toppant elő az élet.

Mert az emberiség sorsában a külsőségek, formák mulandóak, de a nép — kiheveri valamennyit.

Mongolia térképe.

MONGOL NEMZETI HIMNUSZ.

TARTALOM.

		Lap
I.	Fejezet. Szállnak a legendák	5
II.	« A Szaján hegyek csempészei	10
III.	« Búcsú a csempészektől	13
IV.	« A szaidnál	17
V.	« A mongol etikett	22
VI.	« Őrizkedj az idegenektől	28
VII.	« Az urton	31
VIII.	« Készülődés az ördögűzésre	35
IX.	« Az ördögűző szertartás	37
X.	« Megkapom a mongol útlevelet	40
XI.	« Hegyi ingoványban	42
XII.	« A mongol lány	45
XIII.	« Kihasználtak bennünket	49
XIV.	« Nagy ember lesz belőle	52
XV.	« A Dalai Láma Urgában	58
XVI.	« Vangin-Chure, az első mongol város	63
XVII.	« Felgyujtott városok, a cél — fertőtlenítés	68
XVIII.	« Szörnyű rémek tánca: a vidám «Cám»	73
XIX.	« Bolond idő	78
XX.	« Prémvadászat életre, halálra	81
XXI.	« Tolvajfogó kutyák, eleven szemeteskocsik	84
XXII.	« Egy kínai erőd	89
XXIII.	« A hegyek szelleme	91
XXIV.	« Az élő turulmadarak földje	96
XXV.	« Az Ördögi Hágó rémségei	102
XXVI.	« Százezer kilométer ökörkaravánnal	105
XXVII.	« Végre — Urga!	110
XXVIII.	« A kínaiak visszaverik Ungernt és kirabolják Urga házait	113
XXIX.	« Bombagyár	118
XXX.	« Ungern vérfürdője az elfoglalt Urgában	122
XXXI.	« Legjobb lesz lelőni ezeket a koldusokat	127
XXXII.	« Ungern, az «apostol»	131
XXXIII.	« Ahol a halottakat a kutyáknak adják eledelül	138

			Lap
XXXIV.	Fejezet.	A tantarák tudója	146
XXXV.	«	A Bogdo Gegen a forradalom jubileumi ünnepélyén	149
XXXVI.	«	Az új mongol alkotmány	155
XXXVII.	«	Titkok, rejtélyek	158
XXXVIII.	«	Csak európaiakhoz ne forduljatok	169
XXXIX.	«	Kivégzik a mongol hadsereg főparancsnokát	179
XL.	«	A «Dzingisz kán» Urgában	183
XLI.	«	Előadáson a kínai színházban	187
XLII.	«	Ahol élvezetből nyúzatják le bőrüket az emberek	190
XLIII.	«	A ládabörtön, a lerothasztott kéz és egyebek	194
XLIV.	«	Vezeklők csúsznak a fagyos földön	200
XLV.	«	Lámaavatás	204
XLVI.	«	A két fa	210
XLVII.	«	A Bogdo Gegen palotái és szenvedélyei	213
XLVIII.	«	Kiszáradt csontok a Gobi homokján	220

A KÉPEK JEGYZÉKE.

Lap

Ceren Dorzse, a mongol köztársaság első felelős miniszterelnöke. — Az utolsó Bogdo Gegen színarannyal bevont holtteste a Csoizi Láma chure templomának szentélyében. — A Gobi-sivatag homokhullámai. — A Bogdo Ul (Szent-Hegy) lejtője Urga felől nézve az OM MANI PADME HUM sziklából kirakott betűivel. — Ahol meghasadt a föld ... — Fagyott a nyári éjszakán, hajnalban még havas a mező 8

Gazdag mongol házaspár. — Kíváncsi asszonyok az autó mellett. — A mongol sátor — gerte — építés közben. — A kész sátor. — Urtonlovas. — Mongol vadász a villás puskával. — Ökörfogat — a «terge». — Legelő 24

A gyógyító láma «munka» közben. — Egy őrjöngő sámán. — A lámák imája a Cám-ünnepség gigantikus hímzett selyem szentképei előtt. — A főlámák sátra előtt elvonul két Cám-álarcos. — Az «ördög» és az «öreg» tréfás játéka a Cám-ünnepségen. — A Cám-ünnepség zenekara. — Cám-álarcosok. — A Cagán Szara ünnepség gólyalábas táncosa. — Táncoló Cám-álarcos 40

A Cám-ünnepség nézőkara a Breven Chit udvarán. — Várakozók a Breven Chit kolostor előtt, mialatt bent a Cám-ünnepség folyik. — Imazászlókat vivő lámák a Maidéri-ünnep felvonulásán. — Pihenőre ültek le a Maidéri-ünnepség menetének lámái. — Pihen a Maidéri-ünnepség menete — lerakták a szent dobokat is. 56

A Maidéri-menet imádkozó lámái. — A Maidéri-menet dobos-kocsija. — A «kínai őszi ünnep» menete a templom elé érkezik. — Vándorló láma. — Láma-tanítvány 72

Cecen kán, Dzsingisz kán közvetlen leszármazottja. — Főláma ünnepi ornátusban, balkezében az olvasószerű imafüzérrel. — Mongol nemzetgyűlési képviselő. — Kolduló láma az urgai piacon. — Autó- és tevekaraván. — Mongol pásztor 88

Csoini Lusszan Csinde láma, a Dalai Láma urgai követe. — Egy tibeti diplomata Urgában. — A Bogdo Gegen udvari láma-orvosa. — Pihennek a mongol lovasok. — Az 1928. évi Nadan birkozóbajnoka 104

Nadan-birkózók. — Lovagolni tanítják a gyerekeket. — Teve-fogat. — Az urgai Nemzeti Színház. (Tervezte Geleta József.) — Faágakból és feliratos kövekből álló «obo». — Egy obo csontokból, kavicsokból és — kalapokból. — Ezüstveretű «szuburgán»-síremlék. — Szuburgánok az urgai piactéren 120

A halottevő kutya pihenője a lakoma után a félig szétmarcangolt ember-holttest mellett. — A halottak várják a sorsukat. — A halottevő kutyák lakomájának emlékei. — Mongol asszony a gyerekeivel. — Uccai regős. (Huruchun.) — Mongol kislányok. — Mongol kisfiúk 136

Lap

Temetési szertartás: a láma halottas tánca. Egyik kezében az emberbőrdob, a másikban az embercsont-síp. — A halottas szertartás vége. A láma fején faragott halálfejekkel díszített süveg. — A Csoizi Lama Chure — legelőkelőbb mongol kolostor — főlámája édesanyjával. — A Dzun Chure kínai stílusú temploma. Elől jobboldalt egy imazászlótorony. — A Szilbamenti kolostor temploma (Tibeti stílus.) — A Szilbamenti kolostor 152

A Ganden templomának szentélyében lévő 30 méteres aranyozott Maidéri-szobor feje. — Szövött selyem faliszőnyeg, a Dalai Láma ajándéka, a Cagán Dava (Fehér Remete) képével. Jobbkezében a pásztorbotra emlékeztető jelvény, balkezében az olvasószerű imafüzér. — Buddha szobor. — A Dzun Chure szélharang-tornya. — A Csoizi Lama Chure temploma (Kínai-Tibeti keverék stílus.) — A Csoizi Lama Chure templomának szentélye ezüst és arany kegytárgyakkal 168

Kínai templom Urga-Maimacsenben. — A templom bejárata előtt. — A Bogdo Gegen téli palotájában működő óra ingatornya (a kertben baloldalt). — A Bogdo Gegen téli palotájának déli kapuja. — Színarany veretű kapu és kapufa a Bogdo Gegen palotáján. A rajta lévő arany értéke kb. 600,000 pengő 184

Mongol állami okmány Dzsingisz kán címeres pecsétjével. A rajta lévő pecséten: Dzsingisz kán címerének motivumai. — A Bogdo Gegen palotájának egyik szélvédője. — Mongol asszonyok ünnepi díszben. A fejdíszről csüngő hatalmas rojtok igazgyöngyből készültek. — Vezeklők a Bogdo Gegen palotája előtt. — Vezeklők. — A kötél-piac Urgában 200

A Breven Chit kolostor főlámája. — A Bogdo Gegen téli palotájának bejárata. Jobboldalt egy madárház. — Geleta József három mongol társaságában. — Egy urgai kucséber. — Piaci árusok Urgában. — Urgai piac. — Orosz üzletek a Szilba-folyó partján 216

Urgai zöldség-üzlet. — Az első — szabad ég alatt tartott — parlamenti ülés «büfféje» a szakáccsal. A háttérben — a kerítés résein át — egy autó látszik. — Argal (trágya) gyüjtése a Gobiban — tüzelőre. — Egy jól megrakott autó a Gobi sivatagban. — Az utolsó Bogdo Gegen bizalmi személyzete. Balról a harmadik óriás — a testőre volt. — «Kényelmes» autó-utazás a Gobi sivatagban 232

Mongolia térképe 234

A mongol nemzeti himnusz 235

A.M.N. MÚZEUM
KÖNYVTÁRA